

T.C.

SELÇUK ÜNİVERSİTESİ

FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

KAFKAESK MEKÂN ALGISININ 'DÖNÜŞÜM' ESERİ ÜZERİNDEN İRDELENMESİ

Ayşe ÇAPKULAÇ

YÜKSEK LİSANS

Mimarlık Anabilim Dalı

Mayıs-2018
KONYA
Her Hakkı Saklıdır

ÖZET

YÜKSEK LİSANS

KAFKAESK MEKÂN ALGISININ 'DÖNÜŞÜM' ESERİ ÜZERİNDEN İRDELENMESİ

Ayşe ÇAPKULAÇ

Selçuk Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü
Bina Bilgisi Anabilim Dalı

Danışman: Prof. Dr. Havva Alkan Bala

2018, 81 Sayfa

Jüri
Prof. Dr. Havva ALKAN BALA
Dr. Öğr. Üyesi Bilgehan YILMAZ ÇAKMAK
Dr. Öğr. Üyesi Esra YALDIZ

Bu çalışma kafkaesk dediğimiz Franz Kafka'nın kaotik üslubuyla oluşturduğu mekân algısı, yaşadığımız çağ ve düzen kapsamında oluşturulan mimarlığın başrol oyuncusu olan mekanların, insanların günümüzdeki psikolojik ve sosyal yaşantılarına, kendilerine yabancılaşmalarına etkilerini yazıldığı çağın çok daha ötesinde tespitler yapan Franz Kafka'nın romanları üzerinden irdelenmesidir.

Franz Kafka romanlarında aile, iş, devlet-bürokrasi, hukuk-yasa gibi sistemlerdeki değişimlerin bireyler üzerindeki etkilerini mekânlardan da istifade ederek kendine has 'Kafkaesk' üslubuyla okuyucuya aktarmıştır.

Bu bağlamda çalışmada Franz Kafka kimdir, kafkaesk mekân nedir gibi sorulardan başlayarak yazarın bilinen en meşhur hikâyesi olan 'Dönüşüm' de Gregor Samsa'nın bir sabah uyandığının kendini böcek olarak bulmasıyla başladığı farkındalığın perspektifinde yine Kafka'nın Dava romanındaki Joseph K. bir sabah uyandığında tutuklanmasının ve Şato romanın mimarlığa referans veren somut bir örnek teşkil etmesinin başta roman kahramanlarının geçirdiği dönüşüm ve değişimlerin beraberinde mekanlardaki değişim ve dönüşümlerin farkındalığının hermeneutik yöntem ile incelenmesidir.

Sonuç olarak bu çalışmada tekdüzeleştirilmiş ve mekanikleştirilmiş insan hayatlarında mekanların rolü, önemi ve kafkaesk üslup paralelinde kullanıcılar tarafından nasıl algılandığı ortaya çıkarılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Değişim, Dönüşüm, Kafkaesk, Mekân, Yabancılaşma.

ABSTRACT

MS THESIS

THE SCRUTINISING OF KAFKAESQUE SPACE PERCEPTION ON THE BASIS WORK OF "THE METAMORPHOSİS"

Ayşe ÇAPKULAÇ

THE GRADUATE SCHOOL OF NATURAL AND APPLIED SCIENCE OF SELÇUK UNIVERSITY
THE DEGREE OF MASTER OF SCIENCE
IN ARCHITECTURE

Advisor: Prof. Dr. Havva ALKAN BALA

2018, 81 Pages

Jury
Prof. Dr. Havva ALKAN BALA
Asst. Prof. Dr. Bilgehan YILMAZ ÇAKMAK
Asst. Prof. Dr. Esra YALDIZ

This study is the scrutinising of Franz Kafka's novels, which have been called kafkaesque, that determine the space sensations that Franz Kafka, formed with a chaotic style, the spaces that are the leading actors of architecture created in the age and order that we live in, the psychological and social experiences of people and their alienation from themselves.

In Franz Kafka's novels, he uses his own "Kafkaesque" style to convey the effects of changes in the system of family, work, state-bureaucracy, law-act on the individual to the reader.

In this context, starting with questions such as who is Franz Kafka and what is kafkaesque places, this study is an examination with hermeneutical method of the awareness on changes and metamorphosis in places, in the perspective of awareness for Gregor Samsa, in the author's most famous novel, ‘‘The Metamorphosis’’, finds himself as an insect when he wakes up one morning, Josef K. in "The Trial", who is arrested one morning, and the fact that "The Castle" constitutes a concrete example of architecture is accompanied by metamorphosis and changes of heroes in the novels.

In conclusion, this study reveals how the role of spaces in uniformed and mechanized human life is perceived by users in the foreground and in the kafkaesque style.

Keywords: Change, Alienation, Kafkaesque, Metamorphosis, Space.

ÖNSÖZ

Küçükken oturduğumuz sobalı bir evimiz vardı. Kütahya'daki belki de ilk apartman örneklerinden, eski bahçeli ev yıkılıp yerine üç katlı birde çatı arası olan bir apartman yapılmış 1962 senesinde Dede Apartmanı… Bu evde uyanınca geceleri anneannemi kaldırırdım yıldızları seyrederdik camdan. Sonra yıldızları kaybettim malum hava kirliliği seyredilmez oldu yıldızlar… Şimdi biraz olsun gelse de yıldızlar gökyüzünü kaybettim artık gökyüzü görülmez oldu malum apartmanlar… Ve anneannemi kaybettim. Anneannem bir yıldız oldu şimdi kalbimde. Rahat uyu anneanne biliyorum ne kadar çok okumamı istediğini son sözlerindi belki de…

Bu tezi okumaya ve okutmaya aşkı olan ve bu dünyadan göçüp giden anneannem Hatice Akeren ve dedem İsmail Akeren'e ithaf ediyorum.

Ve yakın iklimlerinden Ahmet Eşsiz ve Prof. Dr. Havva Alkan Bala'ya, uzak iklimlerinden Franz Kafka 'ya teşekkürü bir borç bilirim.

Ve tezim konusunda inanan tüm dostlarım ve çekirdek ailem iyi ki varsınız.

(Bu iyi kiler ve teşekkürler buraya sığmayacak kadar derin manalar içerir.)

Ayşe ÇAPKULAÇ
KONYA-2018

İÇİNDEKİLER

ÖZET ..... **iii**

ABSTRACT ..... **iv**

ÖNSÖZ ..... **v**

İÇİNDEKİLER ..... **vi**

1. GİRİŞ **1**

2. KAYNAK ARAŞTIRMASI **2**

2.1. Mekân ve Mekân Algısı Kavramları 6
2.2. Edebi Metinlerde Mekân Okumaları 8
2.3. Kafka ve Kafkaesk Mekân 10
2.3.1. Kafka kimdir ? 10
2.3.2.Kafkaesk Mekan Nedir? 13

3. METARYAL VE YÖNTEM **18**

4. ARAŞTIRMA SONUÇLARI VE TARTIŞMA **22**

4.1. Kafka Eserlerinde Mekân 22
4.1.1.Dönüşüm 26
4.1.2.Dava 33
4.1.3.Şato 46
4.2. Kafkaesk Mekân Algısının 'Dönüşüm' Eseri Üzerinden İrdelenmesi 55
4.2.1. İç Mekân Analizleri 56
4.2.2.Dış Mekân Analizleri 63
4.3.Tartışma 64

5. SONUÇLAR VE ÖNERİLER **68**

KAYNAKLAR **71**

ÖZGEÇMİŞ **74**

1. GİRİŞ

Çalışma mekân ve mekân algısı kavramlarıyla başlamakta olup Franz Kafka'nın eserlerinde sunduğu mekân algısı hakkındadır. Geleceğin kentlerini daha da yaşanabilir kılmak için edebi eserleriyle bize ışık tutmuş ve yaşadığımız dünyaya ilişkin psikolojik, sosyolojik birçok perspektiften bakmamızı sağlayan Franz Kafka'nın dünyasında gördüğü aslında biz mimarların yarattığı mekânların insan psikolojisi üzerinde yarattığı etkiler üzerinden tahlilidir.

Mekân oluşturma, insanın korunma ihtiyacından yola çıkarak doğayı şekillendirmesidir. Her ne kadar mekân insanın doğada hayatta kalması, korunmasını sağlamak amacıyla şekil alsa da insan eliyle yapılması sebebiyle zamanla yuvaya dönüşmektedir (Cansever, 2014). Mekânı yuva yapan temel sebepler de insanın mekanik olmayışı aynı zamanda spritüal unsurlarında varoluşunda barındırmasıyla ilgilidir. Fakat insanın bilim ve fende ilerlemesi zamanla çevresini yuvandan çok içerisinde kendini kaybettiği, mekanikleştirdiği bir ekosisteme dönüştürmektedir. Zamanla çevresini yuvaya dönüştüren de bu çevrede yine kendisini makineye dönüştüren de aynı insandır.

İnsanın yaşadığı bu sonsuz ironi onu bir kısır döngüye adeta bir karabasana düşürmektedir. Franz Kafka'nın eserleri, insanın yaşadığı tüm bu psikolojik, sosyolojik idrakleri içeriğinde barındırmaktadır. İnsanın bu karabasanda uyanma çabasının ürünüdür ve bu idraklere ilişkin mekânlar oluşturmasıyla da Franz Kafka'nın Dönüşüm adlı eseri çalışmamıza konu olmaktadır. Dönüşüm kitabının ele alınmasının başlıca nedeni ise eserin başkahramanı Gregor Samsa'nın kendini bir sabah uyandığında böcek olarak bulmasının aslında bir uyanış olduğudur. Ve tüm bu ruhani değişimde, mekân unsurlarında nedenli gelgitler yaşanmasını eserde gözler önüne serilmiş olmasıdır.

Çalışma Kafka'nın kim olduğundan itibaren başlamakta olup nasıl bir dönemde, hangi üslupla yazıldığıyla bizlere asıl anlatmak istediğinin ne olduğunu ve mekânı bu anlatıma hem bir araç hem de neden olarak sunduğuna ilişkindir. Kafka'nın birbirini tamamlayıcısı niteliğinde de değerlendirilen üç temel eseri 'Dönüşüm', 'Dava', 'Şato' mekân unsurları bakımından ele alınmıştır. Ardından 'Dönüşüm' eseri kafkaesk mekân kapsamında analiz edilmiştir. Çalışmanın kapsamı dışına kamu binaları özelinde adliye binaları, hastane ve yönetim binalarının eserde geçtikleri özellikleri itibariyle kişilerin yabancılaşmasındaki etkilerine yer verilmektedir.

2. KAYNAK ARAŞTIRMASI

Çalışma günümüz dünya şeması karşısında insan soyunun geçirdiği dönüşüm ve kendine yabancılaşmasının Franz Kafka'nın başta 'Dönüşüm' (2014a) adlı eseri olmak üzere yine aynı minvalde tamamlayıcı ve 'Dönüşüm' eserindeki bulguları destekler nitelikte bir kaynak vazifesi de gören 'Dava' (2014b) ve 'Şato' (2014c) romanlarındaki metinler üzerinden yorumlanarak mimari okuması yapılmaktadır. Bu bağlamda da tez hazırlanırken birçok disiplinle eş zamanlı bir literatür taraması yapılmıştır.

Franz Kafka'nın gerek öz yaşam hikâyesi gerek yazdıkları ve gerekse için de bulunduğu çağ, başta edebiyat olmak üzere hukuk, tıp, sosyoloji, psikoloji, mimarlık gibi birçok branşa çalışma olanağı sunmaktadır.

Mimarlık üzerine çalışmalar son yıllarda Kafka'nın popülaritesinin artmasıyla doğru orantılı olarak artsa da yine de kısıtlıdır. Felsefi ve ağır bir dili olmasına karşın 1994 yılında Kanada'nın en prestijli üniversitelerinden biri olan Mcgill Üniversitesi mastır tezi olarak Timothy E. G. McDonald (1994) tarafından hazırlanan 'The Space Of Kafka' çalışmamıza mesnet vermektedir. Bunun yanı sıra edebiyattın mimarlıkta somut bir örneği olan Ricardo Bofill'in Kafka'nın Şato adlı eserinden ilham alarak yaptığı 'Kafka Castle' adeta edebiyatın mimarlıkta vücut bulmuş örneklerinden biri olmaktadır. Yine bu bağlamda Mimar Hikmet Temel Akarsu ve Nevnihal Erdoğan'ın (2016) birlikte hazırlamış olduğu 'Edebiyatta Mimarlık' adlı eserde çalışmamıza ışık tutmaktadır.

Mimarlıkta bize kılavuzluk eden somut ve soyut birçok dayanağın yanı sıra edebiyatta Kafka'nın açtığı yolda yabancılaşma kavramını ele alan Albert Camus, Milan Kundera, Chuck Palahniuk; felsefede mekân üzerine birçok eseri bulunan Henri Lefebvre ve yine felsefe ve sosyoloji alanında birçok eserleri olan Gaston Bachelard, Felix Guattari çalışmamıza ışık tutan isimler diğer isimlerdendir.

Sonbonne da felsefe eğitimi almış, kent ve mekân üzerine pek çok çalışması olan Henri Lefebvre'nin (2014) 'Mekân Üretimi' adlı eseri toplumsal mekân üretiminde kapitalist sistemin etkilerini anlamamıza büyük katkı sağlamaktadır. Bu bağlamda tezi hazırlarken Kafka'nın romanında sunduğu mekânların, işlerin ve işçilerin yasayışlarını yorumlamamıza ve sistemi anlamamıza büyük oranda katkı sağlamaktadır.

Gaston Bachelard'ın (2014) kaleme aldığı orijinal adıyla 'La Poetique de I 'espace'' yani Mekânın Poetikası adlı eseri, Alp Tümertekin çevirisiyle yayınlanan Kafka'nın mekân üretiminde Bruno Schultz'un da belirtiği gibi şiirsel dilini anlamaya kaynak olmaktadır. Mekânın Poetikası'nın Mahzenden Tavanarasına Ev, Kulübenin

Anlamı, Ev ve Evren, Çekmece, Sandıklar ve Dolaplar, Kuş Yuvası, Kabuk, Köşeler, İçsel Uçsuz Bucaksızlık, İçerisi ve Dışarısının Diyalektiği, Yuvarlağın Fenomolojisi gibi alt başlıkları Kafka'nın 'Dönüşüm' kitabını anlamamıza adeta bir sabah uyandığında böceğe dönüşen Gregor Samsa'nın yaşadığı değişimlere alt başlık olmaktadır.

Filozof Martin Heidegger'in mimarlık üzerine bildiriler yayınlamış olması ve yazdıkları metinlerin Franz Kafka ile aynı dönemlerdeki mevcut düzeni eleştirmekte olması çalışma açısında oldukça faydalı bir kaynak görevi üstlenmektedir. Yem yayınevi tarafından 2010 tarihli, Adam Sharr (2013) tarafından hazırlanan Türkçesi Volkan Atmaca ile çevrilen Mimarlar için düşünürler serisinin ikinci ayağı olan Mimarlar İçin Heidegger hem mimari açıdan hem de dönemin sosyal, siyasal düzenini anlamak açısından önemlidir. Kitap Heidegger'in 1950'de ki 'Şey' başlıklı sunumu ve 1951'de İnsan ve mekân konferansındaki 'İnşa Etmek İskân Etmek Düşünmek' ile '… şiirsel biçimde insan mesken tutar…' başlıklı sunumlarını içermektedir.

Fransız psikanalist ve filozof Felix Guattari'nin (2012) kaleme aldığı Monokl yayınevinden basıma çıkan Franz Kafka'nın Altmış Beş Düşü adlı eseri de Kafka eserlerinin nasıl oluştuğuna dair önemli bir analizdir. Guattari'nin de ortaya attığı 'minör edebiyatın' öncülerinden görülen Kafka'nın eserlerinin öykü, mektup, roman üçgeniyle analiz edilmektedir. Guattari eseriyle Kafka'nın eserlerini hangi psikolojiyle yazdığını, kendi tabiriyle Kafka makinesini anlamamıza yardımcı olmaktadır.

Vladimir Nabokov'un (2014) Wellesley ve Cornell gibi üniversitelerde verdiği edebiyat dersleri içerisinde yer alan 'Dönüşüm' kitabı incelemesi İthaki yayınevi tarafında 2014 yılı basımlı kitap haline getirilmiştir. Orijinal adı ile 'Die Verwandlung&The Metamorphosis' olan Franz Kafka ve Vladimir Nabokov 'Dönüşüm' dersleri Nabokov'un çizimleriyle beraber mekân algısını dönemin tarihsel gerekleri ile beraber Gregor Samsa üzerindeki etkilerini gerçekçi bir dille kaleme aktarmaktadır.

Edebiyat-mekân, mimarlık-mekân etkileşimi hem mimarlık hem de edebiyatın konusu olması sebebiyle birçok araştırmaya konu olmuştur. Bu bağlam hakkında gerek mimarlıkla edebiyat arasındaki ilişkiyi anlatan çalışmalar azımsanmayacak kadar mevcuttur. Multidisipliner bir etkileşim söz konusu olduğu için farklı pencerelerden birçok yargıya varılmaktadır.

'Mimarlık ve Bilim Kurgu Edebiyatında Mekân' mimari tasarım yüksek lisans tezinde bilim kurgu edebiyatı tarihçesi çerçevesinde oluşturulan soyut ve fantastik

mekânların gelişiminin sosyal, kültürel ve teknolojik boyutlarıyla ele alınmış ve bu boyutların mimari mekân oluşturmaya nasıl yansıdığı incelenmiştir (Somer, 2006).

‘Edebiyat ve Mekân Bağlamında Safiye Erol’un Ülker Fırtınası Romanı Üzerine Bir İnceleme’ adlı Uluslararası Toplum Kongresinde yayınlanan bildiride Safiye Erol’un Ülker Fırtınası adlı romanı üzerinden bir toplum şemasının irdelenmesini kapsamaktadır. Sınıf farkı ve yaşam koşullarındaki farklar Batılaşmanın ülkemiz üzerine etkileri konuları mekân üzerinden irdelenmiştir. Ekonomik durumlara göre oturdukları muhit ve yaşam tarzlarının çözümlemesi yapılmıştır (Balık, 2016).

‘Emile Zola Yazınından Mimari/Kentsel Mekâna Dair Okumalar ve Düşünceler’ makalesin de insan ilişkilerini dışa aktarma da başarılı bir yazar olan Emile Zola’ nın bilimsel gözleme dayalı 19. yüzyıl Paris’ in dışa aktarımının objektif yansıması aktarılmıştır. Zola yazılarını gerçekçi bir üslupla aktarmıştır. Paris ve kentleşme modernleşme sürecini belgelere dayanarak okuyucusuna anlatmaktadır bu anlatımıyla da mimarlığa kaynak vazifesi sunmaktadır. Çalışmada mimari ve yazılar arasında bir bilgi arkeolojisi yapılmıştır (Çağlar ve Ultav, 2004).

‘Mimari Temsilde Ekfrasis: Danteum ve Masumiyet Müzesi Üzerine’ doktora tezinde hazırlanmış bu makale ekfrasis (sözel bir anlatımın görsel bir ifade ile dışa vurumudur.) kavramının mimaride uygulandığı alanların incelemesi ve bu tarz bir deneyimle anlam yüklü binalar yapılarak farklı bir perspektif sunmayı amaçlamıştır. Bu bağlamda ‘ilahi komedyadan’ ilham alınarak Musallini yönetimindeki İtalya’yı temsil ederek tasarlanan fakat inşa edilememiş ‘Danteum’ ve Orhan Pamuk’ un 2008 yılında basılmış ‘Masumiyet Müzesi’ ve 2012 yılında yine kitap karakteri Kemal Bey’ in evli bir kadın olan saplantılı aşkı Füsun’ un eşyalarından yaptığı müzenin vücut bulmuş halinin anlatıldığı iki temel örnekle edebiyatın somut mekâna dönüşümü anlatılmaktadır (Somer ve Erdem, 2015).

‘Bellek ve Mekân Üzerine bir Model Önerisi’ doktora tezinde oluşturulan makalede bireyin çocukluğunu geçirdiği evin belleğinde kalan izlerini anlatılmaktadır. Günümüzdeki seri üretim tek tip evlerin kullanıcı üzerindeki etkileri araştırılırken daha nitelikli konut üretme fikri üzerine yapılan insanın geçmişle kurduğu bağlardan yola çıkan ve farklı bölge ve cinsiyetlerdeki on dört kullanıcının çocukluğunu geçirdiği evlerine ilişkin anılardan yapılmış bir çalışmadır (Öymen Özak ve Pulat Gökmen, 2009).

‘Mimarlık ve Bilim Kurgu Edebiyatında Mekân’, ‘Edebiyat ve Mekan Bağlamında Safiye Erol’un Ülker Fırtınası Romanı Üzerine Bir İnceleme’ , ‘Emile Zola

Yazınından Mimari/Kentsel Mekâna Dair Okumalar ve Düşünceler', 'Mimari Temsilde Ekfrasis: Danteum ve Masumiyet Müzesi Üzerine', 'Bellek ve Mekan Üzerine bir Model Önerisi', 'Bellek ve Mekan Üzerine bir Model Önerisi' bahsedildiği gibi tez ve makaleler edebiyattaki mekan unsurlarıyla mimarideki mekan unsurlarının benzerliklerini kavramak açısından fayda sağlamıştır. Ayrıca Kafka'nın oluşturduğu üslup ve mekânların farklılıklarını anlamakta bir yol haritası oluşturmuştur. Bu bağlamda baktığımızda Kafka edebiyatta mekânı kurgulamakla kalmamış, mekanla oluşan/oluşturulan toplum şemasını düzeni anlatmıştır.

Kafka üzerine yapılan yine spesifik alan çalışmalara bakıldığında Klaus Wagenbach'ın kitap kapağında geçen ismine sadık kalarak 'Franz Kafka Yaşamöyküsü' Kamuran Şipal çevirisiyle kaynak vazifesi görmektedir (Wagenbach, 1997). Yine aynı minvaldeki bir başka yaşamöyküsü de Ernst Fischer'ın kaleme aldığı ve Kafka'yı objektif üslupla bilimsel belgelere dayanarak anlattığı 'Franz Kafka' kitabıdır. Fischer, Kafka'nı kapitalist dünya düzeninde insanın yabancılaşmasına yaptığı vurgunun ne derece önemli olduğundan bahsetmektedir ve bu bağlamda 'Dava' ve 'Şato' eserlerinin okumanın önemini vurgulamaktadır (Fischer, 1985). Fischer, kitabını bölümlere ayırırken Franz Kafka'nın ruhsal durumları hayatına ve yazılarına yön veren başlıklardan istifade etmiştir. Zayıflığın Yarattığı Deha, Yabancı, Baba, Prag, Habsburg Devleti, Bürokrasi, Yabancılaşma, Çıkış Yolu Bulmak İçin Savaşım, Başkaldırı ve Yazgıya Boyun Eğiş, Kişilik ve İşçi Sınıfı, Yazınsal Yöntem, Fantastik Yöntem, Dünyanın Resimleri Kitabı başlıklardan da anlaşılabileceği gibi yapıtı Kafka'yı tahlil niteliğinde olup eserlerinin hangi ortamda ve nasıl çıktığına cevap niteliğindedir.

'İmge Kavramının Sorunsalı Üzerine Flaubert ve Kafka-'Bovarizm' ve 'Kafkaesklik' başlıklı yazısında ise Arman 'imge' kavramının tanımından yola çıkarak kendi üsluplarını oluşturan iki yazarın benzerliklerini ve farklılıkları üzerinde sunmuştur. Gustav Flaubert ve Franz Kafka'nın edebi boyutlarının bu derece özelleşmesinde yaptıkları imgelemelerin önemine değinmektedir (Arman, 2002).

'Franz Kafka'nın Dönüşüm Adlı Eserinin Uzun Öykü ve Televizyon Filmi Olarak Karşılaştırılması' Dönüşüm adlı eserin roman kahramanlarının tahlilleri içeren ve kaba komedi tarzında yönetmen Jan Nemec tarafından çekilmiş film uyarlanmasının film ve kitabın uyum bazlı bir değerlendirmesidir (Soylu, 2015).

'Franz Kafka'da Mekân ve Yabancılaşma' Balcı'nın 'Dava' eserinin üzerinden yabancılaşma ve mekân unsurlarını aktardığı makalede kısaca romanlarında geçen

mekanlardan bahsederek bu mekanların sembolik ifadeler bütünü olduğu sonucuna ulaşmıştır (Balcı, 2012).

'Kafka Metinlerinde İletişim, İletişimsizlik ve Yabancılaşma Olgusu Üzerine…' metni 'Dava' ve 'Şato' eserleri üzerinden ele alınmıştır. İletişim nedir? İletişimsizlik nedir? Soruları üzerinden yabancılaşma kavramını açıklayarak iletişimsizliğin yabancılaşmaya etkilerine değerlendirilmiştir. Kafka'nın eserlerinde işlediği iletişimsizlik temalar onun yazdığı zamanın çok daha ötesinde bir yazar olduğunu kanıtladığı sonucuna varılmıştır (Gündüz, 2011).

Tüm bu kaynaklar bazında gerek edebiyat mekân ilişkileri olsun gerek Franz Kafka hakkında yapılan çalışmalar olsun gerekse kaynakça görevini sunmuş çalışmalar temelde farklı ögelere vurgu yaparken anlatmak istediğimiz asıl mevzu olan 'mimarinin yabancılaşmaya katkısını' birçok açıdan da destekler niteliktedir.

2.1. Mekân ve Mekân Algısı Kavramları

Mekân nedir sorusu yüzyıllar boyunca bilimler arasında cevabı aranan bir soru olmuştur ve bu sorunun cevabı pek çok disiplini ilgilendirmiştir. Mimarlık, uygarlık tarihinin kadim sorularında olan mekân kavramını açıklamak için sosyoloji, psikoloji, felsefe ve göstergebilimi gibi disiplinlerden istifade etmektedir.

Mimarlık kuramcıları arasındaki en yaygın tanımıyla ve en basit haliyle mekân 'boşluk' olarak ifade edilmektedir. Boşluk olmadan mekândan söz etmek mümkün değildir. Hasol'a göre insanı çevreden belirli bir ölçüde ayıran boşluk olarak geçen mekân, mimari mekân olaraksa boşluğun sınırlandırılabilmesi olarak tanımlanmaktadır (Hasol, 2005). Boşluk, boşun mekânı var eden temel unsur olsa da mekân birçok simgesel unsuru da içerisinde barındırmaktadır (Kuloğlu, 2013).

Mekân Platon'a göre topraktır, anadır. Toprak ana olarak mitolojide geçmesinin dayanağı da buradan gelmektedir. Bu bağlamda su ise babayı simgeler ve yağmurla beraber toprakta yani mekânda canlılar hayat bulmaktadır. Toprak ana rahmine benzetilmekle beraber su da spermlere benzetilmektedir ve buda habitatı yani mekânı meydana getirmektedir. Platon'un yaşadığı yüzyılda boşluktan söz etmek mümkün olmasa da Platon mekânı sınırsız olarak tahayyül etmiştir. Fakat öğrencisi olan Aristoteles için durum farklıdır çünkü Aristotelesçi yaklaşıma göre mekân sınırlıdır. Bu bağlamda mekânı bir çorba kasesine benzetmek mümkündür. Aristoteles'e göre yine

mekân bir soğanın en dış kabuğunun bir altındaki katman olarak tanımlanmaktadır (Cündioğlu ve Sayın, 2016).

Zevi'ye (2015) göre mekân mimarlığın başrol oyuncusudur ve iç mekân olmadan mimarlıktan söz etmek mümkün değildir. Mekân iç mekân ve bu mekân ile komşu olan dış mekânların oluşturduğu kentsel mekânlar bütünüdür. İç mekân ve dış mekânın bir diyalektiği olduğu gibi bunlar mimariyi tanımlayan aksiyom olarak kendini göstermektedir. Mekân tüm boyutları ile insan yaşantısının bir yansımasıdır. Ancak temel ihtiyaçlar aynı olsa da bireyin mekân algısı farklıdır.

Mimari mekân algılamada ise birçok zorluktan bahsetmek mümkündür. 'Bir resim sergisi gibi düzenlenemez bir bina sergisi. İnsanın dolaşması gerekir, bu dolaşmanın düzenini de seçmek gerekir. Bir şehir ziyaret ettiğimizde kendimize şu veya bu şekilde bir rehbere teslim ederiz. Bugün bir barok kilise, bir Roma kalıntısı, modern bir meydan, erken Hristiyan bir kilise gezilecek, yarın da bir Roma tapınağı, bir Barok meydan, bir Gotik manastır, bir Bizans vaftizhanesi… Hangimiz ilk gün Bizans kiliselerini, ikinci gün Rönesans anıtlarını, üçüncü gün de modern eserleri ziyaret etme zorunda hisseder ki kendini' (Zevi, 2015).

Mekân algısını tanımlamak istiyorsak onu göstermemiz gerekmektedir. Resim sanatı üç veya dört boyuttan söz etse bile iki boyutludur. Heykel üç boyutludur. Mimari ise içi boşaltılmış heykel gibidir insan bu heykelin içine girmektedir (Zevi, 2015). Bu yüzden mimariden söz ederken en, boy, yükseklik olarak üç boyuttun ötesinde dördüncü bir boyuttan zaman boyutundan söz etmek mümkün olduğu gibi mimari birçok metaforik anlamı barındırması sebebiyle daha çok boyutla ilişkilidir. İlk olarak kübist ressamların ortaya koyduğu dördüncü boyut zaman kavramında hiçbir şey durağan değildir. Nesneler bir noktadan bakılarak çizilse bile örneğin bir kutu elinizde çevirdiğinizde her defasında farklı bir perspektif vermektedir. Görüş açısıyla ilgili olan bu değişken zaman boyutuyla ilişkilidir. Dördüncü boyut olan zaman mimaride kullanıcı tanımlıdır. Kullanıcı bu tanımı kendi oluşturmaktadır. Bu kullanıcının mekânı farklı cephelerden, yükseklikten, yaştan bakması gibi birçok parametreyle değişme göstermesi ile dördüncü boyutu da aşan nosyonlar ortaya koymaktadır (Zevi, 2015).

Mimari nesneler algılanmış nesnelerdir. Nesnelerin algılanabilmesi için tasarlanması gerekmektedir. Algılanması ve kullanımı, bireysel ve sosyal olguların bir ürünü olduğu için mekâna priori değildir (Vidler, 1998). Bu bağlamda da tasarım için birçok kriterden söz etmek mümkündür. Bu kriterleri toplumsal, entelektüel, teknik, estetik, volümetrik, ölçek bazında yapılan analizler ve koşullar olarak sıralamak

mümkündür. Mimarı mekân oluşturmada ve tasarımda sınırlayan pek çok unsur vardır. Louis Kahn'ın bu durumu şöyle açıklamaktadır: 'Ressam güpegündüz kara bir gök, uçamayan kuşlar, koşamayan köpekler, kapılardan geçemeyecek kadar büyük insanlar, kare tekerlekler resmedebilir. Bütün bunlar resmin özgürlüklerinin bir parçasıdır. Ama mimarlığın sınırları vardır. Mimarlar daire biçiminde tekerlekler ve insanın boyuyla orantılı kapılar kullanmak zorundadır' (Boudon, 2015).

Modern mekân oluşturmada binanın insana kendi yasalarını kabul ettirmesinden çok insanın binaya kendi yasalarını kabul ettirmesi durumu benimsenmektedir (Zevi, 2015). Bu durumda kullanıcıyı ana aktör haline getirmiş ve işlevselliği ön plana çıkartmış olarak gösterse de beraberinde pek çok sorunu getirmiştir. 19. yüzyıl sanayi devrimi ve sonrasında oluşan yenidünya şeması beraberinde işlevselliğin ön plana yerleştirildiği orta sınıf aile, köylüler ve işçi sınıflar için konut arayışına gidilmiştir.

Le Corbusier' in öncülüğünde işlevselcilik akımı beraberinde işçi sınıfı için uzak yörekentler oluşturulmuştur. Bu eklektik dünya düzeni insanı mekanikleştirmesi ve 'House is a machine for living.' Le Corbusier ilkesiyle evi içinde yaşanılacak seri üretim makine formuna sokmuştur.

Genel tanımıyla boşluk olarak adlandırılan mekân tarihsel süreçte yeni bir form almış ve mekanik dünya düzenine uyum sağlamıştır. Bu uyumla ortaya çıkan mekân kavramı mekânı yuvadan ziyade makineye dönüştürürken kullanıcısı olan insanı da bu makinenin aparatı haline getirmiştir.

2.2. Edebi Metinlerde Mekân Okumaları

Mekân Arapçada kevn kökünden gelmekte olup yer, mahal, mesken hane, ev, uzay anlamlarına gelmektedir (Devellioğlu ve Güneyçal, 1993). Edebiyatta mekân çoğu zaman fiziksel anlamları dışında metaforik ifade ve kavramları anlatmaktadır. Mekanlar olay kahramanın kişiliğini yansıtmak, ambiyans oluşturmak, yazarın düşüncelerini ifade etmek gibi misyonları yüklenmektedir (Akdeniz, 2012).

Mimaride mekân kavramında olduğu gibi edebiyatta mekân kavramı da pek çok açıdan birbirleriyle özdeşlemektedir. Edebiyatta da mekândan söz ederken zaman unsuru büyük önem taşımaktadır. Mekândaki değişimlerden zaman unsurları ile kurgu oluşturulmaktadır. Zaman, edebiyatta geçmiş ve gelecekteki gerçekçi ya da kurgusal unsurlarla mekân oluşturmada bir köprü görevi görmektedir (Balık, 2016). Mekân

unsurunun bulunmadığı bir roman yazılmamış olması da mimarlık-mekân kavramı ile edebiyat-mekân kavramının özdeşleştiği bir diğer konudur (Şengül, 2010).

Yazar da mimar gibi romanda bir mekân oluştururken birçok parametreden yararlanmaktadır. Somut mekânlar, dış mekânlar, iç mekânlar, genel mekânlar, soyut mekânlar, fantastik mekânlar oluştururken mimariyi etkileyen birçok unsurdan istifade etmektedir. Bu istifadeleri toplumun sosyokültürel, ekonomik, siyasal yapısı hakkında bilgi vermektedir. Yazarın sunduğu mekânlar gerçekle hiçbir ilişkide kurmayabilir fantastik ve soyut mekânda olduğu gibi. Yazar olayın geçtiği mekânların ismini vermez ya da ismini verdiği mekânların gerçekle hiçbir ilişkisi kalmamıştır. Bu mekânlar ise insan zihninin oluşturduğu mekânları ve sınırları göstermek açısından büyük önem taşımaktadır.

İnsan bir bağlamda edebiyatta mekânla değer kazanmaktadır. Mekânın yazar tarafında oluşturulan duygusu da olay kahramanın duygusuyla aynıdır. Kişi mekânla ki bu kimi zaman yapraklarını dökmekte olan bir bahçe, kim zaman terkedilmiş edilmiş bir köy, kimi zaman yıkılmaya yüz tutmuş bir konakta olduğu gibi karamsar ve melankolik bir yapıya bürünebileceği gibi huzur bulduğu mahalle kahvesi, deniz, çiçek açmış ağaçlarla iyimser ve umutlu bir havaya da bürünebilmektedir. Hangi açıdan bakarsak bakalım edebiyatta mekân oluşturmadaki temel prensiplerin başın aidiyetlik duygu gelmektedir. İnsanın kendini ait hissettiği oda, ev, yuva, mahalledir mekân ve çoğu zaman bunların dışına geçirdiği köklü değişimlerle çıkmaktadır. İnsan mekânla var olan ve mekânın değişimleriyle psikolojik, sosyolojik ve kültürel değişimler geçiren bir olay örgüsünün kahramanıdır.

Dostoyevski'nin Petersburg'u, Kafka'nın Prag'ı, Viyena'sı, Dickens'ın Londra'sı o şehirlere gitmesekte şehir hakkında olayların geçtiği zaman unsuru ile beraber bir kenti anlatmaktadır. O kent hakkında birçok açıdan fikir sahibi olmamızı sağlamaktadır.

Geleceğin kentlerini inşa ederken daha güzel ve yaşanır kentler için kültürel değişimlerin yaşandığı romanlar, mekân ve şehir üzerine yazılmış mekânların irdelenmesi büyük önem taşımaktadır (Akarsu ve Erdoğan, 2016).

Edebiyat-mekân ilişkisi mimarlık-mekân ilişkisiyle pek çok açıdan benzerlik göstermektedir. Hiçbir edebi eser mekânız kurgulanmadığı gibi hiçbir mimari eserde mekânız tanımlanamamaktadır. Bu bağlamda mimari en, boy, yükseklik, zaman boyutları göz önüne alınarak edebiyatın ekfrasis mekân oluşumudur denebilmektedir.

Mimarinin yazılı yorumları edebiyatta bulmak ya da edebiyattın boyut ve form kazanmış halini mimaride bulmak mümkündür.

2.3. Kafka ve Kafkaesk Mekân

Bu bölüm Kafka kimdir sorusu ile başlayıp romanlarında kullandığı üslubu neticesinde oluşan kafkaesk ve bunula bağlantılı olan kafkaesk mekân kavramı açıklanacaktır.

2.3.1. Kafka kimdir?

Franz Kafka 3 Temmuz 1883 tarihinde Prag da dünyaya gelmiştir. Babası Hermann Kafka bir tüccar olup ticaretle uğraşmaktadır. Annesi Julia Löwy Yahudi bir aileden gelmektedir. Franz Kafka ailesine yabancı bir şekilde yaşamış ve derin acılar çekmiştir. Franz Kafka erkek kardeşlerini küçük yaşta kaybetmiştir (Georg (1885-87) ve Heninrich (1987-88)); birbirlerine çok yakın yaşta doğan kız kardeşlerini de Auschwitz toplama kamplarında kaybetmiştir (Elli (1889), Vali (1890) ve Ottla (1892)). Ailesinde yaşadığı bu kayıplar Kafka'yı derinden etkilemiştir (Wagenbach, 1997).

Kafka'nın yaşamına ait en önemli figür babasıdır. Babası gibi bir otorite karşısında daima korkan, ezilen, çekinen bir rol alır. Romanlarında kendi öz yaşam öyküsünü ele aldığı kabul gören bir gerçektir. Nazi Almanya'sında ataerkil ve Yahudi kökenli bir ailede dominant karakterli baba figürü altında geçirdiği zamanları, duygularını 'Babaya Mektup' adlı kitabında ifade etmektedir. Bu pederşahi toplumda Kafka, baba Hermann Kafka gibi duygusallıktan uzak, hegomonik bir erkek figürü karşısında pasifize olur ve sorgulayan tarafta yer almıştır (Kunt, 2017).

O günün şartlarında maddi açıdan sıkıntı yaşamayan, varlıklı sayılabilecek bir ailede ve güzel bir evde büyümesine rağmen Kafka, kayıpları ve baskılar altında bunalımlı bir hayat geçirmiştir. Tüm bu aile içi iktidar ve baskı psikolojide odeipus kompleksi olarak da nitelendirilen Kafka'nın kendi cinsi olan ebeveynine olan tutumunu değiştirerek onu topluma karşı daha güvensiz bir birey haline getirmektedir.

Kafka'nın yaşadığı bu güvensizlik ve yalnızlık onu çevresine giderek yabancılaştırmaktadır. Yaşadığı her şeyden babasını sorumlu tutmaktadır. Nitekim babasının isteği üzerine kimya öğrenimini iki ay içerisinde yarıda bırakarak hukuk okumaya başlamakta ve yine bu sıralar yazmaya merak sarmaktadır. Yazmak Kafka için

bir tutku halini almaktadır. Nietzsche okumaya ve yine o dönemde başlayıp sosyokültürel, siyasi düşünceleri yavaş yavaş şekil almaya başlamıştır. Alfred Weber'in sosyoloji derslerinin bir hayli etkisinde kalmıştır. Bu arada yazmaya devam etmektedir. İlk eseri olan 'Savaşın Tasvir'ini öğrencilik yıllarında vermiştir (Wagenbach,1997).

Alman Üniversiteleri Okuma ve Konuşma Kulübü' konferanslarından birinde Schopenhauer üzerine konuşan Max Brod'la tanışmış ve bu tanışma ömür boyu sürecek bir dostluğun başlamasına vesile olmuştur (Wagenbach, 1997).

Kafka bir türlü düzen tutturamadığı ilişkilerinden de babasını sorumlu tutmaktadır. Hayatına giren kadınları kendini yıllarca pençesine almış Prag'dan ve ailesinden bir kaçış olarak görse de hiçbir zaman Prag' tan kopamamaktadır.

Kafka'nın ilişkileri büyük ölçüde mektuplaşma ile devam etmektedir. Hayatına giren ilk kadın Felice Bauer'dir. İlişkinin ilerleyen safhalarında Felice ile nişanlanan Kafka Felice'in evlenme isteğine karşılık verememekle beraber Kafka nişanlılık dönemi sonunda evliliğe giden yoldan korkmaktadır.

Kafka'nın aşktan anladığı kendi anne ve babasının yaşadığı gibi bir evlilik, aile hayatı oluşturmak değildir. Kafka kendi ailesinde yaşadığı bunalımlardan ve sıkıntılardan arınabileceği bir aşk amaçlamaktadır. Bunun da sadece tensel düzeyde bir birliktelikle sağlanamayacağı ve manevi bir boyutunun olduğunun farkındadır.

Felice'yle ayrıldıktan sonra Julia Worhryzek le tanışıp ve kısa süre içinde nişanlanmışlardır. Kafka'nın bu ilişkisi de babasının istememesi üzerine bitmiştir. Çünkü baba Hermann Kafka Julie'nin ailesinin alt tabakadan zanaatkâr bir sınıftan gelmesini kendi ailelerine uygun bulmamaktadır.

Yüz yüze birkaç defa görüştüğü, kavuşamadığı belki de en büyük aşkı ve aslında evli bir kadın olan kendisinden on iki yaş küçük Milena Jesenska'dır. Milena kendisine çekçe metin çevirilerinde yardımcı olmuştur bu da aralarında sevgi ilişkisinin başlamasına sebebiyet vermiştir (Wagenbach, 1997).

Kafka için Milena'nın yeri çok farklıdır. Kafka'sız Milena, Milena'sız Kafka düşünülemez. Milena Kafka'nın içinde adeta bir yara gibidir Kafka bu yarasını kanatmaktan vazgeçmez. Kafka her gün Milena'ya bir şeyler yazmak ister zaten aralarındaki ilişkide mektuplar vasıtasıyla gerçekleşmektedir. Bu yazma isteği o kadar güçlü bir duygudur ki Kafka bazı metinlerinde Milena'ya yazmadan gözüne uyku girmediğini ifade etmektedir. Kafka'nın asıl korkusu Milena'sız nasıl yaşayacağıdır fakat sonunda bilhassa da kendi isteğiyle onsuz yaşamayı tercih etmiştir.

Kafka Milena'da kendini görmektedir. Milena ne kadar Kafka'ya yakınsa bir o kadar da uzaktır aslında Kafka'ya. Kafka gibi geçirdiği mutsuz bir çocukluğu vardır Milena'nın da ve bu mutsuz çocuklukta Milena'nın annesi küçük yaşta kaybetmesi ve Kafka'nın babası gibi patriarkal bir aile yapısında despot bir baba ile büyümesinin payı büyüktür. Milena Kafka'nın hayatına giren diğer tüm kadınlardan farklıdır. Evlidir, kendisinden on iki yaş küçüktür ve Yahudi değildir.

Kafka aslında Milena'yla mektuplaşırken bir nevi kendiyle mektuplaşmaktadır. Kafka Milena da belki de kendi eş ruhunu bulur ancak Milena ne zaman Kafka'ya yakınlaşsa Kafka duraksar ve Milena'nın kavuşma isteğine karşılık vermemektedir.

Kafka'nın başarısız giden aşk hayatlarında Felice ile olan nişanlılık evresinde 'Dava' ve Milena ile olan hikâyesinde Milena gibi yarım kalan Şato'yu bilinen en iyi eserleri ortaya çıkmıştır. Kafka'nın ilişkileri romanlarını besleyen bir kaynak görevi sunmaktadır.

Sevgilisi olan bir diğer kadın Dora Dymant' la da Yahudi halk evleri ziyaretleri sırasında tanışmıştır. Dora'nın aldığı eğitim, doğal, naif ve yardımsever mizacı Kafka'nın dikkatini çekmiştir. Dora ile beraber yaşamaya başlayan Kafka artık hem Prag'dan çekip gitmiş hem de ailesinden ayrı bir ev tutmuştur. Fakat tam da bu sıralar Kafka hastalanmıştır. Franz Kafka verem olduğunu 1919 yılında geçirdiği gripten hastaneye kaldırıldığında öğrenmiş ve 3 Haziran 1924 de yaşama veda etmiştir.

Dora ile beraber olduğu dönemlerde birçok öykü yazar ancak kendi isteği üzerine Yuva hariç bütün öykülerini yakmıştır. Ve yine ölmeden önce tüm yapıtlarını dostu Max Brod'a yakması için verse de dostu bu isteğini yerine getirmeyerek Kafka'nın yapıtlarını XX.yy. edebiyat dünyasına kazandırmıştır.

Yahudi asıllı oluşu, içinde yaşadığı toplum ve siyasal ortam, ailesiyle olan ilişkisi, kız kardeşlerini toplama kamplarında kaybetmesi, despot bir baba ile yetişmesi çevresine olan yabancılaşmasını kolaylaştırmaktadır. 1906 da hukuk doktorasını tamamlamış olan yazarın sırasıyla en tanınmış eserleri Dönüşüm, Dava ve tamamlayamadığı Şato' dur. Yapıtlarında toplumsal konulara, sosyal yaşantıya çarpıcı bir üslupla değinmektedir. Bunu yaparken kurguladığı mekânlar ve zaman algısı baş döndürücüdür. Romanlarında lineer bir zaman anlayışı yoktur. Olay asıl olay yaşandıktan sonra başlamaktadır. Eserin kahramanı bir sabah uyandığında başının bir felakette olduğunun farkına varmaktadır.

İlk olarak sosyolog Emile Durkheim'in ortaya attığı anomi kelime anlamı olarak kuralsızlık, normsuzluk manasına gelmektedir. Kafka yaşadığı toplum da 'mahalle

baskısı' da diyebileceğimiz bir dayatma ortamında ailesinin uygun gördüğü biriyle evlenmesinin, babasının uygun gördüğü bir okul okuması, işte çalışması gibi kendi dışında bir hayat yaşamaya zorlanmaktadır. Bu hayat çerçevesinde yaşamayı reddeden Kafka gerek düşünceleri gerek yaşayış tarzıyla bulunduğu toplum düzeninden aykırı yaşamakta ve bu bağlamda anomiyi yaşamına işlemektedir (Corngold, 2002). Kafka ne kadar pasifize, kendine yabancı ve güvensizde olsa çağının ötesinde bir seziyle toplum düzenini, yaşantısını kendi üslubuyla yazılarıyla günümüze aktarmaktadır.

Kafka yaşadığı kısa hayatına pek çok eseri sığdırmıştır. Bu eserleri mektuplar, aforizmalar, öykü ve romanlar olarak gruplandırılmaktadır. Kafka'nın sadece günlük ve mektupları 3000 sayfayı aşkındır (Wagenbach, 1997). Kafka 'Ben edebiyattan ibarettim.' Mottosuyla sayısız eser vermiştir. Milena birçoğunu Çekçe'ye çevirirken Max Brod eserlerin elimize ulaşmasını sağlamıştır. Bu eserlerin yayın tarihleri dikkate alarak kronolojik olarak sıralarsak: Bir Savaşın Tasviri (1905), Günlük (1910), Amerika (Kayıp) (1912), Ateşçi (1913), Dönüşüm (Değişim) (1915), Hüküm (1916), Alşimistler Sokağı'nda Bir Oda (1916), Schönborn-Palais'te Oda (1917), Aforizmalar (Özdeyişler) (1918), Ceza Sömürgesinde (1919), Akademiye Sunulan Bir Rapor (1920), Maden Ocağında Keşif Gezisi (19--), Bir Köy Hekimi (1920), Poseidon (1920), Geceleyin (1920), Yasalar Sorunu Üzerine (1920), Topaç (1920), İlk Acı (1921), Bir Küçük Kadın (1923), Yuva (1923), Şarkıcı Josefine (1924), Açlık Canbazı (1924), Dava (1925), Şato (1926).

2.3.2. Kafkaesk Mekân Nedir?

Kafkaesk Mekânı anlayabilmek için öncelikle kafkaeski tanımlamamız gerekmektedir. Kafkaesk üsluptur.

Üslup, gerekli olan ilk şey hayattır: üslup yaşamalıdır. Üslup ilişki kurmak istediğin özel kişiye uygun olmalıdır. Bu özel kişiye nasıl konuşuyorsan öyle yazmalısın. Yazdığınla konuştuğun arasında benzetilme olmalıdır. (Nietzche'den akt., Aruoba, 2015).

Kafkaesk de Kafka'nın yaşam deneyimlerinden beslenerek oluşturduğu yazılarının sonucu olarak ortaya çıkan bir üsluptur. Düş gücünün sınırsızlığını, düşün içinde gerçeği, gerçeğin içindeki düşü, nasıl yazılacağını, nasıl yazılmayacağını, yapıtların önünde silinmeyi bulunduğu dünyayı anlamlandırmayı temel alarak yazması yapıtlarına kendine özgü bir nitelik kazandırmaktadır.

Kafka'nın üslubun oluşmasının en büyük etkeni belki de yaşadığı çağa yabancı olmasıdır. Bu yabancılaşmanın etkileri arasında Hristiyanların arasında kalmış Yahudi olması, çekçe konuşulanların arasında Prag Almancası konuşan azınlık olması, sigorta memurluğu yapan zengin bir tüccarın oğlu olması, babası gibi bir otorite karşısında hem fiziksel hem ruhsal yönden ezilmesi, Habsburg Devleti yönetimdeki Prag'ın bürokratik anlayışları devlet halk ilişkisi gibi pek çok gerek dini, sosyal, siyasal yalnızlıklardan bahsetmek mümkündür (Fischer, 1985).

Kafka yaşadığı çağ ve bu çağın ötesinde bir üslup kullanmıştır. Kullandığı bu üslubun oluşmasında birçok parametreden söz etmek mümkündür. Kafka ile aynı dönemlerde eserler vermiş Beckette, Joyce ve Proust gibi modern edebiyattın öncülerinde ne de Breton gibi sürrealizmin kurucularından kabul edilen yazarlarda görülen üsluptan bahsedilmemektedir Kafka'nın eserlerinde (Edgü, 2010).

Yapıtların hiçbirinde (1900'lerin başları ve 1920'lerin ortalarına değin) ne I. Dünya Savaşından, ne içinde yaşadığı toplumdaki din ve siyasi oluşumlardan ne de Prag'daki Yahudi azınlıktan bahsetmemiştir. Yapıtlarında toplumların yarattığı korkular, yalnızlıklar ve yorumlamaya açık metaforlar hâkimdir. Joseph K.'nın bir sabah uyandığında tutuklanmış oluşu hakeza Gregor Samsa'nın bir sabah uyandığında böceğe dönüşmüş oluşu Kafka'nın üslubunun birer parçası olan metaforlardır.

Günümüz gibi gözetleme toplum şemasında görünürlüğü ve çevrimiçiliği tahakküm etmekte olan bir dünyayı 'Kafkaesk' e benzetmek mümkündür. Nitekim Kafka önsezileriyle adeta günümüzdeki akışkan toplum modeline ayna tutmuştur. Kahramanlarının izlendiği, neler yaptıklarından ve adımlarından haberdar olan patronlar, yöneticiler, hakimler ve din adamlarının olduğu iç karartıcı, kasvetli bir sahne yaratmaktadır. Bunu 2008-2013 sezonlarında yayınlanan Breaking Bad dizisindeki Jesse İnkmann'ın uyuşturucu satıcısı ve gangsterlerin kol gezdiği bir dünyada yolunu kaybettiği zamanda içerisinde bulunduğu durumu kafkaesk diye ifade ederken aslında üslubun ne anlatmak istediğini göstermektedir (Evren, 2016).

Bruno Schultz'a göre Kafka'nın yazıları poetik olup herhangi bir olguya yorum yapmamaktadır. Kafka'nın kendine has üslup oluşturması sadece ona has olmasa da düz yazı örneğinde yazılabilecek en etkili noktalarda yazdığı tartışmasızdır. Nasıl Lavoisier eski kimyasal tepkimelerde yanma reaksiyonlarının önüne geçtiyse Kafka da üslubuyla birçok yazarın önüne geçmektedir. Nathalie Sarraute'nin benzetmesiyle edebiyat dünyasında ki bayrak yarışını Dostoyevski'den alıp diğer yazarlara göre çok daha sağlam bir temele oturtmaktadır. Dostoyevski ve Kafka'nın kitapları içerikleri

bakımından birbirinin tam karşıtı olsa da söylem ve dilleri aracılığıyla ‘eş sesli’ bir derinlik bulunmaktadır (Guattari, 2012).

Kafka romanlarının başkahramanları, içinde bulundukları düzenin çarpıklığının farkına varan beşerin insana dönüşmesinin simgesidirler, yalnızdırlar onlara yardım elini uzatanlarda sistemin esasında bir parçasıdır.

Kafka romanlarında karakteri olması gerektiği gibi canlandırmaktadır. Yaşadığı çevreyi ise ondan çok uzakta kurgulayan, böylelikle karakterin kendini yalnız ve boşta hissetmesini ve o çevreden uzaklaşmak için sarf ettiği çabayı anlatmaktadır. Kafkaesk, insanlardan çok uzak ve baskıcı olması, insanların iş hayatına bütün enerjilerini ve zamanlarını harcaması, özel hayatlarına ve yakın çevrelerine yabancılaşması sonucu yaşadıkları korku ve bunalımın anlatım üslubudur (Gündüz, 2011).

Alman düşünür Nabokov dönüşüm derslerinde ise bu üsluptan şöyle bahsetmiştir: Kafka bu yaşamı anlatırken aslında bir kâbusu anlatmaktadır. Fakat bunu çok sade ve yalın bir dille yapmaktadır. Kullandığı üslup sayesinde okur kendini fantastik bir dünyanın içinde bulmaktadır, bütün olaylar okurun gözü önünde olup üslup sayesinde masal zenginleşmektedir (Nabokov, 2014).

Kafkaesk’i Arman ise imgeleme olarak tanımlamıştır. Edebiyatta doğrudan söylenmeyen dolaylı, mecazlı söyleyiş tarzı gibi birçok şekilde ifade biçimleri ‘imge’ kavramını tanımlamaktadır (Arman, 2002) imge anlamanın ta kendisidir. Görmek ve bakmak arasındaki ilişkiyle benzer ifadedir. Bu yüzden Arman imgeselliği metaforik olmak olarak tanımlamamakla beraber anlatımın kendisini imge bütünü olarak düşünmüştür. Kafka, Prag da azınlık kesimin kullandığı Almancası ile kullandığı dili ve bu dilin duygularından arınmış bir imgesellikle yazılarını okuyucuya aktarmıştır. Kafka’nın bu imge dolu anlatımının ilerleyen yıllarda kendine has bir göstergesi olduğunu ‘kafkaesk’ sıfatıyla tanımlanmıştır (Arman, 2002).

Kafkaesk Güvensizlik, korku, yabancılaşma, bürokratik organizasyonların arasında kaybolmuşluk, çaresizlik, acze düşmek, çözümsüzlük ve absürtlük gibi ruh hallerinin bütününün her kişi tarafından farklı bir anlam bulmasıdır.

Guattari ’nin kafka makinesi diye tabir ettiği ve Kafka’nın azınlık bir kitle için ürettiği edebiyattır. Kafka ‘minör edebiyatı’ yapmaktadır. Kafka makinesinin bir ürünü olmak da bu makinenin parçası olmak da son derece istençli bir durumdur. Kafka hikâyelerinde karakterler sonunda bir korkuya kapılmaktadırlar. Onun üslubunda bu korku mekân üzerinden anlatılmaktadır. Her şey o mekânın etrafında, içinde gerçekleşmektedir. O mekânın bir parçası olmak çok anlamlıdır. Hep bunu

arzulamaktadırlar. Önemli olan o mekânla ilişki kurabilmektir (Deleuze ve Guattari, 2003).

Kafka bu yazma dilini en çok mekânlarla okuyucusuna aktarmaktadır. Mekân boyutludur kişiyi içine alan boğan bir havası vardır. Sabah olduğunu genellikle bu boğucu şeffaf odalar ki bu şeffaflık özel hayatın görünür olduğu odalardaki genellikle bir tane olan oda için yetersiz küçük pencere veya pencerelerden gözetlendiğini fark ettiğinde anlamaktadır. Ancak pencere kahramanın dış dünya açık olmasından çok dışarıdan gelebilecek saldırılara açık olmasının ifadesi olmaktadır. Ana kahraman birçok yan karakter tarafından gözetlenmektedir. Bunu da yine ana karakterin yanı ya da yakınındaki odalardaki kişilerle oluşturmaktadır. Ev, iş yeri, kiralık oda kişilerin hiçbir özeli yoktur ve dış dünyadan gelen saldırılara açıktır. Odalar, pencereler, kapılar, çalışma masaları, okunan kitaplar, kullanılan aletler kişiler hakkında birçok metafor barındırmaktadır. Koridorlar hiçbir zaman ulaşılamayacak yerlere götürür, merdiven ve kapılar birer dönüm noktasıdır. Nereye gideceğine karar vermektedir kişi ve bu seçim hayatında önemli bir dönüm noktasını temsil etmektedir.

Kafka, kafkaeski mekânla anlatmıştır. Kişinin yabancılaşması, yalnızlaşmasını kapalı kapılar arkasında sıkıştığı küçük odalarda anlatmıştır. Duvardaki bir kadın resmiyle yalnızlığını anlatmıştır. Müdürünün yerden yüksek masasıyla as üs ilişkilerini, ulaşamadığı koridorlarla bürokratik işlemlerdeki aksaklıkları anlatmıştır.

Kafkaesk üslubunu edebi olarak çokça ifade edebilsek bile yazınsal olarak Kafka'nın bu üslubu kafkaesk mekân anlayışıyla ortaya çıkmıştır. Bu yüzden de Kafka'nın eserleri 'mekân ağırlıklı romanlar' şeklide değerlendirilmiştir (Balcı, 2012). Mekân ağırlık romanlarda durgunluk ve sessizlik hâkimdir olaylara asıl şeklini gerçekleştiği mekânlar vermektedir. Narlı, edebiyatta mekânları somut mekân (gerçek), soyut mekân (kurmaca) olarak adlandırsa da tüm mekânlar gerçek mekân olsun ya da olmasın kurmacadadır diye değerlendirmektedir (Narlı, 2002). Kafkaesk mekânı soyut ve somut mekân kavramları bazında değerlendirirsek soyut mekân gibi kurmaca ögeler yoktur insanlar duvarlardan geçemezler fakat mekânlar absürttür aynı mekân birbiriyle alakasız birçok fonksiyona hizmet etmektedir kurmaca ögeleri barındırmaktadır. Dik ve dar çok sayıda merdivenin bir kapıya açılması, labirent benzeri koridorlarla ulaşılamayan odalar buna örnek gösterilebilmektedir. Aynı zamanda somuttur mekânlar gerçekten var olabilen mekânlardır. Darlık-genişlik, ferahlık-basitlik, karanlık ya da aydınlık olarak nitelendirile bilinmektedir.

19.yy. modern mimarlık anlayışının sayısız küpü birleştirildiği mekânları gözlemlemek mümkündür. Orta boy bir evde salonla yemek odası birleştirilip yeri geldiğinde yatak odası vazifesi görüp yeri geldiğinde yabancılara kiralanması mümkündür. Kafkaesk mekânlar modern mimarlık benzer anlayışı taşımaktadır ve bunun absürtlüğüne vurgu yapmaktadır. Modern mimarlık anlayışında olduğu gibi ulaşılmak istenen bir düş olarak değil, topluma ilişkin düşünsel bir etkinliğe hizmet etmekte ve amaçlar hizmeti karşılamaktadır (Zevi, 2015). Kafkaesk mekân için yatak odası, iş hayatından arta kalan zamanın geçirildiği sadece uyuma amaçlı bir makine ya da uyku tulumu gibidir.

Tüm bu kaotik felsefesi ve argümanları ile en basit şekliyle kafkaesk mekân Kafka'nın iç dünya yansımaların yazılarıyla vücut bulmuş halidir.

3. METARYAL VE YÖNTEM

Yapılan bu çalışma 20.yüzyılın önsezileri yüksek ve kendine has üslubuyla ‘kafkaesk’ roman, öykü ve mektuplarında sunduğu metaforlarla dünyayı anlamlandırmaya çalışan Franz Kafka’nın kahramanlarını başta ‘Dönüşüm’ hikâyesindeki Gregor Samsa olmak üzere içinde yaşadıkları medeniyet tasavvuru, toplum düzeni ve mekânlarla neye dönüşmekte olduklarını yorumlamaktır.

Kafka yazılarıyla hem evrensel bir nitelik taşımakta hem de içinde bulunduğumuz korku çağı olarak adlandıran çağına dikkat çekmektedir. Korku çağına olan farkındalığıyla arkasından gelen birçok yazara da biçem olarak ilham vermektedir. Bunun yanı sıra yazılarında kendine has üslubunu yine kendine has mekân oluşturma biçimi sunmasıyla biz mimarlara farklı bir pencereden mekânlara bakmamızı sağlamaktadır.

Kafka günümüz insanlarının korkularını, yalnızlığını, kendine yabancılaşmasını ve çevresiyle olan iletişimsizliğini dile getirmektedir. Yazarın bu korkuları, yalnızlıkları ölümünden çok sonra korku çağı olarak nitelendirilse de yazar bunu kâin denilebilecek bir önseziyle fark etmiştir. Albert Camus, 1946 yılında Combat gazetesi için kaleme aldığı ‘Ne Kurban Ne de Cellat’ adlı denemesinin hemen başında, ‘Korku Çağı’ başlığı altında şu düşünceleri dile getirmektedir:

Bilim olarak kabul edilmese de 20.yy. pek çok yazar tarafından ‘korku çağı’ olarak adlandırılmaktadır. 17.yy. matematik bilimi 18.yy. doğa bilimleri, 19.yy. biyoloji biliminde sayısız gelişmeye imza atsa da 20.yy. insanın ruhsal ve duygusal sıkıntılarının gün yüzüne çıktığı bir çağ olarak adlandırılmaktadır. Korkuyu bilim olarak nitelendiremesek de bilimden ayrı düşünmemiz de bir o kadar yanlış olmaktadır. Neden-sonuç ilkesi gereğince korku çağının nedenselliğine bakıldığında bilim, fen ve teknolojideki ilerlemeler insanlığı bir yıkıma götürmekte olduğu yadsınamaz bir gerçektir. Yaşadığımız çağda insanların büyük bir bölümü geleceklerinde onları nelerin beklediğine dair hiçbir fikri bulunmamaktadır. İnsanın geleceğe yönelik bir belirsizlikle yaşaması onun ilerlemesine, insana uygun bir yaşam biçimi sürmesine engel olmaktadır. İnsan bu problemle yaşarken aklı olan biyolojik bir canlıdan ziyade mekanikleşmiş, makineleşmiş bir canlıya dönüşmektedir. Çevresel tüm faktörler de bu yaşayış biçimini desteklemektedir. Tarih boyunca insanlar bu tarz durumla karşı karşıya kaldılar ama bu durumdan kurtulmayı düşünce ile insanın insanı anlayacağı evrensel bir dille atlatmayı

başarmışlardır. Bu evrensel dilin ve insani duyguların unutulduğu bir dünyada korkudan bahsedilmesi son derece doğal olmaktadır (Cemal, 2014b).

20.yüzyıldaki değişimleri bir tek noktaya bakıp anlamak olanaksızdır. İnsanların yaşadığı kültürel erozyonlar, yeni inanç ve yaklaşımlar başka yüzyıllardakinden oldukça farklıdır. Nesil sürekli tüketen, kendiyle savaşan ve gelecek hakkında pek fikri olmayan çevrimiçi bir nesildir ve asıl verilen savaş psikolojiktir.

Bu korku çağını başka bir ifadeyle pek çok şair ve yazar 'kaygı çağı' ve 'belirsizlikler çağı' olarak isimlendirmektedir. Bu isimlendirmede örtük bir ön kabul vardır. Bu ön kabul ve belirsizlik daha önceden bahsettiğimiz gibi geleceği olmamak, insanların mezun oldukları bölümlerden iş bulamamaları buldukları işlerden emekli olmamaları gibi sıralanabileceği gibi bunların sonucunda ruhsal açıdan nevrotik, yalnız, kırılgan bireylerden oluşan toplum şeması ortaya çıkmaktadır.

Modern insan kendine, tanrıya, insanlara yabancılaşmaktadır. Değişim ve dejenerasyon toplumun en küçük birimi belki de yapı taşı olan ailenin eprimesiyle baş göstermektedir. Bu ölçek makroya doğru çıkmaya başladığında şirket politikaları, serbest piyasa ekonomisi 'laissez – faire', hukuk sistemi, yönetim tekelindeki teknokratların çözdüğü şehir ve mimari anlayışlar, adalet ve yargı mekanizmalarındaki çöküş insanların birbirlerine karşı daha güvensiz ve korku ile bakmalarına, insan ruhunun çökmesine sebep olmaktadır (Sayar, 2009).

Aslen çökmüş bir insan ruhunun Kafka'nın 'Dönüşüm' hikayesinde vücut bulmuş hali olan Gregor Samsayı yorumlamak, toplum düzenini yorumlamaktan kendimizi yorumlamaktan başka bir şey değildir. 20.yüzyılın getirdikleri ve götürdüklerini korku çağının başka bir ifadeyle belirsizlikler çağının kurguladığı düzenin bize neler sunduğunu, nasıl mekanlar ürettiğimiz ve ürettiğimiz mekanların etkileri pek çok parametreyle tezde irdelenmeye çalışılmaktadır. Bu bağlamda tez çağımızı anlamlandırmayı ve nasıl mekanlar üretmemiz gerektiği sorunun cevabını bulmayı amaçlamaktadır.

Hermeneutik, metinleri anlama ve yorumlama sanatı olarak bilinmektedir. Hermeneutik terminolojik kökenine inildiğinde ise eski Yunan Mitolojisinde tanrılar ile insanlar arasında elçilik yapan Hermes ve açıklama yapan, açıklığa kavuşturan anlatan manasına gelen hermenetikos kelimesinin birleşmesinden meydana gelmektedir (Özkan, 2011).

Hermeneutiğin bir bilimsel yöntem olarak kullanılmasında öncülük eden isimler ise sırasıyla Wilheim Dilthey, Martin Heidegger, Hans-Georg Gadamer şeklinde incelenebilmektedir.

Dilthey'e göre, hermeneutik yazılı metinlerin yorumlanarak pratikte kullanılmaktadır (Özkan, 2011). Hermeneutik ilk olarak Hristiyanlığın Protestanlık mezhebinde dini metinlerin yorumlanmasında kullanılmakta olup daha sonraları sadece teolojide değil yazılı olan pek çok kaynağın tasvirinde yöntem olarak kullanılmaktadır (Topakkaya, 2007). Yine Dilthey hermeneutiğin tarihsel bir kurgu ve olay örgüsü eşliğinde metinleri anlama ve anlamlandırmada kullanmaktadır. Dilthey de olduğu gibi metin bulunduğu dönemin tarihide zamanın koşulları da dikkat edilerek ele alınmaktadır. Eş zamanlı olarak hem parça bütün hem de bütün parça unsurlarına metinleri yorumlarken dikkat edilmektedir (Şen, 2008).

İnsan Dilthey'e göre mekanik bir canlı değildir. Ruhsal, duygusal yapıya sahip bir tinsel ögeler bütünüdür. Bu açıdan da oluşturdukları metinleri değerlendirirken bulundukları dönemin kültürel, dini, hukuki birçok özelliği göz önünde bulundurulmaktadır.

Martin Heidegger'e göre varoluşun temel prensibi basit bir olgudur. İnsan vardır. İnsan varoluşu da çevresini anlamayı ve anlamlandırmayı beraberinde getirmektedir. Bu varlık olgusunu kabullenmeden öncede sonrada çevresindeki olay örgülerini anlamlandırmaya çalışılan tözden bağımsızdır. Bu bağlamda varlık büyük ölçüde Heidegger'e göre fenomenolojiktir yani zihinsel olarak düşünmeden öncede sonrada vardır. Kavramı ontolojik ve epistemolojik bakımdan açıklarken dikkate edilmesi gereken nokta geçmiş ve gelecek arasında kurduğu bağdır (Çelik, 2013).

Martin Heidegger'in minvalinde ve hermeneutiğin bugünkü şeklini almasında önemli katkıları olan 20.yy. en önemli filozoflarında Hans-Georg Gadamer'e göre ise bir çalışmayı hermeneutik yöntem ile irdelerken önyargılı olunmaması, tarihsel veriler bağlamında belli bir kronolojiye yerleştirme ve yine Heidegger'in de belirttiği gibi ontolojik ve epistemolojik olarak anlamaya yönelik metni incelemeye dayanmaktadır.

Gadamer'in hermenutiği teolojik olarak anlamlandırmaya yönelik olmasının aslında dünyayı anlama ve anlamlandırma çabası olarak görmesidir.

Dilthey, Heidegger ve Gadamer'in görüşleri daha detaylı şekilde incelendiğinde görülecektir ki hermeneutik kuram tarafından benimsenmiş: çerçevesi çizilmiş tek bir anlama ve yorumlama yönteminden söz etmek mümkün değildir. Bir metnin doğru yorumlanmasında birçok parametrenin etkisinden söz etmek mümkündür.

Franz Kafka metinleri Heidegger'in de belirttiği gibi zihin öncesinde ve sonrasında vardır. Yani bizim yorumlamamızdan önce de vardı biz yorumladıktan sonra da var olmaktadır. Bu açıdan bakıldığında yorumlamaya fenomenolojik olarak bakılmaktadır. Birey tarihsel, kültürel, sosyolojik, dini açıdan birçok parametrenin kendisinde oluşturduğu algıya dayanmaktadır. Bu yüzden metinler yorumlanırken yazıldığı çağın koşulları dikkate alınmaktadır. 20.yy. ve dönemin siyasi, sosyolojik durumu dönüşümü anlamamıza oldukça büyük katkı sağlamaktadır. Bir diğer parametre olan Gadamer'in de öngördüğü gibi ön yargılı olmamak yorumlamadaki bir diğer önemli unsurdur. Bu bağlamda düşünüldüğünde aynı dönemde yaşamış Heidegger için ki yaşadığı dönemin siyasi koşullarında Kafka ile karşıt saflarda yer alan iki düşünürde yorumsamalarında sosyolojik ve mimari açıdan toplum için aynı yargıya varmaktadırlar.

Bu çalışma hermeneutik bilimini kullanarak Franz Kafka'nın başta 'Dönüşüm' adlı eseri olmak üzere metinlerinin yorumsama biliminde belirtildiği gibi tarihsel, siyasal, hukuki ve sosyal örgü çerçevesinde objektif ve evrensel bir dille yorumlamayı amaçlamaktadır. Hermeneutik yöntemin Kafka'nın mekân algısında irdelenmesinde de tanımlama, çözümleme, yorumlamayı kapsayarak hermeneutik kullanılmaktadır. Tanımlama ilk okununca herkes tarafından benimsenen yargılardır. 'Adamın şapkası vardır.' Cümlesi bir tanımlama cümlesidir. Bu adamın şapkası olduğuna ortak kanaat gelmekteyse bu çözümlemedir yani anlaşmaya dayalı konvansiyonel bir yöntemdir. Yorumsama ise tüm bunların ötesindedir ve bu basamağa gelebilmek için diğer üç basamaktan geçmek gerekmektedir. Bu şapkanın ne şapkası olduğuna ilişkindir. Bu şapka bir fes /kasket/takke/fötr şapka mı? Ne amaçla takıldı? Tarihi, dini, siyasi, metaforik bir değeri var mıdır? Gibi sorulara cevap aramaktadır. Franz Kafka'nın eserlerini de aynı minvalde incelenmektedir. Öncelikle tanımlamaya (simgesel/ikonografik) dayalı ilk okuyunca herkes tarafından kabul edilen temel yargılarda uzlaşmaya varılıp yorumsama ile dünya görüşüyle irtibat kurma amaçlanmaktadır (Cündioğlu ve Sayın, 2016). Bu bağlamda tanımlamaya ilişkin genel olarak Kafka eserlerinde mekân kavramı aynı doğrultuda Dönüşüm, Dava, Şato eserlerindeki mekân unsurları ele alınmaktadır. Bölümlerde mevcut bilgiler ortaya konmuş olup Dönüşüm eserinin iç mekân ve dış mekân analizleriyle çözümlemeler yapılmıştır. Tartışma kısmında elimizdeki veriler yorumlanarak hermeneutik yönteme dair bir akış şeması işlenmiş olup araştırmada sonuçlara varılmıştır.

4. ARAŞTIRMA SONUÇLARI VE TARTIŞMA

4.1. Kafka Eserlerinde Mekân

Franz Kafka ölmeden önce tüm yazılarını yakması için arkadaşı Max Brod'a vermiştir. Max Brod yazıları yakmak yerine edebiyat dünyasına kazandırmıştır. Guattari'nin de bahsettiği gibi Kafka yazılarının bize ulaştığı bölümlerini sıralamış olsaydı nasıl sıralardı? Olaylar her ne kadar sondan başlasa da Kafka belki de kahramanlarını bir karabasandan uyandırmayı amaçlamaktadır. Kafka'nın kahramanları Goethe'nin çıraklık yıllarında oluşturduğu kahramanlarının ustalaşmış halidir. Kafka'nın kahramanları içinde bulundukları felaketten kendilerini kurtara bileceklerine inanmaktadırlar (Guattari, 2012).

Dönüşüm, Dava ve Şato yazarın bilinen en temel eserleri olduğu gibi olay örgüsü bir sabah uyanışla başlamaktır. Bu uyanış bir sabah kalktığında böcek olarak uyanmasının ya da Dava romanında olduğu gibi Joseph K.'nın bir sabah uyandığında tutuklanmış olması aslında Gregor Samsa'nın yaşamını bir böcek gibi yaşadığının veyahut Joseph K.'nın zaten mahkûm gibi bir hayat yaşadığının farkına varışının uyanışıdır. Şato romanın da ise Bay K.'nın şato yönetiminde olan bir köyde uyanmasıyla olaylar başlamaktadır. Köye nasıl, ne zaman geldiğini ve köydeki görevini öğrenmeyi amaçlamak için şatoya ulaşmak isteyen Bay K. bir türlü şatoya ulaşamamaktadır. Burada da halk ve yönetim arasındaki mesafe, yönetimdeki sıkıntılardan bahsedilerek makro ölçekteki bozulmaları anlatmaktadır. Dönüşüm adlı eserinde anlattığı gibi ailenin eprimesiyle başlayan mikro ölçüdeki bozulmaları sırasıyla adalet ve hukuk düzeni olarak giderek üst ölçeğe çıkarılarak anlatılmaktadır.

Kafka tüm bu bozulma ve çarpıklaşmayı anlatırken mekânları kullanmaktadır. Bunu iki sebeple yaptığını savunmak mümkündür. Birincisi tüm bu bozulmalar zaten mekânlar içinde gerçekleşmektedir ve zaten bu mekânlar bozulmuş düzenin ürünüdür. İkincisi de aslında çarpıklaşan mekânlar insan psikolojisi etkilemektedir. İnsanın daha çok yabancılaşmasını ve yalnızlaşmasını sağlamaktadır.

Kafka'nın eserleri bir bütün olarak ele alınması gerekmektedir. Yazdığı romanlar, hikâyeler, mektuplar hepsinin birbiri ile bir bağıntısı olduğu gibi kendi içlerinde de bir kompozisyonu vardır.

Kafka Dönüşüm eserindeki Grete Kafka'nın kız kardeşi Otto'yu nitelemektedir ve hikâyenin sonundaki Gregor misyonu Grete verilmektedir. Grete artık yetişkin bir

genç kadındır. Geregor Samsa'nın ölümünden sonra anne, baba ve Grete tren yolculuğuna çıktıklarında kızlarının artık yetişkin ve bir o kadar da güzel bir kadın olduğunun farkına varmaktadırlar. Artık kendi rahatlarını Grete'in uygun bir eş ile yapacağı izdivaçtan sağlayabilecekleri düşüncesi hâkim olmaktadır. Bunun herkesin mutluluğuna olduğunu kendilerini şimdiden inandırmaya başlamaktadırlar. Dava romanındaki Joseph K. ise dava salonuna gittiğinde sorgu yargıcının kitapları arasında 'Grete'nin Kocası Hans Yüzünden Çektiği Acılar' adlı romanını görmektedir. Buradan da anlaşıldığı gibi kurgular birbiriyle iç içe geçmiş ve bağıntılıdır. Bilinen üç temel eserinde de yazılış sırasına göre karakterler birbiri içine geçmektedir. Gregor Samsa'nın kız kardeşi Grete Dava romanında geçtiği gibi Şato ve Dava romanlarındaki ana karakterlerin soy isimlerinin baş harfleri K. dır. Burada Franz Kafka kendi soy isminin baş harfini düşünerek verebileceği gibi yine Şato romanının bir bölümünde Şatoya gitmek için Oswald denen yetkili ile telefon konuşması yapan Bay K telefonda kendini Joseph diye tanıtmıştır. Davadaki Joseph K.'nın yaşadığı çaresizlikleri yaşar Bay K. tüm bu kurgusal bağlantı ve eserler içerisindeki alıntılar 'Dönüşüm' eserini tahlil ederken Kafka'nın diğer eserlerinden de yardım almamızı destekler niteliktedir. Mimari açıdan baktığımızda da mikro ölçekten makroya giden bir dönüşümü yapıtlarının tümünde görülmektedir.

'Dönüşüm' Prag'da bir apartman dairesinde geçerken insanların birbiriyle olan iletişimsizlikleri apartman ve konut ölçeğinde anlatmıştır. Özelinde konut plan tipinde aile bireyleri arasındaki yalıtkanlık odalar ve kapılarla, komşuluk ilişkilerindeki yalıtkanlık da apartmandaki daireler arasındaki iletişimsizlikle gösterilmiştir.

'Dava' yine Prag da gerçekleşen bir olay örgüsünün adliye, banka, kilisedeki bozulmaları bireyler arasındaki iletişimsizlikleri bürokratik aksaklıkları bürolar bazında mekânlarla, adliye içindeki iletişimsizlikleri adliye içindeki koridorlar, tavan arasındaki duruşma salonları göstermekle birlikte engebeli ulaşılması güç dik merdivenlerle adalet arayışını anlatmıştır.

'Şato' ise kentsel ölçekte bir köy plan şeması ile yönetim ve halk arasındaki mesafe ve ulaşılmazlığı anlatarak en üst ölçekten düzene bakmamızı sağlamıştır.

Kafka eserleri mekân ağırlıklıdır. En çok mekân kavramı işlediği eserler ise Dönüşüm, Dava, Şato' dur. Bu eserlerde Kafka mekân kurgusunu işlediği gibi içinde bulunduğu sistemi de mekânlar oluşturarak eleştirmektedir. Bu aynı medya sanatçısı Refik Anadolu' un eserlerini kurgularken mimariyi kanvas olarak kullanmasına benzetilebilmektedir. Bu bağlamda mimari hem bir nesne olarak edilgen hem de nesne

üreten konumunda etken olarak görülmektedir. Dönüşüm başta olmak üzere Dava ve Şato ile birlikte anlam bütünlüğünü kavramak açısından hayatayken kaleme aldığı diğer bazı eserlerini temelde incelersek eserlerin kurgu bütünlüğü olduğunu, eserler kısada olsa birkaç eserin birbirini tamamladığı görülmektedir. Dönüşüm, Dava ve Şato dışında diğer eserlerine genel hatlarıyla baktığımızda eserlerinde mekân nesne olarak ya da sahne olarak karşımıza çıkmakla birlikte Kafka eserlerinde mekânın ifade biçimini anlamamız açısından mekân önemli bir unsurdur.

Hüküm (1916), adlı öyküsünde yaşlı ve hasta babasına bakmakla yükümlü ve hayatı bir küçük ev ve babası olan Georg' un kendine ne kadar yabancı ve yalnız yaşadığı anlatılmaktadır. Hikâyede Georg Frieda adında bir kızla nişanlıdır ve yakın bir tarihte evlenme kararı almıştırlar. Frieda ismi Kafka'nın o dönem nişanlısı olan Felice'ye adanmış bu öyküsünde isimlerin baş harflerini aynı kullanarak oluşturduğu metaforu simgelemektedir. Georg'un Rusya'daki arkadaşına evleneceğini haber verip vermemesine ilişkin babasıyla bir tartışma yaşaması ve aslında ortada böyle bir arkadaşının olmaması üzerine bir öyküdür. Georg öykü sonunda üzerinde yoğun trafiğin olduğu bir köprüden atlayarak intihar etmektedir. Kafka bu kısa öyküsünde Rusya değince St. Petersburg'dan bahsetmeden, bulunduğu ev ve odaya ilişkin detay vermeden öyküsünü tamamlamamaktadır (Kafka, 2017).

Ateşçi (1913), adlı öyküsünde hizmetçi bir kızı hamile bırakan Karl'ın anne ve babası tarafında aile itibarları için Amerika'ya gönderilmesini konu almaktadır. Aile içinde yalnızlık ve anlaşılamama Hüküm eserinde olduğu gibi burada da görülmektedir. Karl bir gemiye bindirilip ve Amerika'ya gönderilmektedir. Titanic benzeri bu büyük gemide orta sınıflar için ayrılmış kısımda yolculuk yapan Karl gemi özgürlük heykelinin görüldüğü sulara girdiğinde aslında ne kadar da özgürlüğünün kısıtlandığının farkına varmaktadır. Karl bu büyük gemide yolunu kaybedince geminin ateşçisinin olduğu kamaralara gelmiş ve burada ateşçiyle tanışmıştır. Ateşçinin ne kadar kötü şartlarda çalıştığını öğrenince onu bu konuyu kaptanla konuşması için ikna etmiştir. Kaptanın kamarası ile bulundukları yerlerin mekânsal farkları bu öyküde de dikkat çekmektedir. Bu kez kafkaesk mekân farelerin cirit attığı sınıftan, altın varaklı kapıları olan kaptan kamarasına yolculuktur (Kafka, 2017).

Ceza Sömürgesinde (1919), başka bir ülkenin vatandaşı olan Gezgin'in bir adaya gönderilmesini konu almaktadır. Ada bir koloni tarafında idare edilmektedir. Cezaya çarptırılanların işkence yapılarak öldürüldüğü fakat düzenin yavaş yavaş değişmesi ile bu insanlık dışı uygulamaya eskisi kadar rağbet edilmediği anlatılmaktadır. Burada

kafkaesk mekânı mahkumların hapsedildiği yer ve mekanlar bütününden oluşan mucitti olan subay tarafından ‘aygıt’ diye isimlendirilen işkence makinesi oluşturmaktadır. Subay makinenin her ayrıntısını büyük bir özen ve gururla anlatmaktadır. Aygıt keçe tıkacı ki insanlar bağırmasın diye işkence esnasında ağızlarına tıkanan, mahkûmun yatırıldığı yatak, bağlanması için kayışlar, yaptığı suçu üzerine nakış gibi işleyen tırmık ve iğne kısımlarından oluşmaktadır. Ceza sömürgesinin dizaynı insanın kanını donduracak şekilde düşünülmüştür. Bütün ayrıntılarıyla yapılan makine, işkenceyi izlemeyi sağlayan gözlem yerleri, makinenin koopere edildiği yer bunlardan başlıcalarını oluşturmaktadır. Merkezinde böyle bir cezalandırma makinesi olan bir şehrin tasarımı ve insanı bir çöp haline getirip atan bu ölüm makinesi kafkaesk mekânı oluşturmaktadır. Bu bağlamda oluşan mezarlıklar, izleme yerleri, çayhane, evler, komutanlık karargâhı vb. mekânlar insanın aygıttan kopan bir parçadan daha değersiz hale getirmiştir (Kafka, 2017).

Maden Ocağında Keşif Gezisi (19--), maden ocağını denetlemeye gelen mühendislerin bir işçi gözünden tasvirini konu alan bir hikâyedir. İster beyaz yaka ister mavi yaka olsun çalışma temposu içinde ne kadar benliklerinden ve insanlıklarından uzaklaşarak sistemin bir parçası olduğu anlatılmaktadır. Burada maden ocağı gibi karanlık, pisliğin ve çamurun içinde bir mekanla sistemin çürüklüğü anlatılmaktadır (Kafka, 2017).

Kafka düzeni yaşadığı bu kısa sayılabilecek zamanda birçok perspektiften bakarak eleştirmiştir. İnsanların insanlıklarını hatta hayvanların hayvanlıklarını yitirdiklerini çarpıcı bir üslupla aktarmıştır. Fabl türünde eserlerinde hayvanların dönüşümlerini sistemin acımasızlığını onların ağzından aktarmıştır (Kafka, 2017).

Akademiye Sunulan Bir Raporda (1920) fabl türünde öykülerinden biridir. Maymun olduğunu unutan bir maymunun ağzından anlatılan bu çarpıcı eserde maymun iki seçim şansının olduğunu ya bir hayvanat bahçesinde kafese kapatılacağını ya da bir sirkte özgür bir hayat süreceğini söylemektedir. Özgür olmayı seçen maymunun eğiticileri tarafından eğitilmesi ve artık insanları taklit etmesi temeline dayanan bir dönüşüm konu alınmıştır. Buradaki mekân metaforu özgürlüktür (Kafka, 2017).

Açlık Cambazı (1924), temelinde İlk Acı (1921), Ufak Tefek Bir Kadın (1923), Şarkıcı Josefine veya Fare Halkı (1924) adlı diğer üç öykü ile birbirinin tamamlayıcısı olarak gösterilmektedir. Bunların en bilineni olan ‘Açlık Cambazı’ da diğer üç öykü gibi eğlence ve sirk dünyasını konu almakla beraber ‘Akademiye Sunulan Bir Rapor’ öyküsüne tersinir bir reaksiyonu anlatmaktadır. Burada insanları taklit ederek kafes

hayatı yaşamak istemeyen bir maymun yerine, bir sirkte aç kalarak kafes hayatı yaşayan ve sergilenen bir insan anlatılmaktadır. Bu kez kafkaesk mekânı sirk çadırı ve kafesler sirkin ışıltılı dünyasının perde arkasındaki trajiklik oluşturmaktadır. Aslında aç kalan bir insanı kafese kapatıp izleyip ve izlettirip karnını tıka basa doyuranların insanlığa açlığının hikâyesidir (Kafka, 2017).

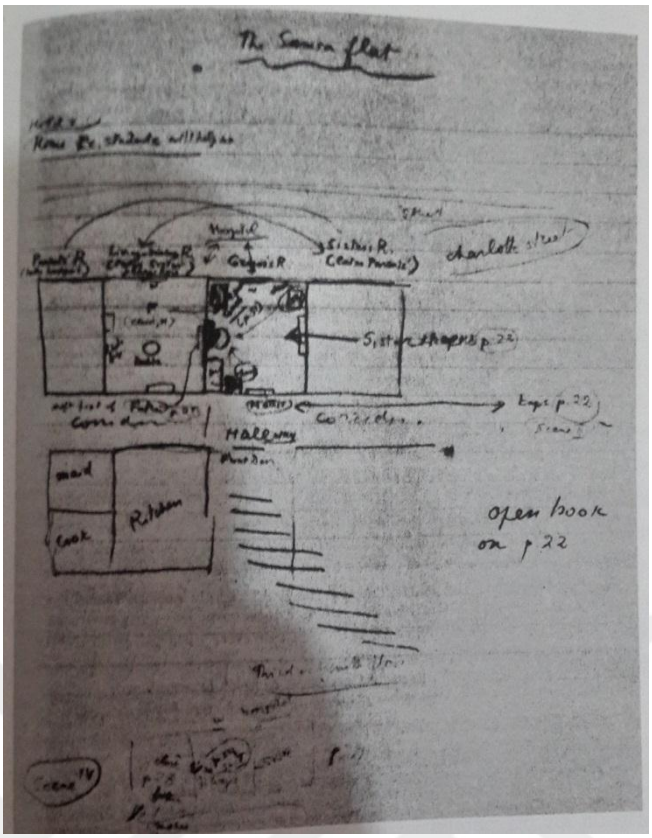
Kafka eserlerini ve üslubunu mekân olmadan aktaramamaktadır. Rusya'dan bahsedecekse St. Petersburg, Amerika'dan bahsedecekse New York özgürlük heykeline değinmeden düzene ilişkin bilgin vermeden geçmemektedir. Doğduğu şehir olan Prag zaten Kafka'nın eserlerinin başrol oyuncusu olmaktadır.

İnsan olayın geçtiği mekânın ölçeğinde yalnız ve yabancıdır. Olay bir evde geçiyorsa ailesine, işte geçiyorsa ki çalıştığı yere, başlı başına sisteme bir eleştiri sunmaktadır. Gemi, maden ocağı, toplama kamplarını andıran sömürge kolonileri başlı başına sistemin çarpıklığını anlatmaktadır. Kafka insanın hayvanlaştırıldığı, hayvanın insanlaştırıldığı ya da bir makinenin parçası haline getirildiği eserler vermiştir.

Kafka'nın eserlerini mektuplar, aforizmalar, öykü ve romanlar olarak sınıflandırsak da tüm eserlerinde aynı üslup ve kurgu şeması karşımıza çıkmaktadır. Tez ise bu bağlamda mimarlar bu şemanın neresindedir, eksik olan nelerdir sorularına cevap bulmayı mekân bağlamında sosyolojik bir inceleme yapmayı amaçlamaktadır.

4.1.1.Dönüşüm

Franz Kafka'nın 1912 yılında kaleme aldığı bilinen en meşhur eseridir. Eserin ilk basım tarihi 1915dir. Olaylar hikâyenin başkahramanı Gregor Samsa'nın bir sabah böcek olarak uyunmasıyla cereyan etmektedir. Anne, baba ve kız kardeşi ile birlikte Prag da bir apartman dairesinde yaşayan Gregor'un bütün alışkanlıklarını baştan sona değiştiren bu hikâye mimar olmayan birine dahi Gregor'un evini çizdirme deneyimi yaşatmaktadır.

Şekil 4.1. Nabokov'un, Samsa'nın dairesinin planı için yaptığı çizim (Nabokov, 2014).

Gregor Samsa satış temsilcisi olarak çalıştığı mağazaya her sabah 5 trenine binerek giden döneminde çalıştığı mağaza kapitalist düzene göre kurulmuş ve tamamen meta ve sermaye odaklı işçi haklarından bahsetmenin mümkün olmadığı bir kurumdur ki Gregor Samsa yaşadığı bu düzende kendi öz saygısını yitirmektedir ve kendisi için yaşamaktan adeta vazgeçmektedir. Çünkü Gregor kendinden başka annesi, babası ve kız kardeşinin de sorumluluklarını üzerine almış tüm ailenin geçimini sağlamaktadır. Tüm bunları yaparken o kadar kendinden bihaberdir ki geçirdiği dönüşümün farkına varmamaktadır.

Burada geçirdiği dönüşüm simgesel olabileceği gibi fantastik bir kaygıda içermektedir. Simgesel anlatım ele alınarak bakıldığında ise olay kahramanı Gregor Samsa'nın şizofrenik sanrılarının olduğu savı savunulmaktadır. Çünkü Gregor ebat olarak insan ebadında bir böceğe yavaş yavaş dönüştüğünü hissetmektedir. Buda şizofreniye dair bulguları desteklemektedir.

Kafka'nın Kurt Wolff Yayınevi'ne 25 Ekim 1915 tarihli yazısında grafiker ve kitap resimleyicisi Otomar Strake'yi özür dileyerek uyardığı görülmektedir. Kafka'nın endişesi grafikerin dönüşüm adlı eserinin kitap kapağını tasarlarken direkt olarak bir böcek resmini kapağına koymasıdır. Kafka kapağın böyle olmamasını istememekle

birlikte kapağa ilişkin küçük bir öneride sunmaktadır ve yazdıklarında somut olarak bir böcek anlaşılmasından endişelendiğini ifade etmektedir. Böceğin resminin yapılmamasını da net bir şekilde mektubunda vurgulamaktadır ve bu ricasında hemfikir olunmasından mutluluk duyacağını belirtmektedir. Kapak hakkında kendi önerisi ise anne, baba ve Müdür Bey'i kapalı kapılar önünde gösteren ya da anne, baba ve kız kardeşi aydınlık odada, yandaki karanlık odaya da açılan kapıyı da açık dururken gösteren sahnelerden oluşan bir tasarım tercih etmektedir (Cemal, 2014a). Buradan da anlaşıldığı gibi Kafka Dönüşüm'ü yazarken somut bir böcekleşmeden bahsetmediğini açık bir ifade ile dile getirmektedir.

Gregor'un yaşadığı bu kısır çevrede anne, baba ve kız kardeşten başka patronun sözü geçmektedir. Gregor Samsa ev ve işi arasında sıkıştığı bir dünyada yaşamaktadır. Ailesi bile onu kendi refahlarını sağlayan gelir kapı olarak görmektedir. Kafka'nın burada oluşturduğu metaforlar Henri Lefebvre'nin de belirttiği gibi dönüşümün gerçekleşeceği bölgenin belirlenmesinden, plan, proje ve inşa aşamasına kadar pek çok sermaye ve yatırım gerektiren iş kolu ve disiplini içermektedir, bu disiplinler arasında oluşan mekânsal uygulamadaki sorunlarda kapitalizmin etkisinin olamadığını söyleyebilen insan sayısı oldukça azdır. Peki, kapitalizm etkisinden kastedilen şey nedir? Buradan para ve paranın gücü, etki alanları, ticari çıkarlar, meta ve metalaşan unsurlar anlaşılabileceği gibi yani alınıp satılabilen unsurların tümü diğer yandan da sermaye gibi soydan gelen toprak sermayesi, mali sermaye, hazine gibi unsurlarda anlaşılmaktadır. Bu durumda soyut ve somut pek çok unsur günümüzde metalaşmakta ve kapitalizmi oluşturmaktadır. Bunlar arasında ham madde, sermaye, bilgi, el emeği, toprak vb. unsurlar şeklinde sıralanmaktadır (Lefebvre, 2014).

Kapitalizm etkisi ve bireyin kendine yabancılaşması arasında doğru orantılı bir etkileşim olduğu su götürmez bir gerçektir. Kafka yabancılaşma kavramının nedenlerinden birini de kapitalizm olarak görmektedir. Bu yazısındaki karakterler dâhil yazılarının tümünde açık bir şekilde görülmektedir. Kişiler mekanikleşmiştir. Artık hissetmemektedirler, ruhsuzlaşmışlardır. Kayıpları da kazançları da gündeliktir. İnsan metalaşmıştır bu evlat da olsa kardeş de olsa değişmemektedir. Fayda sağlanamayan insan yerine fayda sağlanabilecek biriyle değiştirilmektedir.

Yabancılaşma kavramını spritüal açıdan inceleyen ilk düşünürlerden biri de Hegel'dir. Hegel yabancılaşmanın kişinin ruhsal yapısının bozulmasıyla ilişkilendirmektedir (Düztaş, 2013).

Sosyolojik boyutta yabancılaşma kavramını açıklayan ilk isim ise Karl Mark'tır. Karl Marx'a göre yabancılaşma sadece tinsel tözden ibaret görülmemektedir. Kişinin kendini yabancılaşmasını etkileyen birçok faktör vardır. Aile ilişkisi, sosyo-kültürel çevre yaşadığı mekânlar, kültürel faktörler gibi sıralanabilmektedir. Bu pencereden baktığımızda Gregor Samsa'nın dönüşümünün farkına varması yaşadığı kapitalist düzenin de farkına vardığının bir boyutudur. Düzen o kadar acımasızlaştırılmaktadır ki kişi ailesi içinde dahi bir böcek gibi ezilmeye mahkûmdur.

Endüstri Devrimiyle beraber 18.yy. sonlarında ve 19.yy. da kol gücü yerine makineleşmeye geçilir. Buda devletlerarasında rekabete ham madde ve pazar yeri arayışına 20.yy. ilk çeyreğinde bir dünya savaşının çıkmasına sebebiyet vermektedir. Dünya savaşının yaşandığı yıllarda tarih itibariyle Kafka'nın ürünlerinin ortaya çıktığı yıllara tekabül etmektedir. Bu bağlamda düşünüldüğünde içinde yaşadığı dünya düzeni ve insan psikolojilerinin yansımalarını yazılarında görülmektedir. Günümüz toplum şemasında ise 'sanayi devriminin' yaşandığı yüzyıldan uzaklaşmış olsak bile teknolojinin artması buhar güçlü makineleşmenin çok daha ötesinde bir yıkım ile karşı karşıya kalınmaktadır.

Sanayileşme her ne kadar insan yaşamına kolaylıklar ve özgürlükler getirse de bir taraftan onu yalnızlaştırmakta ve kendine yabancı hale getirmektedir.

Franz Kafka'nın yaşadığı coğrafya iki dünya savaşında da başrol oyuncusu olmaktadır ve ikisinde de büyük kayıplar vermiştir. Bu savaşlar sonrasında toplum yeniden şekillenmektedir.

Kafka'nın ömrü 1924'te son bulsa da yaşadığı savaş ve soykırım yıllarında önsezileriyle çok daha ötesini sezinlemektedir. Nitekim 1939 ile 1945 yılları arasında Almanya'daki birçok ev tahrip edilir ve Batı Almanya'dan Doğu Almanya'ya gelen bir buçuk milyona yakın sığınmacı için konut ihtiyacı doğmaktadır. Savaş ve yıkımların sonunda yeniden yapılanmada mimarlık başrol oyuncusu olarak gündeme gelmektedir. Bu bağlamda oluşan konutlar, değişen konut tipolojileri ve yaşayış tarzları da insanın yabancılaşmasına ve yalnızlaşmasına büyük ölçüde zemin hazırlamaktadır (Sharr, 2013).

Sanayi devrimi ile başlayan günümüzde şekil ve isim değiştirerek devam eden bu yıkım süreci beraberinde oluşan yeni toplum şeması insanları dönüştürmektedir. Bu dönüşüme de mimarlığın katkısı tartışmasız oldukça fazladır. Her gelen yeni yapı ve yönetim tekelindeki rant sağlama amaçlı teknokratların belirlediği toplum düzeniyle büyük ölçüde biçimlenmektedir. Bu biçimlenme günümüz toplum şemasında hiç de iç

açıcı gözükmemektedir. Gelişen teknoloji pek çok ihtiyaca cevap verirken bir taraftan insan giderek yalnızlaşmakta ve yabancılaşmaktadır.

Gregor Samsa'nın dönüşümü aslında yaşadığı düzen içindeki bir nevi uyanışıdır. Kitapta geçen Greor'un iç sesiyle konuşmaları da bunu destekler niteliktedir. Gregor uyanmıştır ve artık bir insan değildir. Kapıda annesi, babası ve yetkili temsilcisi beklerken yan odada kardeşi Grete'in sesi duyulmaktadır. Ne yorucu bir meslek seçtiğinin her gününün saatlerce yollarda geçtiğinin üstelik sürekli değişen, yapmacık ve rekabet dolu, samimiyetsiz insan ilişkileri de bu yorucu tempoda Gregor'u daha da yıpratmaktadır.

Gregor işe gidemediği ilk sabah yataktan çıkamayışına ilişkin deneyimleri ise şöyledir: Gregor öncelikle yataktan gövdesinin üst bölümünü çıkarmaya ve bunu yapmak içinde başını dikkatlice yatağın kenarına doğru çevirip ağır ve geniş gövdesini de zorla da olsa başının olduğu yöne döndürmektedir. Fakat başı yatağın dışında boşlukta kaldığından bu şekilde kendini aşağı bırakırsa başının yara almasından korkarak pozisyonunu değiştirmekte ve yataktan çıkmak için büyük bir çaba sarf etmektedir. Dönüşüm artık tüm bedeninde hem fiziksel hem de ruhsal olarak farkındalığa ulaşmaktadır.

Yataktan çıkmak bile bin bir zahmet ve ıstırap doluyken onun tek düşüncesi işine gidebilmektir. Oysa artık iki bacağı yoktu kontrol edemediği 6 tane çırpı bacağı ve sırt üstü yattığı bombeleşmiş bir kabuğun üstündeydi yatakta bu şekilde yatmak eskiden ne kadar konforluysa da şimdi bir o kadar acı vermektedir.

Kahramanın bu dönüşümü bize pek çok şey anlatmaktadır. Ama asıl önemlisi, toplumsal/kültürel dönüşmenin ne denli kolay ve kısa bir süreç olarak görüldüğünü anlatmaktadır. Bir insanın kendi öz saygısını yitirmesi kendi benliğinden vazgeçmesi sürecinin toplumda nasıl bir kanıksamayla bulaştırıldığının anlatılmasıdır. Üstüne bir de Dava romanındaki Joseph K. gibi sekiz buçuk beş buçuk gibi düzenli bir işi ve banka gibi bir kurumda şeflik derecesinde statüsü varsa bu dönüşüm ve değişim fazlasıyla sağlanmaktadır.

Dönüşen birey kendine yüklenen misyonu kanıksamaktadır. Böyle olması onun için normaldir ve farkına vardığında durum değişmemektedir. Sistem dönüşen bireyleri çarkın içinde eritmektedir ve bu bireyler artık sistemin birer sadık elemanı olmaktadır. Kimse ne kurbanla ne cellatla ne de verilen kararların adaletiyle ilgilenmektedir. İnsanlar teslim olmaktadır. Teslimiyet Kafka'nın bütün kahramanlarında

hissedilmektedir. En sonunda hepsi içinde bulundukları durumun vahametinin farkına varıp düzene teslim olmaktadırlar.

Gregor Samsa dönüşümü kabul edip oturduğu müddetçe sevilmektedir. İş yerinde, aile içinde köledir. Sistem onu köleleştirmiştir oda sisteme teslim olmaktadır. Sistemin onu başkalaştırdığı farkındalığı sistemin istediklerine cevap vermemesine toplumun ve ailesinin ona tiksinerek bakmasına sebep olmaktadır. Böcek olmak tiksinilmeyi, ayrıştırılmayı ve toplum tarafından ezilip dışlanmayı da beraberinde getirmektedir.

Dönüşüm çoğu zaman dönüşmesi beklenen çoğunluğu oluşturan grupla, dönüşümü bekleyen azınlığı oluşturan grup arasında gerçekleşmektedir. Dönüşümü bekleyen kendi menfi çıkarları doğrultusunda dönüşen bireyin haklarını çoğu zaman göz ardı ederek bu dönüşümün gerçekleşmesini sağlamaktadır. Dönüşen grupsa toplum düzenini, aile içi huzur, minnet gibi nedenlerle dönüşümü bekleyen gruba hizmet etmektedir ve ister istemez bir döngüyü oluşturmaktadır. Bunu da bir kast sistemi olarak nitelendirmemiz mümkündür. Bu kast sistemini pratikte tarihteki kadar somut gözükmese de makro ölçekte ele alındığında somut taraflarını gözlemlemek mümkün olduğu gibi mikro ölçekte belli bir kesimin hizmetine rezerve olmuş bir kesim mevcuttur. Gregor Samsa da anne ve babasının borçları yüzünden hiç sevmediği işine ve çalışanlarına karşı insancıl bir tutum sergilemeyen patronuna karşı sabır göstermektedir. Çalıştığı işten en kısa zamanda yaptığı hesaplara göre beş altı yılda istifa etme planları yapmaktadır ki tüm bunları düşünen Gregor Samsa böcektir ve yataktan bile çıkamamasına rağmen beş treniyle işine yetişmeyi hedeflemektedir.

Ne var ki, bu barışçı dünya düzenini sağlamak uğruna dönüşmesi beklenenlerin dönüşüm adına yaptıkları kendi öz benlikleri ve kimliklerini yitirerek olmuştur. Yani çağdaşlaşma, kentlileşme, sınıf atlama, kültürel tercih yenileme işlemleri çok ama çok kolay olmaktadır. Toplumsal kültürel dönüşümün tasavvuru, modernleşmenin bizi aslında ne denli az modernleştirdiğini düşünmek zorunda bırakmaktadır. Dönüşüm radikal bir şekilde değiştirip dönüştürmüyorsa insana neden, niçin ve nasıl yaptığının cevaplarını verdirebiliyorsa mantıksal bir çerçevede kimsenin karşıya çıkabileceği bir gelişme değildir. Tüm kültürel pratikleri artık merkezindeki aktörün hoşnutluğu için değil, kendi arzu ve beklentileri doğrultusunda biçimlendirirler bu sağlamalarda yapılacak dönüşüm ancak olumlu olarak sınıflandırılabilmektedir (Tanyeli, 2013). Değişim ve dönüşüm arasındaki farkı başka bir bakış açısıyla anlatmaya çalışırsak bunu havaya attığımız bir avuç kum olarak düşünmek mümkündür. Havaya attığımız kum

taneciklerinin yeri artık değişmiştir fakat bu bir avuç kuma su katarsak artık onları başka bir şeye dönüştürülmüştür (Özdeören, 2014).

Gregor Samsa'nın dönüşümden sonraki deneyimleri Kafka'nın bir anekdotu ile bağlanabilmektedir.

Kafka'ya sorulur:

''Niçin üzülüyorsun ki? Hiçbir eksiğin yok!''

''Haklısın! Hiçbir eksiğim yok kendimden gayrı!''

Gregor Samsa'nın hiçbir eksiği yoktur belki de dışarıdan bakılınca evi, işi, ailesi vardır. Tüm bunlar içinde yalnızdır. Kendine ve ailesine yabancıdır. Sevgi bağı kimseyle kalmamıştır. Günümüz modernitesinde kendilik artık kimsenin ulaşamayacağı bir tabu olmaktadır. Benlik saygısını yitirmekte olan Gregor kendinin farkına vardığında artık ailesi için dönüşmüş bir canlıdır (Cündioğlu, 2008).

Eserdeki mekân unsurları ise 'Kafkaesk Mekân Algısının 'Dönüşüm' Eseri Üzerinden İrdelenmesi' alt başlığında ayrıntılı olarak verilmektedir. Genel itibariyle bir evde geçen olaylardaki mekanlar çizelge 4.2.deki gibi şematize edilmektedir.

Çizelge 4.1. Mekânlar (Hazırlayan: A. Çapkulaç).

MEKANLAR	KONUM BİLGİSİ	FONKSİYONLAR	TEFRİŞ BİLGİSİ	ONTOLOJİK ÖGELER	EPİSTEMOLOJİK ÖGELER
Samsa Ailesinin Evi	Prag da Charlottenstrasse Caddesinde bir apartman dairesi.	Mutfak Yatak Odası Oturma Odası	———	Merdiven Duvarlar Pencereler Kapı	Sis Kasvetli Hava
Gregor Samsa'nın Odası	Dairesin merkezinde tüm kapıların açıldığı bir konumdadır.	Uyuma Çalışma Yaşama alanı Yeme	Yatak Dolap Kanepe Çalışma masası Kürk mantolu kadın resmi	Duvar 3 adet kapı (ikisi çift kanatlı) Pencere Yüksek tavan	Tüm kapılar dış dünyaya kapalı.
Grete Samsa'nın Odası	Gregor Samsa'nın sağ tarafındaki oda.	Uyuma	Yatak	Duvar Kapı	———
Oturma Odası	Gregor Samsa'nın sol tarafındaki oda.	Yemek yeme Yaşama alanı Oturma	Yemek masası Koltuklar Perdeler	Duvarlar Kapılar Pencere	Dönüşümden sonra Gregor için dış mekan algısı.
Mutfak	Tam yeri kitapta ifade edilmemekle beraber oturma odasına yakın.	Yemek pişirme Yemek yeme	———	Duvarlar	Statü farkları
Hastane	Charlottenstrasse Caddesinin Samsaların dairesine göre karşı tarafındır.	Sağlık hizmeti.	———	Pencereler Duvar Çok katlı yapı	Grilik Uçsuz bucaksızlık
Kent Dışı Açıklık	Samsa ailesinin evinden tramvayla ulaşım sağlanmaktadır.	———	———	Yeşil alan	Güneşin sıcak ışıkları Aydınlık

Basit geometriler ve gündelik mekânlardaki yalnızlık ve yabancılaşmanın kurgulandığı aile bireylerinin birbirine izole odalarında, dairenin diğer komşularına izole apartmanda yaşadığı mekânlar birlikteliği eserin iskeletini oluşturmuştur. Aile içi dönüşümün kapalı kapılar arkasında kalan Gregor Samsa'nın odasında farkındalığa ulaşıldığı başlı başına bir apartman dairesinde odalar, kapılar ve holler arasında geçen mekân unsurlarıyla dönüşüm anlatılmaktadır.

4.1.2.Dava

Franz Kafka'nın1925 tarihinde yayınlanan eseridir. Olayın başkahramanı Joseph K. bir sabah huzursuz düşler içinde uyandığı yatağında tutuklanmıştır.

Bir bankada şef pozisyonunda çalışan düzenli gidip geldiği bir işi olan ve Bayan Grunbach'ın pansiyonunda kalan Joseph odasına soruşturmaya gelen birtakım adamlarca uyandırılmıştır. Akrabaları kendinden uzakta yaşayan Joseph K.'nın eserde annesinden, amcası ve amcasının kızından başka yakınlarından bahsedilmemektedir. Joseph bankada hatırı sayılır bir pozisyonda çalışmaktadır. Bazı geceler eğlenmek için gittiği bir bar ve bu barda çalışan Elsa adında kız arkadaşı vardır. Joseph K. da Gregor Samsa gibi kısıtlı bir çevre de sıkışmıştır. Ev, iş, aile itibarı, mahalle baskısı diyerek de nitelendirebileceğimiz bir sosyal çevrede yaşamaktadır. Eserde modern bir insan olan Joseph K., çağdaş yaşamın katlanılamaz çelişkileri tarafından kıskaç altına alınarak tutuklanmaktadır. Bu modern ve günlük hayatın iş prensiplerini yerine getiren başarılı bir memur olan K. tutuklu olarak günlük hayatın iş prensiplerini yerine getirmektedir. Dönüşüm' deki böcekleşme gibi Dava'daki tutuklanma da soyuttur.

Eserde pek çok mekân unsuru vardır. Her mekân aslında düzendeki bozulmalar hakkında pek çok metafor barındırmaktadır.

Çizelge 4.2. Mekânlar (Hazırlayan: A. Çapkulaç).

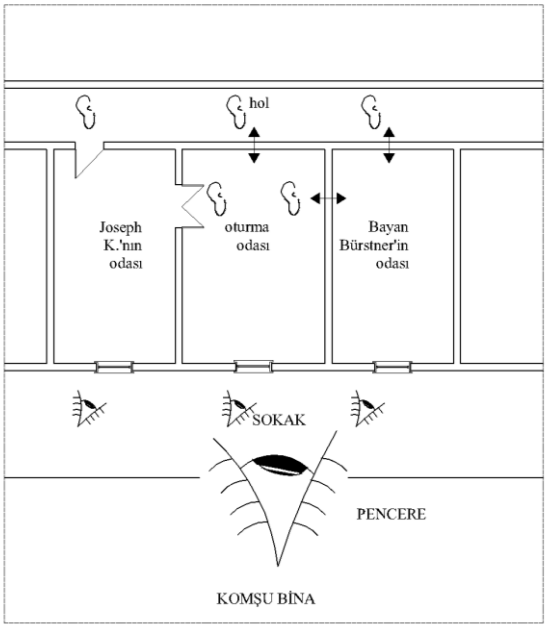
MEKANLAR	KONUM BİLGİSİ	FONKSİYONLAR	TEFRİŞ BİLGİSİ	ONTOLOJİK ÖGELER	EPİSTEMOLOJİK ÖGELER
Grubach Pansiyonu (Joseph K.'nın odası)	Şehir merkezi ve iş yerine yakın	Pansiyon (Yemek, Barınma)	Otuma grubu Yatak Çalışma masası Kanepe Sandalye	Kapılar Pencereler Hol Odalar	Görünürlük İzlenme Dinleme
Banka (Joseph K.'nın işyeri)	Şehir merkezinde	Banka Mahkeme kalemlerinin işkence odası	Çalışma masası Kütüphane Bekleme yerleri Oturma elemanları	Kare plan şeması İç avlu Odalar Depo	Görünürlük İzlenme Dinleme
Mahkeme Kalemleri	Yoksul mahallelerin olduğu uzak yörekentlerde çatı arası	Duruşma salonu Hizmetli evi Bürolar	Sandalyeler Masa Oturma grubu Çamaşırlar	Merdivenler Tepe pencereleri Delik döşeme Basık kat yüksekliği Kapılar Holler	Ağırlaşmış kasvetli hava
Avukatın Evi	Mahkeme kalemlerinin olduğu yoksul mahallelere yakın	Ofis Ev	Çalışma masası Yatak Koltuklar	Pencereler Kapılar Hol Yatak odası Çalışma odası Mutfak	Loş ışık yada karanlık mekanlar Gösterişli mobilyaların ezici hükmedişi
Titorelli'nin Evi (Ressamın Evi)	Mahkeme kalemlerinin tersi istikamette bir başka yoksul mahallede çatı arası	Atölye Ev (mahkeme kalemlerine ait)	Yatak Sandalye Sehpa	Açılamayan sabit pencere Kapılar Merdivenler	Ağırlaşmış kasvetli hava
Katedral	Bankadan araç mesafesinde ulaşım	İbadethane Yargılama	Kürsü Sıralar	Ana ve yan nefler Ahşap kapılar Heykeller	Karanlık Ezici büyüklük

Grunbach'ın Pansiyonu: Ailesi taşrada yaşayan Joseph K. bankada çalıştığı için banka yakınlarında kendine bir oda tutmuştur. Joseph K. Bayan Grunbach adında bir işletmeciye ait olan bu pansiyonda tek göz bir odada işten artan vakitlerini geçirmektedir. Wileam ve Franz adında iki memur tarafında bir sabah tutuklu bir şekilde uyandırılan Bay K. gözetmen önüne çıkartılmıştır.

Joseph K.'nın odasında yatak, dolap, çalışma masası gibi tefrişlerden söz edilmekle beraber odanın en, boy yüksekliğine ilişkin bir bilgi mevcut değildir. Oda bir kapıyla oturma odasına başka bir kapıyla da hole bağlanmaktadır. Gözetmen önüne çıkartıldığı Bayan Bürstner'in odası oturma odasının diğer bitişiğindeki odadır. Oturma odası fazlaca eşya kalabalığı olan bir mekân olmakla beraber hem Bayan Bürstner'in odasından hem de Joseph K.'nın odasından kapı ile bağlantısı vardır. Ayrıca hole açılan bir üçüncü kapısı mevcuttur.

Karşı caddeden komşuları tarafından bütün soruşturma boyunca izlenmeleri cadde mesafelerinin uzak olmadığını göstermektedir. Kahvaltısının memur tarafından yenmesi sebebiyle kahvaltının caddedeki bir kafeden alınabilecek uzaklıkta olması işlek bir mevkii de kaldığını kanıtlar niteliktedir.

Joseph K. da düzene ayak uydurmuş herkes tarafından gözetlenmektedir. Kapılar, pencereler, bu gözetlemenin somut aracıları olmuşlardır. Oda komşusu Bayan Bürstner'in odası da dış güçlerin kolayca kullanabilecekleri bir mekân halini alabilmektedir. Bu tutuklanma Joseph K.'nın artık yatağında bile güvende olmadığını kanıtlar niteliktedir.

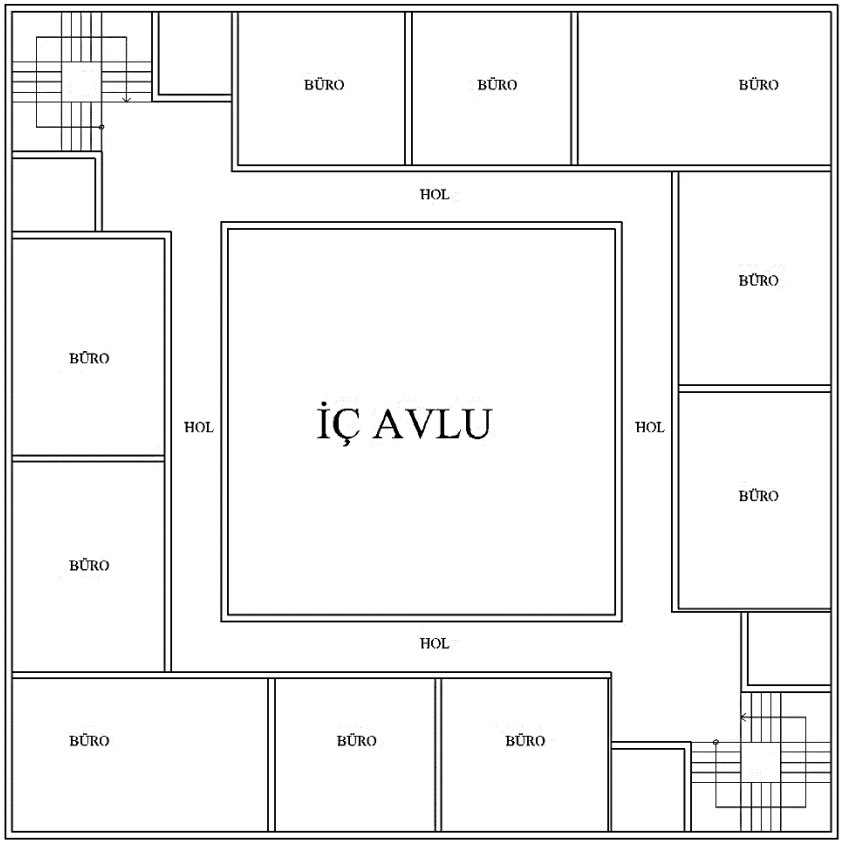

Şekil 4.2. Bayan Grubach'ın Pansiyonu. (Çizim: A. Çapkulaç).

Banka: Joseph K. bankada şef pozisyonunda çalışmaktadır. Çoğunlukla akşam dokuza kadar büroda mesai yapmaktadır. K. yalnız ya da birkaç memur arkadaşıyla küçük gezintiler yapmak ve iş dışında kalan vakitlerinde birahaneye gitmek dışında bir sosyal hayatı yoktur. Burada tanıştığı Elsa adında bir kız arkadaşı vardır. Çalışkanlığını takdir eden banka müdürü onu bazı akşamlar bir otomobil gezintisine ya da villasında akşam yemeğine davet etmektedir.

Bankada kendine ait bir odası olan K.'nın burada da en dikkat çeken unsur gözetlenmesine ilişkindir. Alt kademe memurlar tarafından sürekli takip edilen K.'nın hayatı sürekli çevrimiçi bir vaziyettedir. K.'nın bankada odası derecesi sebebiyle de müdür ve müdür yardımcısının odasına yakın bir konumdadır. Bankanın kütle bazında kare planlı ve iç avlulu olduğuna ilişkin bilgiler verilmiştir. Bunun dışında kitapta

‘sandık odası’ diye geçen ve depo gibi bir odası ceza mahkemesi tarafından işkence odası olarak kullanılmaktadır. K.’nın bu odayı keşfi soruşturmaya gelen memurların kendi tarafından şikâyeti sonucunda kırbaç cezasına çarptırılmış olmalarını infaz sırasında öğrenmesiyle gerçekleşmiştir.

Şekil 4.3. Bayan Grubach’ın Pansiyonu. (Çizim: A. Çapkulaç).

Soruşturmanın yapıldığı bina /adliye sarayı: Joseph K.’nın soruşturma binasının içsel ve dışsal mekân diyalektiğini göz önüne alarak incelersek yaşadığı diğer mekânlarda olduğu gibi aynı korku, bunalım, sıkıntılardan ve kıstırılmışlık hissinden söz etmek mümkündür.

Dava romanın da dış mekânlara ve şehrin keşmekeşine dair çok fazla bilgi vardır. Bir sabah uyandığında kendini tutuklanmış bulan Joseph K. soruşturmanın yapılacağı gün ve yeri telefonla bildirilir. Soruşturma gününün K.’nın çalışmadığı gün olan Pazar yapılması manidardır. Soruşturmanın yapılacağı bina K. daha önce hiç ayak basmadığı uzak bir yörekentte ve sapa bir caddedir.

Pazar günü dün geceden kalma olarak uyanan K. iş günlerinde saat dokuz da çalışmaya başlayan mahkemelere, telefondan saat söylenmemiş olmasına rağmen o

saatte gitmenin doğru olduğunu düşündüğü için alelacele giyinip kahvaltı dahi yapmadan sorgulamanın yapılacağı yörekente doğru gitmiştir. Joseph K. tutuklandığını herkesten gizlemeye çalışsa da tuhaf bir rastlantı sonucu olaya karışan üç memur arkadaşıyla soruşturma binasına giderken karşılaşmıştır. Rabensteiner, Kullych ve Kaimer isimli bu memurlarda ikisi tramvayla önünden geçmekte olup biri oturduğu kahvenin terasından başını merakla K. ya doğru uzatmaktadır.

Şekil 4.4. Mahkeme Bürolarının Bulunduğu Yörekent Tasviri (Çizim: C. Montellier) (Kafka ve ark., 2009).

K. soruşturmanın yapılacağı binanın yerini tam olarak bilmemektedir. Fakat dışarıdaki hareketten soruşturmanın yapılacağı binanın yerini çıkartabileceğini düşünmektedir. Gittiği bu yer yoksul insanların oturduğu Julius Caddesindedir.

Caddenin iki tarafında da birbirinin aynı kurşuni renkli apartmanlar uzanmaktadır. Pazar günü neredeyse tüm pencerelerde birilerin olduğu kadınların çamaşır astığı, adamların sigara içtikleri ve insanların pencerelerden birbirlerine seslendikleri bir karmaşanın ortasındadır. K. caddenin düzeyinin altında kalan birkaç basamakla inilen çeşitli gıda maddelerinin satıldığı küçük dükkânların olduğu kısma geldiğinde saatin dokuzu biraz geçtiğini ve gideceği binanın epey uzakta olduğunu, alışılmamış bir görüntüsü olan ana giriş kapısı geniş, yüksek bir binanın olduğunu fark etmektedir. Avludaki bu büyük kapı, K.'nın da bankaya gelen müşterilerinden yabancı olmadığı firmalara ait yük arabaları içindir. Bu arabalar depolara yük getirmektedir. Avluda gecelik bir kadın kuyudan çaydanlığına su doldururken bir taraftan çıplak ayaklı bir adam banka oturup gazete okumakta diğer taraftan çocuklar oyun oynamaktadır. Soruşturmanın yapılacağı bu bina adaletin sağlanacağı bir binadan çok hastaneye hatta özelinde ise daha çok bir akıl hastanesini andırmaktadır.

Joseph K. daha önce hiç gitmediği bu adliye binasının yerini bulunduğu bu uzak yörekentten çıkarmayı amaçlamaktadır. Fakat binayı okumaya amaçladığı teknik bu ölçüde kendine cevap verememektedir. Joseph K. gideceği bu adliye binasının dışında ona uygun bir kalabalık bekler bu uygunluktan kasıt gecelikli kadınlar, çıplak ayaklık erkekler, avlusunda oyun oynayan çocuklar yerine günlük uygun kıyafetli, giyinik, ellerinde evrakları olan bir kalabalıktır. Binanın şehrin yoksul mahallerindeki sapa sokaklarında değil merkezi geniş bir meydanda ve simgesel bir bina olarak herkesin adalete kolay ulaşabileceğini beklemekle beraber beklentileri karşılanmamaktadır. Kuşkusuz buradaki metafor adalettin yoksullaştığı, kıyılarda kaldığı hangi kapıdan bile içeri girileceğinin bilinmemesine ilişkin ulaşılmazlıktır. Bu bağlamda mekân okumada böyle bir dil ve kodlama oluşturmak mümkün müdür sorusunu aklımıza getirmektedir. Her topluma göre farklı mekânı okuma yöntemleri olsa da kullanıcılar mekânın çevreyle etkileşimi ölçüsünde mekânı tanıma fırsatı bulmaktadırlar.

K. soruşturmanın yapılacağa binaya girebilmek için merdivenlere doğru yönelmektedir fakat burada da üç tane merdiven başı görülmektedir ayrıca avlunun sonunda küçük bir geçitte ikinci bir avluya geçilmektedir. K. bu üç merdivenden ilkini seçerek soruşturma yapılacağı odaya gidebilmek için sonunda binaya girmiştir. K. rassal olarak seçtiği bu merdivenle soruşturma yapılacağı binayı bulmayı uman K. nöbetçi Willem'in suçun mahkemeyi kendine çektiği sözünü hatırlamaktadır.

Joseph K. tutukludur ve soruşturmanın yapılacağı binayı bulmuştur fakat tüm bu aramalar sonunda binayı bulması şehrin keşmekeşi tam bir trajedidir. K. tüm stres ve

korku eşliğinde binayı ararken durup temaşa edebileceği, ruhunu dinlendirebileceği bu karmaşadan ve ruhsal bunalımdan kurtulabileceği bir yer bulamamaktadır. K.'nın belki de fiili tutuklanması henüz gerçekleşmemektedir ama K. sanki ontolojik bir karabasanın içinde tutuklu yaşamaktadır.

Tüm bu sesler, gürültü, apartmanlar, bina cephelerindeki grilik, pencerelere asılı çamaşırlar, girilip çıkılan dar sokaklar K.'nın başını döndürmektedir. Önemli olanın fazla mekân yapmak olmadığını yeteri kadar mekân yapmak olduğunu bize göstermektedir. Joseph K. içeri girmeyi başarır fakat dışarının baş döndürücülüğü bu sefer içerisi ile değiş tokuş olmuştur ve yine aynı kaotik ortamla karşı karşıyadır.

Jules Supervielle adlı Fransız şairin Amerika'nın pampalarında geçirdiği yılları bir hapishane hayatına benzetmektedir. Çünkü asıl hapishane zihindedir. Uçsuz bucaksız steplerde dörtnala koşan atlar kadar özgür değildir şair. Supervielle'nin zihninin sınırları onun özgürlüğü elinden almaktadır (Bachelard, 2014). Joseph K.'nın yaşadığı durumda aynı durumdur. Zihin ve dönemin düzeni ona sınırlar çizmektedir oda bu sınırlara harfiyen uymaktadır. Zihin algısı değiştikçe gerçeklik algısı bozulduğundan artık durumu kabul edemez olmaktadır. Kişilerin içinde yaşadıkları mekânlar da bu algıyı arttırır niteliktedir.

Joseph K. soruşturmanın yapılacağı bu Uzak yörekentlerde fakir mahallelerin birindeki binayı bulmuştur fakat şimdi de bu koca binada soruşturmanın yapılacağı yeri bulması gerekmektedir. K soruşturmanın yapılacağı odayı direkt olarak sorup soramayacağını bilemediği için kafasında marangoz Lanz diye birini uydurup birinci kattan itibaren dairelere marangoz Lanz diye birinin olup olamadığını sormaya karar vermiştir. Böylece odaların içlerini rahatça görebileceği fikrine varmıştır. Fakat sonra zaten çoğu odanın kapısının açık olduğunu ve içeriye çocukların girip çıktığını fark etmiştir. Odaların çoğu küçük ve tek pencerelidir. İçlerinde kollarının altına sıkıştırdıkları bebekleri ile yemek pişiren kadınlar vardır. K. sırasıyla tek tek kapıları çalarak marangoz Lanz diye birinin olup olmadığını sormaktadır. Bütün odadaki yataklar doludur. Yataklarda hastalar, henüz uyuyanlar ya da giysileriyle uzanıveren insanlar yatmaktadır. Bu şekilde beşinci kata kadar aramayı sürdüren K artık aramaya son verip geri dönecekken beşinci kattaki ilk kapıyı çalmaya karar vermiştir. Küçük odada ilk gördüğü şey duvarda aslı onu gösteren saattir. Saat dokuzda soruşturmanın yapılacağı binaya gelecekken Joseph K. soruşturmaya geç kalmıştır. Kapıyı içeride çamaşır yıkamakta olan siyah gözlü genç bir kadın ıslak elleriyle açıp K.'yı içeriye almıştır.

K., bir toplantıya geldiğini sanmaktadır. Çok değişik kişilerden oluşma bir kalabalık-içeriye girene kimse aldırmaz- orta büyüklükte, iki pencereli bir odayı doldurmaktadır; tavanın hemen altında, bütün odayı dolanan bir balkon vardır; bu balkon da tamamen doludur, insanlar ancak iki büklüm durabildikleri ve kafalarının ve sırtlarının tavana değdiği bir odadır. Odanın havasını çok boğucu bulan K., yine dışarı çıkıp kendisini büyük bir olasılıkla yanlış anladığını düşündüğü genç kadının yanına gidip herkese sorduğu gibi marangoz Lanz diye birini aradığını söylemiştir. Bunun üzerine kadın onun içeri girmesi gerektiğini ondan sonra artık kimseyi içeriye almayacağını ve kapıyı kapatacağını belirtir. Böylece K. artık soruşturmanın yapılacağı bu tuhaf odaya girmiştir.

Sorgu yargıcının soruşturmaya bir saat beş dakika geç kaldınız ikazı ile beraber Joseph K. 'nın da soruşturması başlamıştır. K. önce gözlem yapma kararı aldıysa da kendini müdafaa etmekten alıkoyamaz. Salon iki kısma bölünmüş gibidir; salonun sol yanı ve sağ yanı olmak üzere. Salonun solundaki grup sağdaki gruba göre sayıları daha az sessiz ve dingin gözükmektedir. Bu onları başta önemli gibi gösterse de iki grupta aslında önemsizdir. Tüm bu kaotik ortamda ki gözlemleriyle beraber K. kendini müdafaa ederken salonun arkasında bir hareketlenme olur çamaşırcı kadın ve bir adam arasında yaşanan bu hareketlenme K.'nın müdafaasını yarıda kesmiştir. Buna ortamın dumanlı havası, odanın bulanık rengi de eklendiğinde K. artık özgürlüğünün iyice kısıtlandığını, tutuklanma işinin ciddiye bindiğini ve tüm müdafaalarının nafile bir telaştan ibaret olduğunu düşünmektedir.

K. soruşturma günü yaşananlardan sonra bir daha sorgulama yapılma hakkının da elinden alındığını öğrenerek salondan ayrılmıştır. Ertesi hafta kimse aramasa da soruşturmanın yapıldığı aynı binaya yine pazar sabah saat dokuzda gitmiştir. Soruşturmanın yapıldığı katta yine çamaşırcı kadınla karşılaşır ve soruşturma yapılmayacağını öğrenmiştir. Soruşturmanın yapıldığı oda çamaşırcı kadın ve mübaşir kocasının aynı zaman da evi olarak kullanıldığını ve eksiksiz döşenmiş bir oturma grubunu da ancak o zaman fark eder.

K. soruşturmanın yapıldığı yerde çamaşırcı kadınla konuşurken hukuk öğrencisi olan Bertold onlara bakmaktadır ve sonrasında yanlarına gelerek çamaşırcı kadını yanına almıştır. Öğrenci çamaşırcı kadını bir yere götürmektedir. K. meraktan öğrencinin kadını nereye götürdüğünü öğrenmek için arkalarından gitmiştir. Evin kapısının hemen karşısında bulunan, dar ahşap merdiven, büyük olasılıkla çatı katına çıkmaktadır; merdiven bir dönüş yaptığından, sonu gözükmemektedir. Öğrenci kadını

bu merdivenlerden yukarıya taşımaktadır, o sırada merdivenin başında küçük bir kâğıt gören K., oraya gider ve kâğıdın üstüne sanki bir çocuğun elinden çıkma, acemi işi yazıyla, ‘Mahkeme kalemlerine gider,’ yazısının yazılmış olduğunu görmektedir.

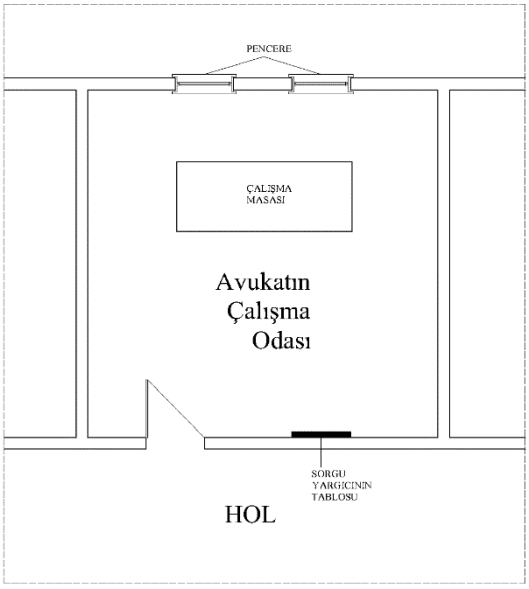
Şekil 4.5. Mahkeme Büroları Tasviri (Çizim: C. Montellier) (Kafka ve ark., 2009).

Kafka romanında adaletin tavan arasında sıkışmışlığını vurgularken Joseph K. bankada bekleme odası bulunan büyük bir odası ve bu odanın kocaman penceresinden kentin kalabalığını görebildiği için tavan arasında oturan sorgu yargıcına göre ne kadar şanslı olduğunu düşünmektedir. Joseph K. ahşap merdivenlerde rastladığı çamaşırcı kadının kocası olan mahkemede mübaşir olarak çalışan beyin mahkeme kalemlerine beraber gitme teklifini kabul edip mübaşirle beraber ahşap merdivenlere doğru gitmiştir. Ahşap merdivenlerin sonunda K. düşeyazar çünkü kapının hemen arkasında bir basamak daha vardır. Mübaşirle beraber insanları hiç düşünmediklerinden yakınmaktadırlar. İçerisi upuzun bir koridor şekilde olan odanın sağlı ve sollu olarak kaba işçilik ürünü kapılar odalara açılmaktadır. Doğrudan bir ışık girişinin bulunmamasına karşın, ortalık bütünüyle karanlık değildir. Çünkü bazı bölümlerin koridora dönük yanlarında, sıradan tahta duvarlar yerine, tavana kadar uzanan tahta parmaklıklar vardır; bu parmaklıkların arasından hem biraz ışık girer hem de masalarında yazı yazmakta olan ya da parmaklığın neredeyse tam yanında durmakta olan memurlar bu aralıklardan koridordaki insanlara bakmaktadır. İnsanlar bu koridor da birbirlerine eşit uzaklıktaki tahta banklara oturmaktadırlar. K. koridorun yarısına kadar geldiğinde sağ tarafında kapısı olmayan bir geçit görmüştür. Fakat K. artık daha fazla mübaşir ile beraber ilerlemek istemektedir. Çünkü güneşin olduğu gibi çatıya indiği bu kısım da ısınan havanın boğucu etkisi K.’yı iyice fenalaştırmaktadır. Bunun

üzerine K. çıkışa nasıl gidebileceğini sorar mübaşir ‘‘Daha şimdiden yolunuzu mu yitirdiniz?’ diye cevap vermiştir. Mübaşir ile K. arasında geçen bu diyalog Lewis Caroll’un Cheshire Cat (Sırıtan Kedi) ile Alice arasında geçen diyalogdan farksızdır. Harikalar diyarında kaybolan Alice Cheshire Cat’ e hangi yoldan gideceğini sorduğunda aldığı yanıt ise son derece düşündürücüdür. ‘Nereye gideceğini bilmiyorsan hangi yoldan gittiğinin bir önemi yok.’ (Carroll, 2009). K. da aslında nereye gideceğini bilmiyordur ve tavan arasında sıkışıp kalmıştır. Yargı düzeninin içinin de dışı kadar tiksindirici olduğunu yaşadığı fizyolojik ve psikolojik etkiyle bir kez daha görmektedir. Neyse ki imdadına orada çalışan bay ve bayan iki memur yetişip K.’yı kollarından tutarak koridorun sonundaki merdivene kadar taşımıştırlar. İçerideki boğucu havaya K. ne kadar yabancıysa memurlarda dışarıdan gelen temiz havadan rahatsız olup K.’yı dışarıya bırakır bırakmaz hemen gitmişlerdir.

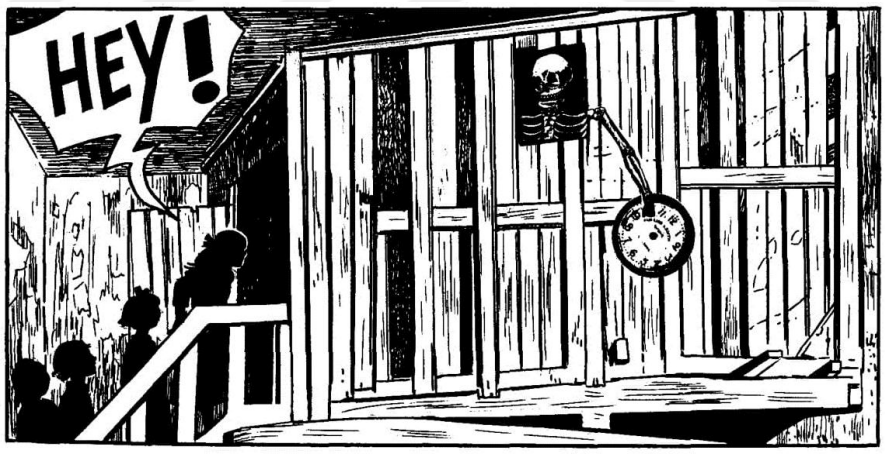
Joseph K. nereye nasıl gideceğine dair en ufak bir bilgisi yoktur. K. yaşadığı toplumdaki mimari oluşumlarda söz sahibi olmadığı gibi bir o kadar yabancıdır. Doğal çevre ve mimari oluşumlardan kopmaktadır. Burada Kafka bir yandan mimari çevrenin insan üzerindeki etkisini gösterirken bir yandan da adliye binasını ve adalet sistemini eleştirmektedir. Burada adalet sistemini hastaneye benzeterek sistemin ne kadar hastalıklı bir oluşum olduğunu göstermektedir. Soruşturma yapılacak bina adeta tımarhanedir ve K.’nın suçlu olup olmadığına değil de sanki akıl sağlının yerinde olup olmadığına karar verilmektedir. Bu minval de bina hastanede olsa adliyede olsa iç mekânlar boğucu, havasız ve iç karartıcıdır. İnsan resim yaptığında ya da roman yazdığında çevresi ile olan ilişkileri anlatmaktadır. Mimaride mekân oluşturulduğunda insanın hem çevresiyle olan ilişkilerini yansıtır hem ilişkilerini kurar hem de mekânı insanlarla etkileşime sunar. Bu bağlamda insanların neye dönüştüklerini bilmediği bir çevre oluşturmak son derece sağlıksızdır ve insanları belli kalıplara mahkûm etmektedir.

Avukatın Evi: taşradan yeğeni Joseph K.'nın ceza davası olduğunu öğrenen amca Albert aile itibarlarını korumak düşüncesiyle durumu daha iyi öğrenmek için bankaya Joseph K.'nın yanına gelmiştir. Amca K.'yı arkadaşı olan bir avukatın yanına götürmeye karar vermiştir. Avukat Huld adındaki bu adamın evi mahkeme bürolarının olduğu varoş mahallelere yakın bir yerdedir. Yağmurlu ve kasvetli bir gün buluşan amca ve yeğeni avukatın evinde hizmetçisi Leni adında genç bir kız karşılamıştır. Avukat hasta bir adam olduğu için yatak odasında görüşme başlamışlardır. Bir fırsatını bulup K. yı avukatın yatak odasından çıkartan hizmetçi Leni avukatın çalışma odasına almıştır. K. çalışma odasının heybetli mobilyaları arasında müvekkillerin kendilerini ne kadar zavallı hissedeceklerini düşünmektedir.

Şekil 4.6. Avukat Albert'in Çalışma Odası. (Çizim: A. Çapkulaç).

Ressamın evi: Joseph K. banka müşterisi fabrikatör tarafından verilen bir mektupla beraber ressam Titorelli'nin yanına davasını görüşmek için gitmiştir. Titorelli sorgu yargıçları, savcılar gibi mahkemede yetki sahibi insanların çizelgelerinin yapmaktadır. Evi mahkeme bürolarının tersi istikametinde bir başka yoksul mahallededir. Ressamın bulunduğu apartmana gelen K. yine çatı arasına kadar gelmiş gelirken de üç kız çocuğu kendisine eşlik etmiştir. Yaşları oldukça ufak bu kız çocuklardan kambur olanın K.'ya bakışları oldukça tuhaf tabiri caizse davetkârdır. Titorelli'ye ulaşmak için çatı arasından yan merdivene geçmiştir. Merdivenin son basamağı kapıyla son bulmaktadır son derece kasvetli ve bunaltıcı bir havanın olduğu bu mekân tek göz bir odadan ibarettir. Odada ressamın malzemeleri, yatak, sehpa ve sandalye vardır. Yatağın arkasında ufak bir kapı vardır sorgu yargıcının ekseriyetle kullanmayı tercih ettiği kapı bu olduğu için Titorelli bir anahtarda sorgu yargıcına vermiştir. İçerideki bunaltıcı havaya daha fazla tahammül edemeyen K.'yı yatağın arkasındaki kapıdan çıkartır ressam bu kapı bir başka mahkeme kalemlerine açılmaktadır. K. çok şaşırdığı bu duruma ressam her çatı arasında mahkeme kalemlerinin olduğunu büyük bir ön kabulle dile getirmektedir.

Şekil 4.7. Ressam Titorelli'in Evi Tasviri (Çizim: C. Montellier) (Kafka ve ark., 2009).

Katedral: Joseph K. İtalyan banka müşterisini katedralde gezdirmek için yine yağmurlu ve kasvetli bir günde katedrale gitmiştir fakat ortada müşteri yoktur. O gün kilise de kimse yoktur duaya gelen yaşlı kadın, hizmetli ve rahip haricinde. Katedral karanlık ve ürkütücüdür. Ayrıca ana ve yan arterler, melek figürleri, çıplak ve soluk taştan yapılma kürsü, karanlık ve kaçmasını sağlayacak üç ahşap kapıdan oluşmaktadır. Rahip Joseph K.'yı tam çıkacakken yanına çağırır sadece Joseph'in olduğu kilisede kürsüden onunla konuşmaktadır. Dinde bu bozulmuş düzenin bir ürünü olmaktadır ve mekân olarak bu büyük insanoğlunun dayanma sınırının ötesinde katedralle gücünü ilan etmektedir. İçerde vaaz olmasa da kürsüden halkla konuşan bir din görevlisini yine ayıran unsur görevini mekân sağlamıştır.

Şekil 4.8. Katedral Tasviri (Çizim: C. Montellier) (Kafka ve ark., 2009).

Dava adlı eseri incelediğimizde romanın mekânlardan oluştuğu ve mekânların psikolojik ve sosyolojik etkilerinin ne derece önemli olduğu görülmektedir. Roman temelde 'Dönüşüm' eserine bir üst ölçekte bakmamızı sağlayan ve mekânın insan üzerine etkilerini kafkaeskte anlamamızı yardımcı olan bir basamak görevi de görmektedir.

4.1.3. Şato

Franz Kafka'nın 1926 yılında yayınlanan ve tamamlamamış eseridir. Olaylar Şato ve yönetimindeki köy arasında geçmektedir.

Şato 'da Dava ve Dönüşümde olduğu gibi eser kahramanı K. şato civarındaki köylerden birindeki bir handa bir gece uyanmasıyla başlamıştır. K.'nın nereden geldiği belli değildir. Köye bir kadastrocu olarak çağrılır fakat K. görevini tam olarak öğrenip yine de işine bir türlü başlayamamaktadır. Şato 'dan bir memur tarafından kendisine yazılan mektupla muhtarın evine gitmiştir. Muhtar Şato'nun onlara bir kadastrocu göndermek istediğini fakat köyde bir kadastrocuya ihtiyaçlarının olmadığını arazi sınırlarının belli, her şeyin muntazam olduğunu hiçbir mülkiyet değişikliği yaşanmadığı ve ufak tefek sorunları kendi aralarında çözdüklerini söylemektedir. Şato'nun bu isteklerini teşekkürle geri çevirdikleri fakat yazışmadaki aksaklıklar nedeniyle yazdıkları mektubun başka kaleme gitmesiyle mevzunun bu denli uzamasına sebebiyet verdiğini söylemiştir. K. tüm bu Şato ve muhtarlık arasındaki aksaklıklara rağmen Şato 'ya ulaşmayı ve kendine yapılan haksızlığı gidermeyi amaçlamaktadır. Ne var ki Şato 'ya ulaşmak tahminden de zor olmaktadır. Şato sanıldığı üzere bir şatodan çok bir köye benzemektedir. Şato ne eski bir kaleye nede yeni görkemli bir yapıya benzemektedir. Daha çok iki katlı, sıkışık vaziyette yan yana duran birçok alçak yapıdan oluşan geniş çaplı bir tesistir. Uzaktan baktığın gördüğü bir kule vardır ki bu kule de kilise kulesi mi yoksa herhangi apartmana ait bir kule mi belli değildir. Kafka'nın Dönüşüm hikâyesinde ve Dava romanında olduğu gibi ortalık da siyah, puslu bir hava hâkimdir. K. bu alçak katlı binaları taştan yapılmış sıvalar dökülmeye başlayan kırmızı kiremitleriyle ve uzaktan apartman kulesini andıran kulesiyle Şato diye adlandırılan yapıya ulaşıp köydeki görevini tam olarak öğreneceğine inanmaktadır. Ne var ki Şato bir karadelik gibidir. Köye gelenleri kendisine çekmektedir fakat bu deliğe bir kere düştüğünde ne kadar yaklaşsan da senden uzaklaştığının farkına varılmaktadır. K. da köyde Şato 'yu karşısına almış dümdüz bir yolda ilerken bir başka yol çıkıp onu birden Şatodan uzaklaştırmaya başlamaktadır.

Eserde pek çok mekân unsuru barındırmaktadır. Hatta Kafka eserinde başlı başına bir köy inşa etmiştir. Köy ve zihin sınırlarıyla oluşturduğu Şato merkezli bu eserde geçen mekânlarla toplumsal düzene ilişkin birçok unsurdan söz etmek mümkünüdür.

Çizelge 4.3 Mekânlar (Hazırlayan: A. Çapkulaç).

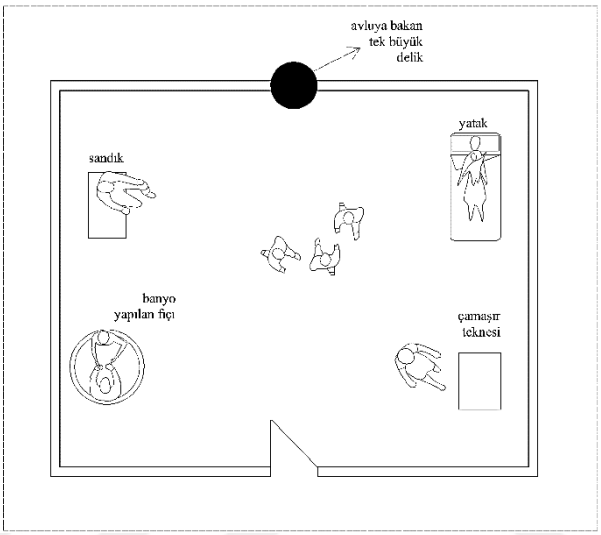
MEKANLAR	KONUM BİLGİSİ	FONKSİYONLAR	TEFRİŞ BİLGİSİ	ONTOLOJİK ÖGELER	EPİSTEMOLOJİK ÖGELER
Lasemann'ın Kulübesi (Deri Ustası)	Köy	Barınma Uyuma Yıkanma Çamaşırlık } Tek göz ev	Sandık Fıçı Yatak Çamaşır teknesi	Duvarlar Kapı Delik	Loş ışık Duman Gürültü
Muhtarın Evi	Köy	Barınma Uyuma İş/Çalışma } Tek göz ev	Yatak İskemle Evrak dolabı	Küçük pencere Kapı Duvarlar Avlu→Samanlık	Loş ışık Dağınıklık (karmaşa)
Barnabasların Evi	Köy	Barınma Uyuma Yemek } Tek göz ev	Sedir Masa Gaz lambası	Pencere Kapı Duvarlar Avlu	Loş ışık
Okul	Köy	Hizmetli evi Jimnastik salonu Sınıf	Soba Kürsü Sıralar Ot minder İskemle Jimnastik aletleri(asılı) Battaniye	Lavabo Pencere Kapı Duvar İki sınıf Bahçe → Kilitli sundurmada odun stoku.	Soğuk
Beylerhanı	Köy	Bar(halka açık) Konaklama(Şato mensupları) Mutfak Hancı ve han çalışanlarının evi	Bar tezgahı Fıçılar Yatak At arabası	Bar Odalar Merdiven Kapılar Holler İç Avlu Girişteki kontluk bayrağı, tırabzan, fener.	Sınıf farkı Zihin sınırları Kaotik ortam(karmaşa)
Köprühan	Köy	Bar(halka açık) Konaklama(Şato mensupları) Mutfak Hancı ve han çalışanlarının evi	Bar tezgahı Fıçılar Yatak	Bar Odalar Merdiven Kapılar Holler İç avlu	Kaotik ortam(karmaşa)

Kafka'nın Şato eseri mimariyle zihinsel sınırlar ve sınıflar nasıl oluşturulduğunun kanıtı niteliğindedir. Herhangi bir zorlama ya da engel olmaksızın çizilen mekân unsurları insanların verilenle yetinmeleri ve zor şartlara lütufmuşçasına tahammül etmelerine olanak sunmuştur.

Şato'nun yakınındaki bu köy fakir bir köydür. Evler tek katlı ve tek göz odadan ibaret olmakla beraber insanların tüm ihtiyaçlarını kısıtlı imkânlarla sağlamaktadır.

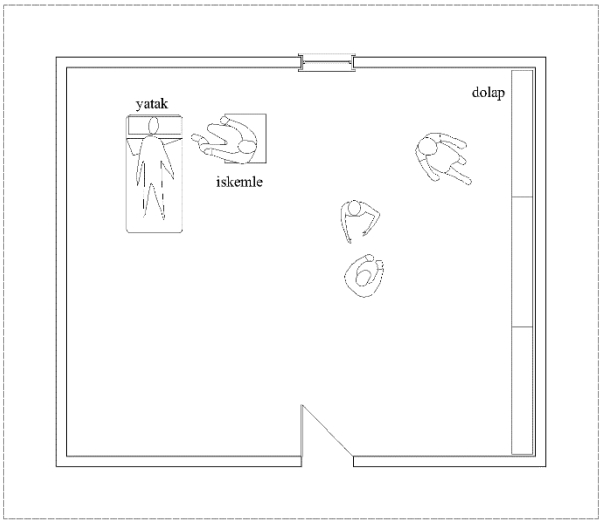
Lasemann Kulübesi (Deri Ustası): K.'nın Şatoya ulaşmak için saptığı sokakların birinde dinlenmek için girdiği ilk kulübedir. İki yetişkin adamın büyükçe bir fıçıda yıkandığı girişin sağ tarafında bir kadının çamaşır yıkadığı, ortada çocukların

oynadığı, ihtiyar bir adamın sandıkta oturduğu ve hasta gözüken bir kadının kucağında bebekle yattığı tam bir karmaşa ortamının olduğu bu evde yaşlı adamın yanındaki sandıkta uyuya kalmıştır K. mekandaki kaos loş ışık, duman ve evin arka tarafındaki delikle ifade edilirken K. mevcut durumunu, yorgunluğu daha da perçinler bir ortam oluşturmaktadır. Tüm ihtiyaçların mahremiyet duygusundan yoksun ve sefalet içerisinde giderildiği bu evden K. köy mensubu olmayan yabancı bir kadastrocu olduğu için çıkartılmıştır.

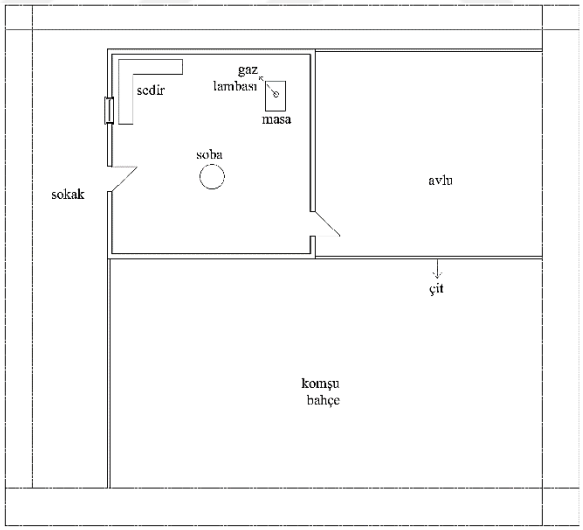
Şekil 4.8. Deri Ustası Lasemann Evi. (Çizim: A. Çapkulaç).

Muhtarın Evi: Haberci Barnabas tarafından görevini öğrenmek üzere muhtarın yanına gitmesi söylenen K. kendi yardımcısı olduklarını iddia eden Arthur ve Jeremias adında iki kişi ile beraber görevini öğrenmek üzere muhtarın evinin yolu tutmuştur. Plan şeması bakımından yine tek göz olan bu evde muhtar hasta yatağında yatmaktadır. Bir yandan evrak işlerinin yürütüldüğü diğer taraftan da yaşama alanı oluşturdukları bu evde de yine aynı karmaşa hâkimdir. Bu kez evrak yığınlarının oluşturduğu bu karmaşada muhtarın kadastrocuya ihtiyaçları olmadığını ve Şato ile yazışmalarındaki aksaklıklar nedeniyle bu bilginin iletilmediği söylemiştir. Muhtar için de K. yabancıdır. Köyden olmayan birine güvenmemektedir. Aslında işe yaramaz gözüken iki yardımcı köyden oldukları için gözünde daha değerlidir bu yüzden evrakları aramalarına muhtar ses çıkarmamaktadır. Muhtarın evini diğer kulübelerden ayırın içerisinde bulunan evrak dolabı ve avludaki yine bir kısım evrakı muhafaza ettikleri samanlıktır. Hasta bir adam olan muhtar bu evi eşi ile paylaşmaktadır.

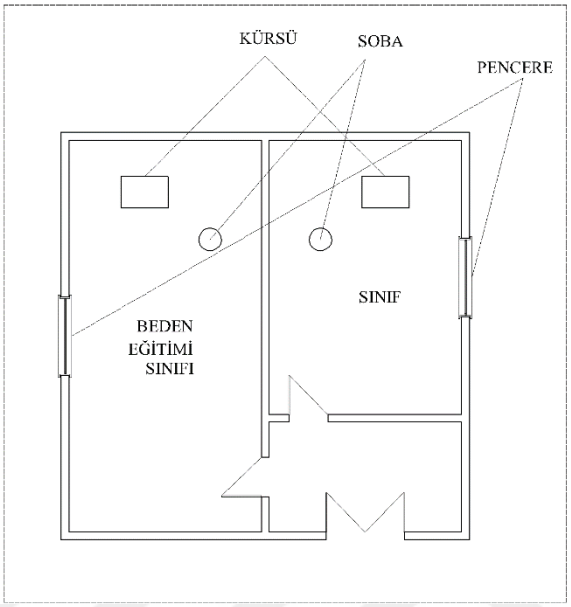
Şekil 4.9. Muhtarın Evi. (Çizim: A. Çapkulaç).

Barnabasların Evi: K.'ya muhtarla görüşmesi haberini veren Barnabas'ın Şato ile köy arasında habercilik yaptığını öğrenen K. Şato'ya ulaşmak için Barnabas'ın peşine takılmasıyla ulaştığı kulübedir. Barnabas kulübeyi kız kardeşleri Olga, Amalia, anne ve babasıyla paylaşmaktadır. Ev diğer kulübeler gibi tek göz odadır.

Şekil 4.10. Barnabasların Evi. (Çizim: A. Çapkulaç).

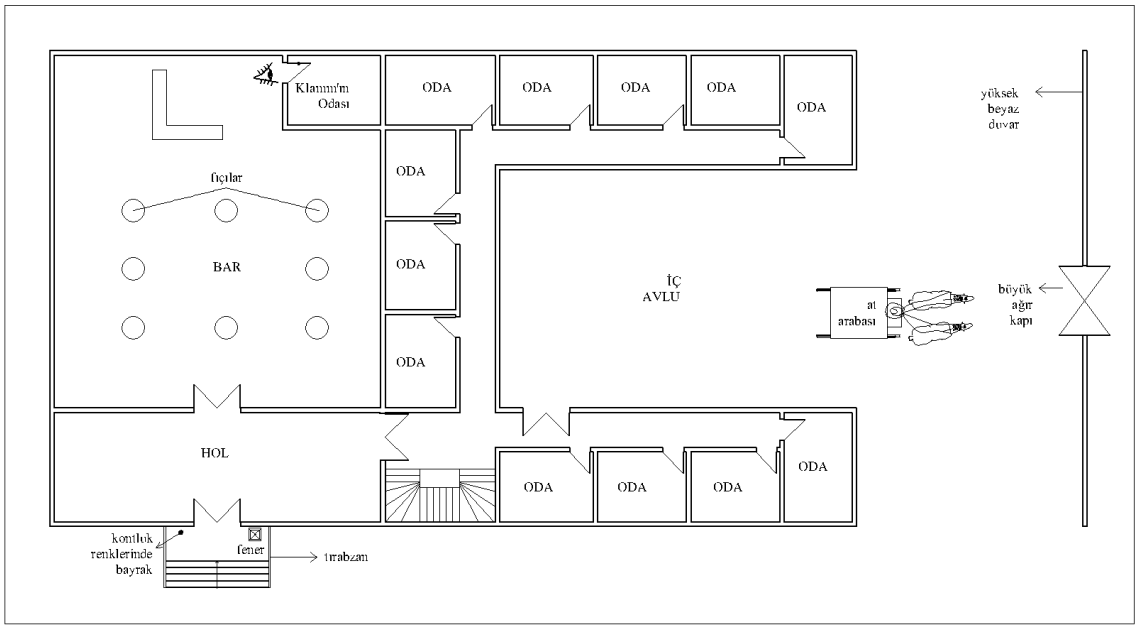
Okul: jimnastik salonu ve sınıf olmak üzere iki dersliği, bay ve bayan iki öğretmeni olan bu okulda muhtarın ayarladığı iş için nişanlısı Frieda ve yardımcılarıyla hizmetli olarak çalışmalarına ve ders dışında bir sınıfta kalmalarına izin verilmiştir.

Şekil 4.11. Okul. (Çizim: A. Çapkulaç).

Beylerhanı –Köprühanı: köyde iki han ismi geçmektedir. Beylerhanı ve Köprühanı olarak adlandırılan bu hanlarda Beylerhanı Şato mensupları için Köprühan ise köy halkı için konaklama ve bar imkânı sunmaktadır. Beylerhanın bar kısmına halk girebilmekte olup bar kısmına geçiş yasaklanmıştır. K. nişanlısı Frieda ile Beylerhan'ında tanışmıştır. K. ile nişanlanmadan önce Frieda barda çalışan ve Klamm adındaki Şato mensubu bir beyin sevgilisidir. K. pek çok kez Beylerhanı'na gidip gelmiş Şatoya ulaşmak için her yolu denemiştir. Okulda çalışmaya başlamadan önce Köprühanı'nda konaklamıştır.

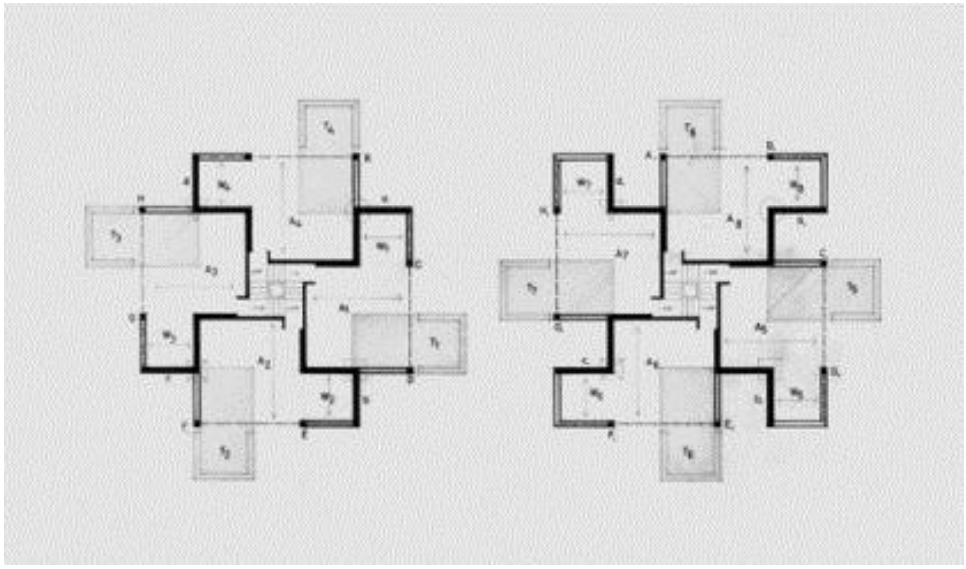
Beylerhanı ve Köprühanı birbirlerine çok benzer plan şemasında sahip olup iki hanı birbirinden ayıran temel unsurlar giriş merdivenindeki tırabzan yine girişteki kontluk renkleriyle yapılmış bayrak ve fenerdir.

Şekil 4.12. Beylerhanı. (Çizim: A. Çapkulaç).

K. tüm bu mekânlara içinde bulunduğu duruma bir çare bulmak için gitmektedir. Kafkaesk bu mekânların ortak özellikleri ise yoksulluk/sefalet, soğuk, loş ışık ya da karanlık, gürültü gibi ögeleri barındırmaktadır. Hem köyün ruh hali hem de K.'nın ruh hali ile özdeşleşen bu mekânlar K.'yı bir labirentte hapsetmiştir. Asıl sorunu çözebileceği mekân olan Şatoyu erişilmez yapmıştır.

Şato aynı zamanda Kafka'nın mimariye referans veren somut örneklerden biri olan 'The Kafka Castle' diye anılan ve Kafka'ya biat edilen bir yapının ilham kaynağıdır. Katalan mimar Ricardo Bofill'in 1968 Barcelona dışların da Sant Pere De Ribes bölgesinde Franz Kafka'dan ilham alarak tasarladığı multidisipliner forma sahip bu apartman kompleksi klasik İspanyol apartman teknik, estetik ve formundan oldukça uzak bir yapıya sahiptir. Bofill bu yapıyı birçok mühendis ve mimarın yanı sıra sosyolog ve felsefecilerden oluşan bir ekiple ve matematiksel olarak da iki denklem kurarak tasarlanmıştır. Bu denklemler yapının hacmini belirlemek üzere kurulmuştur. İlk denklem de merdiven kulelerine takılan oda sayıları belirlenirken ikinci denklemde merdiven kulelerinin sarmal olarak yüksekliğinin belirlenmesi esasına dayanmaktadır. 90 tane prefabrike konuttan oluşan bu kompleks sauna, bar, yüzme havuzu ve restoran gibi kısımlardan oluşan şehrin dışında bir sosyal konut projesidir. Bofill'in uluslararası pek çok platformda tanınmasını sağlayan bu yapı cephe rengi olarak da griyi seçmesiyle de Kafka 'nın romanlarında verdiği etkiyi yansıtmaktadır (Kroll, 2011).

Şekil 4.13. Plan Şeması ‘The Kafka Castle’ (Kroll, 2011) (Fotoğraf: Archidaily web sitesinden alınmıştır).

Şekil 4.14. Görünüş ‘The Kafka Castle’ (Kroll, 2011) (Fotoğraf: Archidaily web sitesinden alınmıştır.)

Kafka’nın Şato ’sun da Şato yönetimsel olarak öyle bir yerde kurgulanmıştır ki bu halkın ve köylülerin ona ulaşması mekânsal olarak imkânsız hale getirmiştir. Köylüler bu mekân kurgusu neticesinde Şatoya hiçbir zaman ulaşamayacaklarına inanmaktadır. Şatodakiler kendilerine ulaşamayan halkla iletişim kurabilmek için köy içinde kendilerine başka mekanlar oluşturarak halkla iletişime geçerler ve halk bundan mutluluk duymaktadır. Stockholm sendromunu andıran bu ilişki de halk bunu kendilerine yapılmış bir lütuf olarak görmektedir. Bofill ’in yapısı da halkın yerleşim

yerlerinden mekânsal olarak kopmuş klasik İspanyol mimarlık anlayışından uzak olması yönüyle de kitapta tarif edilen Şato ’yu yansıtmaktadır. Fakat Bofill’in Şatosunun çevreye olan iletişimini ne durumda olduğu elimizdeki bilgiler ışığında bilinmemektedir.

Şekil 4.15. İç Bahçeden Görünüş ‘The Kafka Castle’ (Kroll, 2011) (Fotoğraf: Archidaily web sitesinden alınmıştır).

Bofill’in Kafka’dan ilham alarak yaptığı şato da Kafka Şato keserinde ki K.’nın, Şato yolunda karşılaştığı insanları mantık oyunlarıyla dize getirmekten, hızla onların mantık oyunlarında yitip gitme çizgisine yuvarlanmaktadır. Şato romanında zihinsel mekân (soyut) ve fiziksel mekân (somut) arasında sürekli gelgitlerin olduğu ulaşılabilirlik algılarının bir bakıma zihinsel bir duvarla çizildiği ve fiziki olarak da K. ’nın Şato ’ya ulaşamamasıyla vuku bulduğu bir durumdur. Burada kişinin kendini yöneten bireylere, idarenin halktan uzaklığını ve ulaşılmazlığını bir metafor olarak belirtse de belli bir kesimi mimariyle koparabilmenin somut bir yolu olduğunu da ortaya koymaktadır.

Şekil 4.16. Görünüş ‘The Kafka Castle’ (Kroll, 2011) (Fotoğraf: Archidaily web sitesinden alınmıştır.)

Düşle gerçekliğin birbiriyle dalaşmasını Guattari’nin Kafka’nın düşlerine ilişkin yazılarında da açık bir şekilde görülebilmektedir. Guattari Kafka’nın yazılarında düşlerinin evrim geçirmiş halini kaleme aldığına ilişkin yorumları günlüklerinden Kafka’nın düşlerine ilişkin yazılarına ulaşarak yapmaktadır. Kafka bazı düşlerinde babasıyla beraber bir Şato ’ya yaklaştığını, boyalı bariyerlerin olduğu Berlin sokaklarından tramvayla geçtikten sonra insan dışkısı ile kaplı gittikçe dikleşen bir duvarı babasının dans ederek bir çırpı da güle oynaya çıkarken kendisinin çıkmakta çok zorlandığını görmektedir. Guattari bu düşe ilişkin psikanalitik yorumunda ise bunların Kafka’nın yazılarında zaman, mekân, irade gibi dönüşümlere uğrayarak yansıdığından bahsetmektedir (Guattari, 2012).

Şato da yine mimarlığa referans veren diğer bir klasik olan Victor Hugo’nun Notre Dame’ın Kamburu adlı eserinde olduğu gibi düşüncelerin vuku bulduğu kâğıtların hayata geçmiş somut örneklerini bize yansıtmakta ve birbirleriyle olan ilişkilerinin boyutlarının ne denli azımsanamayacak olduğunu göstermektedir.

Edebiyattan ilham alan kuşkusuz sayısız yapı olmuştur. Kafka ve Kafka'nın Şatosu da bunlardan biri olmaktadır. Kafka yapıtlarında zaman mekân diyalektiği içinde geleneksel mekân toplum düzeni içinden modern toplum düzeni içine geçerken yaşadığı patolojik bozuklukları vurgulamıştır. Şato roman başkahramanı K. da kadastrocu olarak geldiği 'Şato 'ya zaman ve mekanlar içinde bir labirentin, girdabın içindeymişçesine ulaşma çabasını ve sarf ettiği bu efor doğrultusunda kendine yabancılaşmasını anlatmaktadır. Bofill 'in Şatosundan da bu zaman mekân ilişkilerinin iç içe geçişi ve klasik mimariden uzaklaşan form anlayışını net bir şekilde görülmektedir. Mimarlık insan eliyle yapılması sebebiyle sadece teknoloji ile ilişkilendirilemez mimarlığın spritüal bir yanı da vardır.

4.2. Kafkaesk Mekân Algısının 'Dönüşüm' Eseri Üzerinden İrdelenmesi

Franz Kafka'nın 1912 yılında kaleme aldığı bilinen en meşhur eseridir. Eserin ilk basım tarihi 1915'tir. Olaylar hikâyenin başkahramanı Gregor Samsa'nın bir sabah böcek olarak uyunmasıyla cereyan etmektedir. Anne, baba ve kız kardeşi ile birlikte Prag da bir apartman dairesinde yaşayan Gregor'un bütün alışkanlıklarını baştan sona değiştiren bu hikâye mimar olmayan birine dahi Gregor'un evini çizdirme deneyimi yaşatmaktadır.

Kafka eserlerinin içerisi ve dışarısının bir diyalektiği vardır. İçerisinde ne kadar kaos varsa dışarısında bir o kadar kaotiktir. İnsanlar alışmış oldukları mekanik düzen dışındaki dünyaya yabancıdır oraya uyum sağlayamamaktadırlar. Rutin gittikleri yerler dışındaki adresleri bazen kendi adreslerini bile tam bilemezler bulanıktır zihinleri. Mekân içleri de bir o kadar karmaşık, boğucudur ve eğer bir rengi varsa gridir. Gregor Samsa için evi onun için sadece Charlottenstrasse caddesinde gri çok katlı hastaneye bakan bir apartman dairesidir. Evde Gregor Samsa kadar yalnızdır. Oda diğer odalardan izoledir, Samsa ailesinin oturduğu dairede diğer dairelerden izoledir. Basit geometrilerde karşıtlık, yabancılaşma ve dönüşüm vardır. Yazının başında da belirtildiği gibi mekânın içerisi ve dışarısının diyalektiğini Kafka'nın Dönüşüm adlı eseri üzerinden analizlerini yaparak iç mekânın dışsallığını, dış mekânın içselliğini kafkaesk mekân algısındaki ifadesini analizi iki alt başlık halinde incelenmektedir. Bu yüzden kitabın baş kahramanı olan Gregor Samsa'nın psikolojik, sosyolojik ve fizyolojik özellikleri ele alınarak mekânları analiz edilmeye çalışılmaktadır.

Çizelge 4.4. Mekânlar (Hazırlayan: A. Çapkulaç).

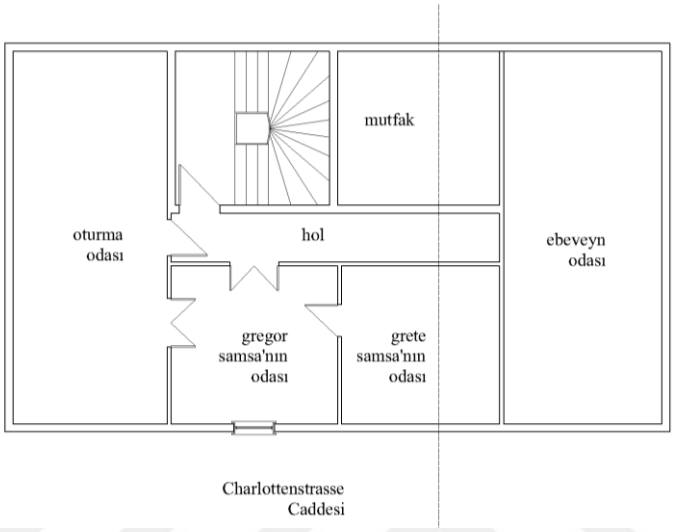
MEKANLAR	KONUM BİLGİSİ	FONKSİYONLAR	TEFRİŞ BİLGİSİ	ONTOLOJİK ÖGELER	EPİSTEMOLOJİK ÖGELER
Samsa Ailesinin Evi	Prag da Charlottenstrasse Caddesinde bir apartman dairesi.	Mutfak Yatak Odası Oturma Odası	———	Merdiven Duvarlar Pencereler Kapı	Sis Kasvetli Hava
Gregor Samsa'nın Odası	Dairesin merkezinde tüm kapıların açıldığı bir konumdadır.	Uyuma Çalışma Yaşama alanı Yeme	Yatak Dolap Kanepe Çalışma masası Kürk mantolu kadın resmi	Duvar 3 adet kapı (ikisi çift kanatlı) Pencere Yüksek tavan	Tüm kapılar dış dünyaya kapalı.
Grete Samsa'nın Odası	Gregor Samsa'nın sağ tarafındaki oda.	Uyuma	Yatak	Duvar Kapı	———
Oturma Odası	Gregor Samsa'nın sol tarafındaki oda.	Yemek yeme Yaşama alanı Oturma	Yemek masası Koltuklar Perdeler	Duvarlar Kapılar Pencere	Dönüşümden sonra Gregor için dış mekan algısı.
Mutfak	Tam yeri kitapta ifade edilmemekle beraber oturma odasına yakın.	Yemek pişirme Yemek yeme	———	Duvarlar	Statü farkları
Hastane	Charlottenstrasse Caddesinin Samsaların dairesine göre karşı tarafındır.	Sağlık hizmeti.	———	Pencereler Duvar Çok katlı yapı	Grilik Uçsuz bucaksızlık
Kent Dışı Açıklık	Samsa ailesinin evinden tramvayla ulaşım sağlanmaktadır.	———	———	Yeşil alan	Güneşin sıcak ışıkları Aydınlık

4.2.1. İç Mekân Analizleri

Kafka'nın Dönüşüm kitabında hikâye Prag da bir apartman dairesinde geçmektedir. Gregor kız kardeşi Grete, anne ve babasıyla beraber Charlottenstrasse caddesine bakan bir apartmanda yaşamaktadırlar. Evde bir hizmetçi (Anna Grete'ten bir yaş küçük) ve birde aşçı vardır. 1912 Prag'ın da hizmetçi maaşları düşük olduğu için aile kendilerine hizmetçi alabilmektedir (Nabokov, 2014). Hikâyede genç hizmetçi ve aşçının işten çıkması yerine yeni dul ve yaşlı bir hizmetçi gelmiştir. Gregor çalışamadığı için evdeki bir oda üç tane sakallı kiracı beye kiraya verilmiştir. Kitapta alt kiracı beyler diye kendilerinde bahsedilmektedir.

Gregor'un odasında üç tane kapı vardır. Odasının sağında kız kardeşi Grete'in odası solunda ise oturma odası vardır. Bu odalara açılan kapılar ve birde ana hole açılan kapısı vardır. Hikâye de sürekli açılıp kapanan kapılar kullanılmaktadır. Gregor Samsa'nın işe gelmediği ve böcek olarak uyandığının farkında vardığı ilk sabah çalıştığı kurumdaki yetkili temsilcisi Gregor'un neden işe gelmediğini öğrenmek üzere eve gönderilmektedir. Gregor her gece yatarken oda kapılarını kilitlediği için kendiyle

övünmekle meşgulken kilit kapıların ardında anne, baba, kız kardeş ve yetkili temsilcisi durumu anlamaya çalışmaktadır ve bu sırada içeriden bir şey düşmesiyle Gregor'un oda da olduğu kesinleşmektedir. Gregor odadır fakat yüksek sesle 'Ben buradayım!' demeye cesareti yoktur. Sol taraftaki odadan babasının kapıyı yumruklaması ve sonrasındaki utanç verici sessizlik, sağ taraftaki odada ise kız kardeşi Grete'nin hıçkırıkları duyulmaktadır.

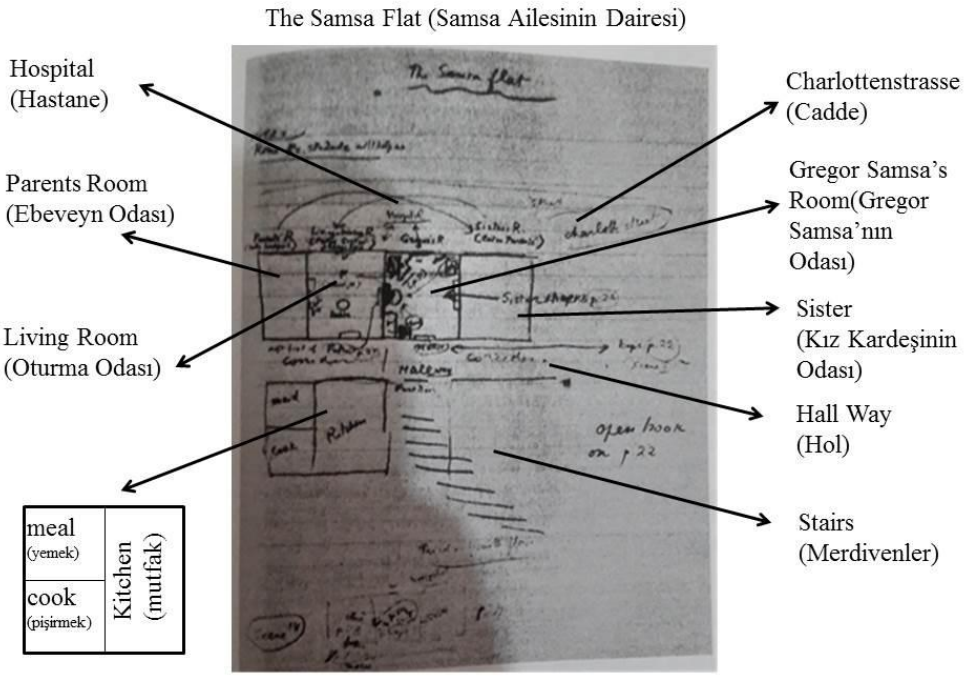
Şekil 4. 17. Gregor Samsa'nın Ev Plan Şeması. (Kesik çizgiden sonraki kısım kitaptaki mevcut bilgiler ışığında net çizilememektedir.) (Çizim: A. Çapkulaç).

Samsa ailesinin geçimini artık sağlayamayan Gregor'un yerine ailenin ihtiyaçlarını karşılamak için bütün aile çalışmaya başlamıştır ve hatta bu da yetersiz kalınca yazının başında da bahsedildiği gibi evdeki bir oda üç kiracıya verilmiştir. Bu üç kiracı zaman zaman ortak alanları da kullandıkları için ev halkı artık hareketlerinde daha dikkatli olmakla beraber yemeklerini mutfakta yemeye başlaması annenin servisleri oturma odasına mutfaktan rahat bir şekilde gidip gelmesi mutfağında oturma odasının yakınında olduğunu göstermektedir.

Toparlamak gerekirse ev Charlottenstrasse'de hastanenin karşısında bir apartman dairesidir. Evde Gregor'un odası, Grete'nin odası, mutfak, oturma odası ve ebeveyn yatak odası bulunmaktadır. Kız kardeşi Grete'nin alt kiracılar taşındığından beri oturma odasında yatmakta oluşu odasının kiracılara verildiğini göstermektedir.

Daha öncede bahsettiğimiz gibi dönüşüm eseri ve hikayedeki mekân algısı mimar olmayan yazar Vlademir Nabokov'a bile Gregor Samsa'nın evinin plan şemasını çizdirme deneyimi kazandırmıştır. Nabokov'un plan şemasını incelerken hikâyeye dıştan baktığını görmekteyiz yani Şekil 3.1. deki plan şeması Gregor

Samsa'nın odasından eve bakışı sunarken Nabokov'un plan şeması evin dışından bakan bir göz olarak oluşturduklarıdır.

Şekil 4.18. Nabokov'un, Samsa'nın dairesinin planı için yaptığı çizimin analizi (Nabokov, 2014).

Bu bölümleri mekân açısından incelersek evdeki yalnızlaşma tüm odalara yansımaktadır. Artık her oda içerisinde yaşayan için eve dönüşmektedir. Burada insanların birbirinden bihaber yaşamaları ve apartman gelişiminden giderek apart gelişimine uzanan bir küçülme gözlemlenmektedir. Samsa ailesi apartmanda yaşamalarına rağmen komşuları onlardan, onlar komşularından habersizdir. Evin bir odası kiracı beylere verildikten sonra kiracı beylerle aynı evde yaşamalarına rağmen ev sakinleri ve kiracılar birbirlerinden habersizdir. Aile Gregor'dan, Gregor kendi ruhundan habersizdir.

Odalar arası bağlantı 1912 Orta Avrupa'sında hol ile sağlanmakta olup kitabı okurken düşlediğimiz o dönem 1912 de ve sonrasında yaşam alanı kavramı yok muydu ya da tüm kapıların açıldığı Türk evlerinde yaşam alanı diye nitelendirilen kısım Gregor Samsa'nın odası mıdır?

Tarih boyunca ve kültürler arasında yaşam biçimleri doğrultusunda farklı mekân tiplerinin ortaya çıktığı yadsınamaz bir durumdur. Bu şekilde farklı plan tiplerinin çıkmasının etkileyen birçok faktör vardır. Göçebe yaşam tarzını benimsemiş Orta Asya Türk kültüründe çadır geleneği ve plan tipleri ortaya çıkarken yerleşik hayat geçen

Uygur Türklerinde farklı plan tipleri ve uygulamaları ortaya çıkmaktadır. Kaldı ki Finlandiya da Fince ve İsveççe konuşanlar arasında yapılan mekânsal araştırmalarda da dikkat çekici ölçüde farklı mekân tipleri ve kullanımları gözlemlenmektedir (Altan, 1993). Bu bağlamda Gregor Samsa'nın odası Türk plan ipine göre sofa ve yaşam alanı olarak niteleyebilmekte fakat Prag kültüründe bunu aynı şekilde nitelendirmek mümkün değildir. Bu çıkarımlar bize mekânın kültürel ölçekte de değişebilen ve dönüşebilen olduğunun kanıtıdır.

Gregor Samsa beş yıldır bu üç kapılı yüksek tavanlı boş odada kalmaktadır. Oda da yatağı, deri bir kanepe, çalışma masası, sandalye ve kıl testere ve başkaca aletlerinin bulunduğu dolap bulunmaktadır. Gregor Samsa dönüşümden sonra artık odaya biri geldiğinde ki bu çoğunlukla kız kardeşi Grete olsa da bir zamanlar üzerine oturduğu kanepenin altına artık saklanmaktadır. Gregor kız kardeşi Grete'ten utanmaktadır onun duyduğu bu utanç ailesinin ihtiyaçlarına eskisi gibi cevap verememesinin verdiği utançtır. Kendisinden bir böcekmişçesine tiksinmektedir. Ailesi ise ona yükledikleri misyonu gerçekleştiremeyen Gregor'u kendini bir yük olarak görmektedir. Utancın yönü Samsa ailesinde değişmektedir.

Gregor'un yaşamı ve hareketleri artık bu odayla kısıtlıdır. Bir bakıma kaplumbağa kabuğuna nasıl yapışıksa, oda odasına öyle yapışıktır. O yüksek tavanlı üç kapılı oda bir bakıma sırtında taşıdığı kabuğundan öte bir kabuk olmuştur. Gregor yaşadığı tüm talihsizlikler içinde bu küçük ve basit bir geometrisi olan odada kendine salınım yerleri ve saklanacak köşeler aramaktadır. Bazen bin bir güçlükle pencerenin önüne çektiği sandalyeden dışarıya bakmaktadır. Belli ki pencereden dışarı bakarken hissettiği eski günlerdeki özgürleştirici bir duyguyu hatırlamaktadır. Ne yazık ki Gregor Samsa anne ve babasına olan saygıdan ki arkasında birinin onu göreceği ve ailesini utandıracağı düşüncesi vardır gün içerisinde pencereye çıkmayı da bırakmıştır.

Gregor birkaç metrekarelik döşemenin üzerinde fazla sürünemez, kıpırdamadan sırt üstü yatmak gece bile zordur, yemekten pek zevk aldığı yoktur artık yeme alışkanlıkları başlı başına değişir Gregor'un en sevdiği yiyeceklerden uzaklaşır sütlü ekmek yerine kokmuş peynir yemeyi tercih eder durumdadır.

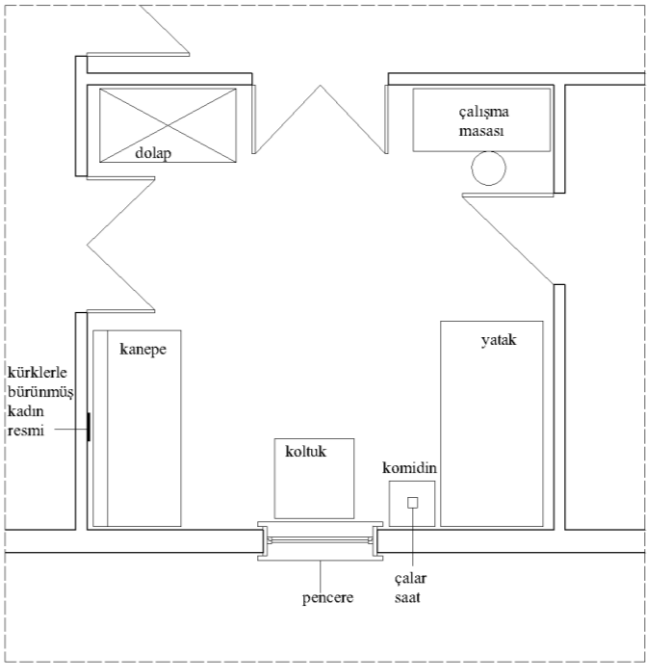
Alışkanlıkları gün geçtikçe değişmektedir. Bu yüzden de oyalanmak için farklı yollar denemeye başlamaktadır. Oyalanmak için duvarlarda ve tavanda sürünmeyi alışkanlık haline getirmektedir. Tavanda asılı kalmayı sevmektedir bunlar yerde yatmaktan oldukça farklı deneyimlerdir. Böcekçe deneyimler ona değişik hazlar

tattırmaktadır. Tavanda aslıyken kendini yere bırakması artık yeni bir eğlence ve adrenalin anlayışı doğurmaktadır.

Bir diğer ifadeyle de Notre Dame de Paris de Quasimodo için katedral ne ise Gregor Samsa için odası da aynı şeyleri ifade etmektedir. Quasimodo'nun kamburu ile katedralin çanı ile nasıl özdeştiyse Gregor ve odası da birbiri ile özdeşleşmektedir. Öte yandan Victor Hugo'nun 'Notre Dame Kamburu' adlı eserinde nasıl Notre Dame de Paris katedrali ile Quasimodo arasında bir ironi mevcutsa Gregor'un da böcek olup odasına kapanmasında aynı mecaz ve ironiler mevcuttur. Notre Dame de Paris katedrali ne kadar simetrik, görkemli ve estetikse Quasimodo da kilise içine saklanmış bir o kadar çirkin ve kambur bir canlıdır. Aslında bu bozulmuşluk ve kamburluk, böcekleşme mevcut düzenin bozulmuşluğunun ifade edilişidir. Kamburlaşan ve çirkinleşenin kilisenin yozlaşması Katolik kilisesine ve endüljansına yapılan reform niteliğinde bir atıftır. Tıpkı dönemin kapitalist anlayışı ailenin birey üzerindeki baskı ve rolünün Gregor'u böcekleştirip odasına kapatması gibi.

Gregor Samsa da dış dünyadan kopuk olarak odasında mutludur oda onun için oda yuva, ev, vatan, evreni ifade eder. Gregor'un yaşadığı bu mutluluk zahiridir. Odanın içindeki hayat ve dışındaki hayat birbirinden farklıdır. Ne var ki oda da –mimari- insanla beraber dönüşüme uğrayan inorganik ve cansız olmasına dönüşen değişen organik ve canlı özellikler de gösteren bir formdur. Bu bağlamda Gregor'un dönüşümünden bu oda da nasibini almaktadır. Nitekim Gregor 'un kız kardeşi Grete de kardeşinin odasındaki bu yeni salınımlarını fark ederek odaya Gregor için yeni bir düzenleme yapmak istemektedir. Grete kardeşi için bu kararı aldıktan sonra annesinden yardım alarak eşyaları odadan çıkarma kararı çoktan vermiştir. Dönüşümden sonra oğluyla hiç görüşmeyen anne odaya gireceği için çok heyecanlıdır fakat kendisi bu eşya değiştirme fikrinin çok doğru olup olmadığı konusunda kızıyla hemfikir değildir. Anne Samsa, Gregor odasından hiç çıkmadığı için odadaki eşyalara alıştığını ve eğer onları da çıkarırlarsa Gregor'un kendini terkedilmiş hissedeceğini düşünmektedir. Eşyasız bu boş oda da belki Gregor rahat hareket edebilecektir ama insan olduğu günlere ilişkin her şeyi de kaybedecektir. Fakat annenin ve Gregor'un tüm bu düşünceleri kız kardeşi Grete fikrinden alıkoymamaktadır. Çünkü Gregor'un sürtünmek için çok yere ihtiyaç duyduğunu, buna karşın mobilyaları hiç mi hiç kullanmadığını kendine göre gerçekten gözlemlemekte ve bu fikre ikna olmaktadır. Boş duvarların bulunduğu ve Gregor'un hükmettiği mekâna Grete'den başka girmeyi göze alacak kişi de kalmayacaktır. Gregor ise tüm bunlar yaşanırken kendi iç sesiyle ikileme düşmüş durumda eşyaların gitmesi

hali ve eşyaları düşünmektedir. Eşyaların gitmesindeki salınım ve eşyalardaki anılar arasında kalan Gregor anılara yenik düşmüştür. Ödevleri yazdığı ve bütün öğrencilik hayatı boyunca kullandığı masa çıkartılırken Gregor saklandığı köşeden çıkarak duvarda asılı duran kürklere bürünmüş kadın resmine yapışmıştır. Tüm bu çabaları nafiledir, annenin Gregor'u görmesi ve bayılması işten gelen babayla arbede yaşanmasına Gregor'un yaşadığı buhran ve dönüşümü daha da perçinlemektedir. Babasının ayaklarının altında ne kadar küçüldüğünü ve canını ne denli zor kurtardığının farkında odasına tekrar sığınmaktadır. Odadan çıkan eşyalar med etkisi yaratırken, yerine gelen pislikler cezir etkisiyle odayı ardiyeye çevirmeye yetmektedir. Babasıyla yaşadığı arbede esnasında babasının attığı elmalarla derinleşen yaralar gün geçtikçe ölümcül bir hal alırken Gregor tozlu atıkların arısında dolaşmaktan böcekçe bir haz almaktadır.

Şekil 4.19. Gregor Samsa'nın Oda Tefrişi. (Çizim: A. Çapkulaç).

Gregor'un yaşadığı bu etki krizalit etkisinden başka bir şey değildir. Krizalit etki böceğin kozasında böcekten kelebeğe yahut larvadan böceğe dönüşme aşamasıdır. Aynı şey Gregor içinde geçerlidir. Yalnız buradaki krizalit etki sair krizalitten farklı işlemekte olup insan krizalitinden çıkan bir böcek vardır. Sahip olduğu eşyalar oda bir yana artık insan benliğinden uzaklaşmış odanın boşluğu ya da doluluğu, sahip olduğu eşyalar ya da yerine doldurulan pislikler yaşadığı dönüşümünden sonra ayrım yapılamayacak kadar olağandır. Krizalit konutun bir anını oluşturur yalnızca. Böceğin

geçirdiği krizalitte koza ne kadar sağlam ve sabitse içerisindeki etki ve dönüşümde bir o kadar kolay ve başarılı gerçekleşmektedir. Gregor'un dönüşümün de ki krizalitte bir o kadar sağlamdır hatta dış dünyadan gelen müdahale de bu dönüşümün gerçekleşmesi hızlandıracak ve kolaylaştıracak niteliktedir.

Şekil 4.20. Saat kulesinin bulunduğu eski şehir meydanı (Prag) (Fotoğraf: A. Eşşiz).

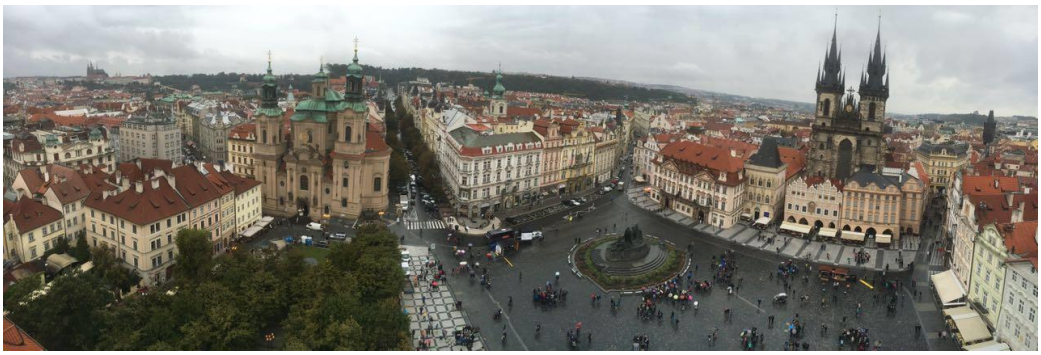
Gregor artık durumu iyice kanıksayıp yalnızlığına çekilmiştir. Yemeden içmeden kesilerek tozlu pis odasına sığınmaktadır. Odanın içselliği, Gregor 'un içselliği olmuştur. Maddi durumlarındaki iyileşme beraberinde eve alınan yeni yaşlı dul hizmetçinin de odayı çöplüğe çevirmesi ve Gregor'dan çekinmeyip onu her gün görmeye, 'bokböceği' ifadesiyle kendince sevimli bulduğu hitapla seslenişleri Gregor'un yaşadığı çevreyle uyumunu hem fiziksel hem de ruhsal olarak arttırmaktadır. Vücudundaki elma yarası, üzerine yapışan toz ve pislikler odada artık sürünebileceği yer kalmaması, bacaklarının iyice güçsüz düşmesi odayla yaşadığı uyumun başlıca etmenleri olarak sıralanmaktadır. İçerisi ile dışarısının bir etkileşimi vardır. Kuşkusuz bu etkileşim Gregor için hiçte iyiye gitmemektedir. Odasında artık hareket edebileceği yer kalmamaktadır. Bu küçük odada sakin ve uyum içerisinde kalabildiği ölçüde vardır. Nitekim bunu başaramaz ve Gregor Samsa kendi içselliğinden yani odasından çıkıp alt kiracı beyleri memnun etmek için oturma odasında keman çalan kız kardeşinin yanına; onu konservatuara gönderme arzusundan bahsetmek için çıktığında ve kiracı beyler tarafından fark edildiğinde güçsüz bacaklarıyla ne kadar da fazla yol kat ettiğinin farkına varmamaktadır. Odası dışındaki her şey ölçeksizdir artık. Oturma odası ve yatak

odası arasında ona bu son derece fazla gelen yine aynı mesafeyi güçsüz bacaklarıyla bir çırpıda alması ve kız kardeşi tarafından aynı hızla kapının kilitlenmiş olması son derece manidardır. Ekonomik durumlarının iyileşmesiyle beraber ailesi artık Gregor'dan kurtulma kararı alırlar ve bu kararı almakta ne kadar geç kaldıklarını düşünmektedirler. Gregor artık dönüşümünün son safhasındadır ve kurtuluşu yoktur. Onun için her şey çok zordur sığınabileceği tek yer odasıdır ve artık hiçbir şeye takati de yoktur. Büyük bir kabullenişle odasında boş ve huzur verici düşüncelere dalmaktadır. Prag meydanında saat kulesi saat üçü vurana kadar bu garip düşüncelerle hemhal olmuştur. Gregor'un başı istemsizce yere düşer ve burun deliklerinden son nefesi güçsüzce çıkmıştır.

4.2.2. Dış Mekân Analizleri

Kafka Dönüşüm kitabından dış mekâna ilişkin ipuçlarına çok fazla yer vermemektedir. Dönüşümde hikâye başlı başına evin içinde geçmektedir. Ama kitaptan anladığımız kadarıyla ev ıssız ve yalnız bir ev değildir. İlerleyen bölümlerinde komşulara dair çekincelerden bahsedilmekte birde Nabokov'un Dönüşüm derslerinde evin 1912 Prag'ında Charlotte Sokağı'nda bir apartman dairesinde geçtiği yazılmaktadır. Gergor Samsa için odası evi olmaktadır. Kendi odası dışındaki diğer odalar da artık onun için dış mekânı oluşturmaktadır.

Gregor'un odasının üç tane kapısı vardır. Bu üç kapıdan biri ana hole, birisi kız kardeşi Grete'nin odasına bir diğeri ise oturma odasına açılmaktadır. Gregor bu kapıları her gece kilitlemeden uyumamaktadır. Bu kapılar Gregor'un hem dış dünyaya açılmasını hem de kapanmasını sağlamaktadır. Gregor için odası dışındaki mekânlar dış dünyayı ifade eder konumdadır oda onun için evdir, yuvadır hatta evrendir. Dönüşümde sonra odasının dışına üç kez çıkmıştır. Biri yetkili temsilcisi geldiğinde diğeri annesi ve kız kardeşi odasındaki eşyaları değiştirmek için odaya geldiklerinde bir diğeri de kız kardeşi Grete evdeki kiracılara keman çalarken üçünde de sonuçları hüsranla bitmiştir. Gregor bir böceğin kabuğa sığınırcasına odasına geri sığınmıştır ve artık dış mekânla ilişkisini ya pencereden ya da kapı aralıklarından dinledikleriyle sağlamaktadır. Samsa ailesinin oturduğu apartman ise Charlottestrasse Caddesinde, Gregor'un pencereden gördüğü kadarıyla gri uçsuz bucaksız bir hastaneye bakan bir apartmandır.

Şekil 4.21. Prag Meydanı (Fotoğraf: A. Eşşiz)

Gregor'un odadaki iç mekân algısı değişirken yavaş yavaş dış mekâna ilişkin algısı da değişmeye başlamıştır. Gregor'un gerçeklik algısı değişir zamanla pencereden baktığında gökyüzü ve toprağın belirsiz bir şekilde birleştiği grilikten başka bir şey göremez olmuştur. Hava hep sislidir neredeyse bu sisten hiç kurtulamaz, pencerede hastane dışında bir yer göremez hep bir iç karartıcı, bunaltan bir karabasanın içindedir. Gregor şehrin içindeki bir apartman dairesinde, özelinde ise bir oda da sıkışıp kalmıştır. Yaşadığı konutun dış dünyaya açılan gözleri olan penceresi ise dar sokağın karşı tarafında kasvetli bir manzaraya bakmaktadır.

4.3. Tartışma

Kafka yapıtlarını Prag çerçevesinde anlatarak tespitler sunsa da yakaladığı tespitler evrensel nitelikler taşımaktadır. Buradan yola çıkarak yapıtlarını incelediğimizde düzenin ne olmasına dair bir şey okuyucuya aktarmaz var olan düzen içerisindeki bireylerin ne olduklarını anlatmaktadır. Bu modern dünya düzeni içerisinde uyumlu yaşayan olayı kanıksayan normal ve uyumlu, kanıksamayan anormal, uyumsuz şeklinde ikili tahayyülü anlatmaktadır.

Kafka'nın metinlerini incelenirken birbirinden ayrı düşünülemez. Kafka'nın yapıtları birbirinin tamamlayıcısı niteliğindedir. Kafka günlüklerini, mektuplarını, romanlarını, hikâyelerini oluştururken birbiriyle iç içe kurgulanmıştır. Her birinde bir diğerinden parçalar bulmak mümkündür. Kendi mikro çevresi dışında aile, arkadaş, iş ve aşk hayatı diyebileceğimiz bu çevre dışında Kafka dönemin siyasal, yönetim, hukuk, mimari anlayışı gibi sosyokültürel çevresiyle ilgili de pek çok eleştirisel metin üretmektedir. Hatta sezgileri çok yüksek olarak da atfedilen bu yazar yaşadığı dönemin ötesindeki bir yıkımın sinyallerini vermektedir. Bu yüzden de Kafka'nın romanları,

mektupları, yaşadığı dönem, kendi öz yaşam öyküsü, bürokrasinin, zamanın kapitalist düzeniyle kuvvetle ilişkili bir bütündür. Hatta Kafka yaşadığı toplumun kapitalist sisteminin çok daha ötesini yaşadığı tarihler itibariyle sezinlemiş ve aktarmış bir yazardır (Lukacs, 2000).

Kafka da romanlarında başta 'Dönüşüm' olmak üzere 'Dava' ve 'Şato' romanlarını ele alarak incelediğimiz gibi fizyolojik bir rahatsızlığı değil psikolojik ve sosyolojik rahatsızlıkları böyle bir rahatsızlık duymayanlara anlatmaktadır. Bu kendine has anlattığı üslup da bize aynı nevrozu yaşatmaktadır. Öyle ki Kafka'nın kitaplarını okurken Gregor Samsa ile yataktan kalkamaz, Joseph K. ile koridordan çıkamaz, Bay K. ile bir türlü Şato 'ya ulaşamaz konuma gelinmektedir. Şato 'da ki K. da Dava 'da ki Joseph K. da durumunu kabullenir haldedir; Dönüşüm 'de ki Gregor Samsa, böcekleşmesine boyun eğmektedir. Kafka'nın asıl anlatmak istediği bu yabancılaşmayla nasıl başa çıkılacağından ziyade bu yabancılaşmanın boyutu ve insanların olayları kanıksamış olmasıdır. Bu yabancılaşmayı ele alırken günümüz kapitalist dünyasında tüketim sorunu insanların piyasaya sunulan mallara sahip olma, bir üst model anlayışı gibi günümüz dünyasında sınıflandırılabilir. Tüketim giderek daha fazla insanı kendine çekmektedir. İnsanın her gün aynı işi eylemesinden ve bu eylemlerinden var oluş çabası içerisinde kaybolmasını, kendine yabancılaşmasını sağlayan dünya ile arta kalan zaman (!) ironisi içerisinde çıkan 'boş zaman' kavramını değerlendirmek için bu kültürel değişimleri içinde barındıran mekân ihtiyacını ortaya çıkarmaktadır. Esasında tüm bu eylemler, bürokrasi, kapitalist sistem, barınma tam bir mekân tragedyası içinde karşımıza çıkmaktadır.

Evrensel boyutta bakıldığında küreselleşen dünya son derece değişkendir. Bir tarafta çölleşme yaşanırken diğer tarafta kalabalıklaşma yaşanmaktadır. Kalabalıklaşmanın bir sonucu sosyal konut ihtiyacını doğurmaktadır. 1920 ve 1930lu yıllarda I. Dünya Savaşı sonunda ekonomisini toplayan devletler kurulan fabrikalardaki işçilerin barınma sorunuyla karşı karşıyadırlar. Almanya ve Fransa gibi ülkelerin başı çektiği ve ardından gelecek II. Dünya Savaşı sonrası yeni oluşumlarla imar ve iskân faaliyetleri farklı boyutlar kazanmaktadır. Üç milyon kişinin yerleştirileceği banliyölerden, insanları dikeye yerleştirme ve sınıflarına göre ayrıştırmaya dayanan ve bunun modern yaşam tarzı adıyla paketlendiği yeni bir kast sistemi oluşumu gibi planlamalar gündeme gelmektedir. Kafka böyle bir ortamda yapıtlarını üreterek sistemin kötülüğüne, yapılaşmanın çarpıklığına kendi üslubunca tepki verir. Kafkaesk bir üslupla ve önsezileriyle çağının çok ötesinde yarattığı eserleriyle Kafka aslında bize

günümüzdeki mekânlardan farklı bir mekân vermemektedir. Bizi parçalayan/bölen nerede olmamızı kime ne kadar yaklaşacağımızı gideceğimiz yeri gösteren hep bu mekânlar olmaktadır.

Kafka romanları edebiyat, sanat, sosyoloji, hukuk, tıp, mimari gibi birçok disiplinin inceleme konusu olmaktadır ve romanlarındaki insanın insana, insanın kendine yabancılaşma sorunu birçok temelde incelenmektedir. Kafka ise bu yabancılaşmanın kaynağını yahut bir başka değişle bu yabancılaşmanın oluşumunu birçok unsuru ele alarak Dönüşüm de aile yapısı, Dava da hukuk istemi, Şato da iktidar ve otorite deki düzeni temel alarak anlatsa da tüm bu anlatımların ve romanların ortak paydası mekânlar olmaktadır.

Mekânı yani mekân zaman üretiminin felsefesi kültürel ihtiyaçlar doğrultusunda şekillenmediği ve mekanikleşen dünya düzeni çerçevesinde fabrikasyona bağlamak insanın kendine ve topluma yabancılaşmasında ve çevrede benlik algısından uzaklaşan, yalnızlaşan, mutsuzlaşan bireyler oluşmasına sebebiyet vermekten başka bir şey değildir. Kafka'nın Dava romanında Joseph K.'nın bir sabah uyandığında tutuklu olması gibi günümüz dünyasında insanlar adeta bir tutuklu olarak rutin yaşamlarını yerine getirmektedirler.

Kafka'nın Gustav Janouch'la 1920-1923 yılları arasındaki konuşmalarında insanın özgür bir hayat sürmediğini belli sınırlar çerçevesinde monoton ve mekanik bir hayat sürdüğünü böyle giderse çoban tarafından güdülen koyun sürüsünden farksız bir yaşam sürüleceğini vurgulamaktadır. İnsan kendi eliyle yaptığı hapishanede biyolojik bir canlı değil, mekanik bir makine gibi form ve talimatlar doğrultusunda yaşayarak kaybolmaktadır (Janouch, 2008).

Yabancılaşma kavramını tinsel düzeyde ele alan Hegel'in felsefesi insanın gelişim sürecinin merkezi olan ve kendi dışında bir dünya yaratan, sonra da bu dünyanın kendi ürünün olduğunu anlayan ruhun, yavaş yavaş kendine ve çevresi yabancılaşması kavramıdır. Hegel 'in de belirttiği gibi, dönüşümün en zararlısı son safhasında ortaya çıkan dönüşümdür. Bu kötü huylu bir tümör gibidir aynı zamanda sinsi sinsi ilerler ve yapılacak hiçbir şey kalmadığında tanı konmaktadır. Kafkaesk mekân unsurları da bu dönüşüm esnasında kendini belli etmeye başlamakta olup bu dönüşümün oluşmasına sebebiyet verir fakat ondan kurtulmak artık mümkün değildir. Kafka tüm bunları eş zamanlı olarak bize anlatmaktadır ve hem mimariyi toplumun bozuk düzenini eleştirmede bir eleştiri aracı olarak kullanmaktadır hem de mimarinin bozulmuş yerlerini aktarmaktadır. Mekân bu bağlam da sadece uzayda yer kaplayan,

hacimsel, cansız bir şey olarak tanımlatılamamaktadır. Mekân başlı başına içerisinde üretilen ürüne katkı sağlamaktadır. Bu katkının olumlu ya da olumsuz yönlerinin olması nedenselliğinin bir sonucudur. Bu bağlamda ele aldığımızdan Kafka'nın anlatımı üstünde mekânın bulunduğu çevrenin gerek sosyokültürel yapısıyla gerekse en, boy, yükseklik, ışık, gürültü gibi ögeleri gerekse kapı, pencere, duvar gibi yapı elemanı unsurları, tasarımıyla toplumsal bozulmaları, kişilerin hayata bakışını, psikolojik çöküntülerini ifade etmektedir.

Çalışma günümüz toplum şemasında kişinin kendine yabancılaşmasını Kafka romanlarından başta Dönüşüm, Dava ve Şato olmak üzere mekân etkisi ve romanlardaki mekân örgüleri ele alınarak sosyolojik yönden ve mimari bir bakış açısıyla edebiyatın mimarlığa etkileri, mimarinin edebiyata etkileri ve tüm bunların insan davranışlarına etkilerinin incelenmesinin ürünüdür.

5. SONUÇLAR VE ÖNERİLER

Kafka pek çok disiplini ilgilendiren yazılarıyla çağının çok daha ötesini gören, insanların yalnızlıklarının, yabancılaşmalarını anlatmaktadır. Bu yalnızlık ve yabancılaşmayı anlatırken de mimarlığı hem bir araç hem de bir neden olarak kullanmaktadır. Kafka'nın yazılarında insan değişmiyordur, dönüşüyordur. Bu hastalıklı bir oluşumdur.

Kafka edebiyat ara kesitinde mekân ve mekânı oluşturan unsurlardan bahsetse de asıl anlatmak istediği olan mekanikleşen, yabancılaşan günümüz toplum şemasında insandır. Kafka mekânlarla kurguladığı bu sahneyi oluştururken edebiyatta kurgulanan mekânla, mimaride tasarlanan mekân oluşumlarının benzerliklerinde yararlanmıştır. Edebiyatta oluşturulan mekân ile mimaride oluşturulan mekân oluşturulma unsurları bakımından benzerlikler gösterse de asıl hedeflenen Kafka'nın edebiyatta oluşturduğu bu üslubun kurgudan ibaret olmayışıdır. Eserlerinde insanın sistem içindeki dönüşümlerini mekânın dönüşümleriyle beraber bulmak mümkündür. Mekânların epistemolojik ve ontolojik ögelerinin; insanlar üzerindeki psikolojik ve fizyolojik etkileriyle doğrudan ve doğru orantılı bir ilişki kurabildiğini gözlemlemek kafkaesk mekânda mümkündür.

Mimarlık günümüzde bu dönüşümden fazlasıyla nasibini almaktadır. Mimarlık sanat ve tekniğin birleşmesi yanı sıra Kafka'nın yazılarında olduğu gibi pek çok disiplini içinde barındırmaktadır. Bu disiplinleri proje üretirken farklı mühendislik hizmetlerini beraberinde almamız ne yazık ki günümüzde kullandığımız anlamına gelmemektedir. Çünkü sadece teknik hizmet almak mimariyi üretim aracı olarak kullanmaya yetmemektedir. Mimarlık, başlı başına insan psikolojisi, fizyolojisi ile ilişkilidir.

Mimar olarak gelecek inşa etmekteyiz bunu yaparken aslında birçok mesleğin üretim alanlarını hazırlamaktayız. Şehirler dünyaya ait değer yargılarının gerçeklerin fark edildiği ortamlardır. Değişim ülkemiz için bakıldığında özel ölçekte kültür tahribatını meydana getirmektedir. Mekânlar içerisinde üretilen her şeyi etkilemektedir. Her meslek grubu, sanatçı, bilim insanı bu etki alanına dâhildir. Çünkü diğer tüm alanlar ürünlerini üretilen mekânlarda vermektedirler.

20.yy. kaygı ve tahribatıyla geldiğimiz 21.yy. teknoloji çağı insanları daha farklı bir tahribata sürüklerken yapılan mekânlarda mimarın görevi ne olmalıdır sorusuna farkındalık yapmak amaçlanmaktadır. Kafka'nın metinleri mimariyi eleştirmekte hem

bir araç hem bir neden olmaktadır. Neden bağlamında baktığımız da mimari bunun neresindedir? İnsan psikolojisi ve sosyolojisi var oluşuyla ilgili dersler vermek daha duyarlı mimarlar yetiştirmek ve mimarlığın sanat, teknik boyutu dışında beşeri boyutunu kavratmak açısından faydalı olacak mıdır? Gibi sorulara cevap aranmaktadır.

Bu bağlam da mekânların insan psikolojisine etkilerini anlatmamıza Kafka'nın edebiyatı yardım ettiği gibi diğer pek çok disiplinden de yardım almak mümkündür. Bunu tarihten birkaç örnek verilebilmektedir. Büyük surlarla çevrili Şatolarda ki derebeylere ulaşamayan halkın sömürülmesi fikri ile aynı surların barutlu silahların gelişmesi ve topların dökülmesiyle yıkılabileceği fikri ile yıkılması bir sistemin çökmesine ve orta çağın kapanmasına neden olmuştur. Yönetimdeki bu unsurları ele alırken hem mimarinin insan üzerindeki etkilerini görmekte hem de yönetim ve siyasi anlayışın mimari üzerindeki etkileri görülmektedir. Bunun başka bir örneği de yönetim tekelindeki teknokratlara çizdirilen Paris planında görülebilmektedir. Napolyon'un herhangi bir isyan durumunda topları yerleştirebileceği şehir planları yaptırmasından anlaşılmaktadır.

Peki, tüm bunlar günümüzde devam etmekte midir? Nasıl bir çağa gidiyoruz? Mimari bunun neresinde ve neye dönüşmekte? Bu soruların cevabı aranmaktadır. Ne yazık ki günümüzde bunlar form değiştirerek yani dönüşerek ya da başka bir ifadeyle hastalıklı bir mutasyonla hem şehirlerde hem insanlar da gözlemlenmektedir ve sinsi bir şekilde ilerlemektedir.

Teknolojinin ilerlemesiyle topların yerleştirilebileceği şehir planları ya da surlar çevrili şatolar yapmasak da teknoloji bunların çok daha ötesine hizmet vermektedir. İnsan ruhunun ve değerlerinin unutulduğu bir toplum düzeni inşa etmek son derece çürük bir zeminde gelecek hazırlamaktan başka bir şey değildir.

Teknolojinin ilerlemesiyle birlikte değişim kaçınılmazdır. Değişim küçük ölçekte bir insan üzerinde kimyasal reaksiyonlar vererek onu yeni bir forma dönüştürmeden ya da teknoloji insanı topraktan koparıp –high tech buildings- denilen gökdelenlerin iyi ihtimalle yirmi beşinci katına hapsetmediği, 1+1 stüdyolarda kişinin kendine, topluma yabancılaştığı bir yalnızlığa gömmediği sürece yapıldığında makbul ve makul olmaktadır. Bunları yaparken evrensel çözüm önerileri sunulabilmektedir. Sürdürülebilir, yenilenebilir enerji kaynaklarıyla projeler yapılabilir fakat tüm bunlarda artık kapitalist sistemin aracı haline gelmeye başlamaktadır. Bu durumda elimize daha duyarlı insanı düşünen çözümler üretmekte kültürümüzden üretebileceğimiz çözümlerden başka bir şey kalmamaktadır.

Bahsettiğimiz tüm sonuçlar ve öneriler makro ölçektedir. Dönüşümün bir de mikro ölçeği vardır ki bunun da etkileri son derece güçlüdür. Gregor Samsa'nın dönüşümü sadece bir böcek olarak değerlendirmemek gerekmektedir. Yazıda bir böcektir ve böcek olmak bir engeldir artık dönüşümden önceki pek çok faaliyetini dönüşüm sonrası yapmakta güçlük çekmektedir. Bu açıdan değerlendiğimizde ise dönüşümün farklı bir boyutu ortaya çıkmaktadır. Gündelik hayatta hepimiz mutlaka bir engelle karşı karşıya kalmışızdır. Valizle sayısız basamakla Karşı karşıya kalmak ya da yaşlanınca banyodaki eşiğin bize geçilmez bir tepe gibi gelmesi ve daha önce hiç fark etmediğimiz şeyler bir gün engel olarak karşımıza çıkabilmektedir. Bir gün salonla yatak odamız arasındaki mesafe o güne kadar hiç olmadığı kadar bize uzak gelebilmektedir. Zihinsel mekân ve fiziksel mekân algısı bizim hayatımıza dâhil kavramlardır. Bunun farkındalığıyla tasarım yapmak biz mimarların asli görevidir.

Tez bu bağlamda bir farkındalık oluşturmayı amaçlamaktadır. Mimarlar tasarlarken insan ruhunun gereklerini görmezden gelemezler. Günümüzdeki anlayış 20.yydan itibaren büyük bir yıkım halindedir. Kafka'nın vurguladığı bu nokta eserlerinde sundukları bu yıkımın ilk safhalarıdır. Üretimde ve tasarımda önceliğin insan ve ruhu olduğu gerçeğiyle tasarım yapmak belki de şimdilik yapılabilecek en iyi çözümdür.

KAYNAKLAR

Akarsu, T. ve Erdoğan, N., 2016, Edebiyatta Mimarlık, *İstanbul*, YEM Yayın, p.

Akdeniz, S., 2012, İntibah Romanında Mekân Kullanımı, *Dokuz Eylül Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 1 (1), 3-21.

Altan, İ., 1993, Mimarlıkta Mekan Kavramı, *Psikoloji Çalışmaları Dergisi*, 75-88.

Arman, A., 2002, İmge Kavramının Sorunsalı Üzerine. Flaubert ve Kafka-" Bovarizm" ve" Kafkaesklik", *Ankara Üniversitesi DTCF Dergisi*, 42 (1-2), 197-209.

Bachelard, G., 2014, Mekânın Poetikası, *İstanbul*, İtahki Yayınları, p. 94., 106.,124.,262.,265.,274.

Balcı, U., 2012, Franz Kafka'da Mekân Ve Yabancilaşma, *The Journal of Academic Social Science Studies*, 5 (3), 35-41.

Balık, M., 2016, Edebiyat ve Mekân Bağlamında Safiye Erol'un Ülker Fırtınası Romanı Üzerine Bir İnceleme, *Uluslararası Kültürel ve Sosyal Araştırmalar Dergisi (UKSAD)*, 2 (2), 119-128.

Boudon, P., 2015, Mimari Mekân Üzerine,Mimarlık Epistemolojisi Üzerine Deneme, *İstanbul*, Janus Yayıncılık, p.

Cansever, T., 2014, İslamda Şehir ve Mimari, *İstanbul*, Timaş Yayınları, p. 16-22.

Carroll, L., 2009, Alice Harikalar Diyarında, *İstanbul*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, p. 59-60.

Cemal, A., 2014a, Dönüşüm ile İlgili Başlıca Yazışmalar, Günce Notları ve Konuşmalar, In: Dönüşüm, Kafka, F., Eds, *İstanbul*: Can Sanat Yayınları, p. 95-102.

Cemal, A., 2014b, Kafka, Dava ve Gerçeklik, In: Dava, Kafka, F., Eds, *İstanbul*: Can Sanat Yayınları, p. 11-19.

Corngold, S., 2002, 'Adorno's 'Notes of Kafka' : Acritical Reconstruction', *Monatshefte*, 94/1, 24-41.

Cündioğlu, D., 2008, Cenab-ı Aşk, *İstanbul*, Kapı Yayınları, p. 54-56.

Cündioğlu, D. ve Sayın, N., 2016, "Mimarlık ve Felsefe Bağlamında Mekân", Mimar Sinan Üniversitesi.

Çağlar, N. ve Ultav, Z. T., 2004, Emile Zola yazınından mimari/kentsel mekana dair okumalar ve düşünceler, *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 21 (2).

Çelik, E., E.,, 2013, Gadamer'in Hermeneutik Ufku ve Nietzsche'nin Perspektivizmi, *FLSF (Felsefe ve Sosyal Bilimler Dergisi*, 15, 127-144.

Deleuze, G. ve Guattari, F., 2003, Kafka Toward a Minor Literature, *Minneapolis*, University of Minnesota Press, p. 16-27.

Devellioğlu, F. ve Güneyçal, A. S., 1993, Osmanlıca-Türkçe ansiklopedik lûgat: eski ve yeni harflerle; haz. Ferit Devellioğlu; yay. haz. Aydın Sami Güneyçal, Aydın Kitabevi, p.

Düztaş, D., 2013, Franz Kafka Romanlarında İnsan Doğası Üzerine Sosyolojik Bir İnceleme, *Ege Üniversitesi*, İzmir, 99.

Edgü, F., 2010, Önsöz, In: Aforizmalar, Kafka, F., Eds, *İstanbul*: Türkiye İş Bankası Kültür Sanat Yayınları, p. 5-11.

Evren, S., 2016, Franz Kafka'nın Şato 'su: En Az Bir Şato Kadar Esnek Kırılgan ve Katı, *İstanbul*, YEM Yayın, p. 116-120.

Fischer, E., 1985, Franz Kafka, Sanat Dizisi:1, *İstanbul*, Bilim, Felsefe, Sanat yayunları, p.

Guattari, F., 2012, Franz Kafka'nın Altmış Beş Düşü, *İstanbul*, Monokl Yayınları, p.

Gündüz, U., 2011, Kafka Metinlerinde İletişim, İletişimsizlik Ve Yabancilaşma Olgusu Üzerine, *Selçuk Üniversitesi İletişim Fakültesi Akademik Dergisi*, 7 (1), 83-95.

Hasol, D., 2005, Ansiklopedik Mimarlik Sözlüğü, *İstanbul*, Yapi Yayin(Yapi-Endüstri Merkezi Yayınları), p.

Janouch, G., 2008, Kafka ile Söyleşiler, *İstanbul*, Cem Yayınevi, p.

Kafka, F., Montellier, C. ve Mairowitz, D. Z., 2009, Dava: Çizgi roman dünya klasikleri, NTV yayınları, p.

Kafka, F., 2014a, Dönüşüm, In, Eds, *İstanbul*: Can Sanat Yayınları, p. 19-84.

Kafka, F., 2014b, Dava, *İstanbul*, Can Sanat Yayınları, p. 19-244.

Kafka, F., 2014c, Şato, *Ankara*, İmge Yayınevi, p.

Kafka, F., 2017, Öyküler ve Anlatılar *İstanbul*, Öteki Yayınevi, p.

Kroll, A., 2011, AD Classics: Kafka Castle/Ricardo Bofill, https://www.archdaily.com/121483/ad-classics-kafka-castle-ricardo-bofill: [16/11].

Kuloğlu, N., 2013, Boşluğun devinimi: mimari mekandan kentsel mekana.

Kunt, E., 2017, " Kafka: Minör Bir Edebiyat" Üzerine Düşünmek, *Psikeart*, 50, 102-105.

Lefebvre, H., 2014, Mekânın Üretimi, *İstanbul*, Sel Yayıncılık, p. 21-48.

Lukacs, G., 2000, Çağdaş Gerçeğin Anlamı, *İstanbul*, Payel Yayınları, p.

McDonald, T., E., G.,, 1994, Space of Kafka, *McGill University*, Montreal, 121.

Nabokov, V., 2014, Vladimir Nabokov Dönüşüm, In: Kafka&Nabokov Dönüşüm Dersiyle Birlikte, Eds, *İstanbul*: İthaki Yayınevi, p. 81-132.

Narlı, M., 2002, Romanda zaman ve mekân kavramları, *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 5 (7), 92-106.

Nietzche, F., 2015, Still, In: 'İle' İlişki Defteri, Eds, *İstanbul*: Metis Yayınları, p. 6.

Öymen Özak, N. ve Pulat Gökmen, G., 2009, Bellek ve mekan ilişkisi üzerine bir model önerisi, *İTÜDERGİSİ/a*, 8 (2).

Özdeören, R., 2014, Kent İlişkileri, *İstanbul*, İz Yayıncılık, p. 73-79.

Özkan, Ö., 2011, Hermeneutik ve Klasik Metinler Serhi, *The Journal of Academic Social Science Studies*, 65-73.

Sayar, K., 2009, Her Şeyin Bir Anlamı Var, *İstanbul*, Timaş Yayınları, p. 73.

Sharr, A., 2013, Mimarlar için Heidegger, *İstanbul*, YEM Yayın, p.

Somer, P. M., 2006, Mimarlık Ve Bilimkurgu Edebiyatında Mekan Okumaları, *İstanbul Teknik Üniversitesi*, Fen Bilimleri Enstitüsü.

Somer, P. M. ve Erdem, A., 2015, Mimari Temsilde Ekfrasis: Danteum ve Masumiyet Müzesi Üzerine, *Megaron*, 10 (2).

Soylu, Ü., 2015, Franz Kafka'nın Dönüşüm Adlı Eserinin Uzun Öykü ve Televizyon Filmi Olarak Karşılaştırılması, *Ankara Üniversitesi DTCF Dergisi*, 55 (1).

Şen, S., 2008, Modernizmden Post Modernizme Tarihsel Bilginin Epistemolojisi, *CTTAD*, IV/16-17, 51-69.

Şengül, M. B., 2010, Romanda Mekân Kavramı, *Journal of International Social Research*, 3 (11).

Tanyeli, U., 2013, Rüya, İnşa, İtiraz Mimari Eleştiri Metinleri, *İstanbul*, Boyut Yayıncılık, p. 141-145.

Topakkaya, A., 2007, Felsefi Hermeneutik, *Felsefe Dergisi*, 4, 75-93.

Vidler, A., 1998, The tectonics of space, *Lotus international*, 98, 49-55.

Wagenbach, K., 1997, Kafka Yaşamöyküsü, *İstanbul*, Cem Yayınevi, p. 184.

Zevi, B., 2015, Mimarlığı Görebilmek, *İstanbul*, Daimon Yayınları, p.

ÖZGEÇMİŞ

KİŞİSEL BİLGİLER

Adı Soyadı	**:**	Ayşe Çapkulaç
Uyruğu	**:**	T.C.
Doğum Yeri ve Tarihi	**:**	Kütahya-16.10.1989
Telefon	**:**	0535 820 4146
Faks	**:**	-
E-mail	**:**	aysecapkulac@hotmail.com

EĞİTİM

Derece		**Adı, İlçe, İl**	**Bitirme Yılı**
Lise	:	Kütahya Anadolu Öğretmen Lisesi, Merkez, Kütahya	2008
Üniversite	:	Selçuk Üniversitesi, Mimarlık Bölümü, Merkez, Konya	2012
Yüksek Lisans	:	Selçuk Üniversitesi, Mimarlık Bölümü, Merkez, Konya	
Doktora	:	-	

İŞ DENEYİMLERİ

Yıl	**Kurum**	**Görevi**
2014	Eşsiz Mimarlık	Mimar

UZMANLIK ALANI

C Sınıfı İş Güvenliği Uzmanı

YABANCI DİLLER

İngilizce (Orta Seviyede)

Almanca (Başlangıç Seviyesinde)

YAYINLAR

Çapkulaç, A., Alkan, Bala, H., 2018, ‘Kafkaesk’ Mekânda Bir İnsan ‘Gregor Samsa’, *Şehir ve Kültür,* 43.sayı. (Yüksek Lisans tezinden yapılmıştır.)